दो-शब्द

शान्त स्वभावी प्रवर्त्तक मु० श्री १००८ श्री ताराचन्द्रजी म० सा० व्या० वा० प रत्न श्री कृष्ण-लालजी म० सा० शान्त स्वभावी प्र० व० प० रत्न श्री शोभाग्यमलजी म० सा०, कविवर्य प मुनि श्री सूर्य मुनिजी म० सा० ठा० १४ का सवत् १६६४ का चातुर्मास मद्रास शहर में था, उस चातुर्मास में कुछ महानुभावों ने सूर्य मुनिजी म० सा० के सामने यह इच्छा प्रगट की कि कोई व्याख्यानोपयोगी श्लोकों का संग्रह तैयार कीजिये। फल स्वरूप मुनि श्री ने अपनी सम्पूर्ण शक्ति उसी के पीछे लगाई और एक सुन्दर सग्रह तैयार कर श्रावक समाज के सामने रक्खा। उसी चातुर्मास में वह सग्रह

भक्ति से प्रेरित हुए बेंगलोर तक दर्शनार्थ पधारे ! आप वेलूर के एक प्रतिष्ठित व्यौपारी हैं ! इसी प्रकार मुनि श्री ने अपने दक्षिण प्रवास में अनेक गण्यमान्य सज्जनों को जैन धर्म के भक्त बनाये हैं ! अनेकों को उपदेश द्वारा मांसाहार तथा मदिरा पान का त्याग कराया है ।

उक्त श्लोक संग्रह पत्राकार तथा पुस्तकाकार दोनों तरह का छप कर तैयार हो गया है ! पुस्तकाकार का सब खर्च रा० सा० सेठ सांवलदासजी ने उठाया है ! अतः आप धन्यवाद के पात्र हैं !

आशा है साधु मुनिराज तथा विद्वत् मण्डली इनका अधिक से अधिक उपयोग कर संग्रह कर्ता तथा प्रकाशकों का उत्साह बढ़ावेंगे ।

चिम्मनसिंह लोढ़ा
म्युनिसिपल कमिश्नर ब्यावर.

रा सा सेठ सांवलदासजी
वैलूर

॥ श्रीवीतरागाय नमः ॥

संस्कृत-श्लोकसंग्रहः

मंगलाचरणम् ।

१

अर्हन्तो भगवन्त इन्द्रमहिता सिद्धाश्च सिद्धिस्थिता ।
आचार्या जिनशासनोन्नतिकरा पूज्या उपाध्यायका ॥
श्रीसिद्धान्तसुपाठका मुनिवरा रत्नत्रयाराधका ।
पञ्चैते परमेष्ठिन प्रतिदिन कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

श्रीपावापुरपत्तनेऽन्तिमजिन शैले समेताभिधे ।
शेषा विंशतयो गता शिवपदं कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

६

इन्द्राग्न्याऽऽश्रुगभूतय समकुला व्यक्त.सुधर्मातथा ।
षष्ठो मण्डितपुत्रको गणधरो मौर्यात्मज सप्तम ॥
श्रेयो ह्यष्टिरकम्पितो गुणमणिर्धीरोऽचलभ्रातृक ।
मेतार्यो दशम प्रभासगणभृत्कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

७

ब्राह्मी चदनबालिका भगवती राजीमती द्रौपदी ।
कौशल्या च मृगावती च सुलसा सीता सुभद्रा शिवा ॥
कुन्ती शीलवती नलस्य दयिता चूला प्रभावत्यपि ।
पद्मावत्यपि सुन्दरी प्रतिदिन कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

८

वीरस्सर्वसुरासुरेन्द्रमहितो वीर बुधा सश्रिता ।
वीरेणाभिहत स्वकर्मनिचयो वीराय नित्य नम ॥
वीरात्तीर्थमिदं प्रवृत्तमतुल वीरस्य घोरं तपो ।
वीरे श्रीधृतिकीर्तिकान्तिनिचय. श्रीवीर! भद्र दिश॥

९

प्रोद्यत्सूर्यसमं सुरासुरनरैः संसेवितं निर्मलं ।
श्रीमत्पार्श्वजिनं जिनं जिनपतिं कल्याणवल्लीघनम् ॥
श्रीधैर्यं सुरराजवन्दितपदं लोकत्रये पावनं ।
वन्देऽहं गुणसागरं सुखकरं विश्वैकचिन्तामणिम् ॥

१०

नाभेयादिजिना प्रशस्तवदना ख्याताश्चतुर्विंशतिः ।
श्रीमन्तो भरतेश्वरप्रभृतयो ये चक्रिणो द्वादश ॥
ये विष्णुप्रतिविष्णुलाङ्गलधराः सप्ताधिका विंशतिः ।
सर्वे तेऽभयदास्त्रिषष्टिपुरुषाः कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥

११

पार्श्वो पुण्यनिधिस्त्रिभुवने पार्श्वं रटन्ति सुराः ।
पार्श्वेनाऽभिहतं कुपापकलुषं पार्श्वाय तस्मै नमः ॥
पार्श्वान्नाप सुखं भुजङ्गयुगलं पार्श्वस्य धैर्यं महत् ।
पार्श्वे ध्यानरता भवेऽपि जनता हे पार्श्व ! हे पाहि नः ॥

१२

यो वाक्ये धरणाधिपस्य वाचागुणेन गृहागत ।
यो हत्वा गणनायकाधिपनुतस्तं कुम्भीपककरामरम् ॥

भास्वच्चन्द्रमसौ विमानसहितौ य स्तोतुमभ्यागतौ ।
त वन्दे त्रिदशाधिराजमहितम् श्रीवर्द्धमान जिनम् ॥

१३

किं मन्त्रैर्मणिभि किमौषधगणै किं किं रसस्फातिभि ।
किं वा सवननै किमजनवरै किं देवताराधनै–
र्जंतूनामिह पार्श्वनाथ इति चेन्नित्य मनोमंदिरे ।
कल्याणी चतुरक्षरा निवसति श्रीसिद्धविद्याद्भुता ॥

१४

नो कीर्तिं त्रिदिवाधिपत्यमपि नो नो चक्रवर्त्तिश्रिय ।
सौन्दर्यं न च पाटव न त्रिभव नो विष्टपप्राभव ॥
नो सर्वौषधिमुख्यलब्धिनिवह नो मुक्तिमभ्यर्थये ।
किन्तु त्वच्चरणारविन्दयुगले भक्तिं जिन ! श्रेयसीं ॥

१५

ॐ ह्रीं श्रीं धरणोरगेन्द्रमहित श्रीमत्समोगोल्लस–
न्माणिक्यावलिकान्तिसञ्चय इव ध्वान्तप्रपञ्चास्त्रण ॥
श्रीवामोदरचारुपकजवनीमार्त्तण्डधिस्मायितो ।
विघ्नश्रेणिभिमथनो विजयतां श्रीपार्श्वविश्वप्रभु ॥

१६

एवं व्योम मही महाम्बुनिसरित्कुल्यादिकल्पाँ यथा ।
हेलिन्यः सुरभूभृतः सुरगणास्ते हेलिताराः समे ॥
प्रायुः सम्पत्प्रभृत्यो मधुरतराः स्फीता तथापि प्रभो ।
नित्यनापि गुणस्य ते जिन मणिसामस्यतो हेयर्थं ॥

१७

हरीन्द्रपूज्योऽप्यहरीन्द्रपूज्यः ।
सुरेन्द्रवन्द्योऽप्यसुरेन्द्रवन्द्यः ॥
मन्त्रस्थोऽपि ग्रमसम्भः ।
श्रीज्ञानविनाशः कुमभावमोह ॥

१८

संसारदावानलदाहनीरम् ।
संमोहधूलीहरणे समीरम् ॥
मायारसादारणसारसीरं ।
नमामि वीरं गिरिसारधीरम् ॥

१९

यः सर्वाणि चराचराणि विविधद्रव्याणि तेषां गुणान् ।
पर्यायानपि भूतभाविभवतः सर्वान् सदा सर्वदा ॥

जानीते युगपत्प्रतिक्षणमत सर्वज्ञ इत्युच्यते ।
सर्वज्ञाय जिनेश्वराय महते वीराय तस्मै नम ॥

२०

काष्ठ कल्पतरु· सुमेरुरचलश्चिन्तामणि प्रस्तर. ।
सूर्यस्तीव्रकर शशी क्षयकर क्षारो हि वारानिधि ॥
कामो नष्टतनुर्धनोऽनिलवशो नित्य पशु कामगौ–
र्नैतास्ते तुलयामि भो जिनपते कस्योपमा दीयते ?॥

२१

कल्याणानि समुल्लसन्ति जगतां दारिद्र्यविद्रावणा–
द्राघीय पदवीप्रवर्द्धघटनाकल्याणकल्पद्रुमात् ॥
कल्याणप्रगुणीभवत्प्रवचनश्रीसिद्धसारस्वत–
श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरस्मरणात कल्याणमाहात्म्यत ॥

२२

य शैवा समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो ।
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटव कर्त्तेति नैयायिका ॥
अर्हन्नित्यथ जैनशासनरता कर्मेति मीमांसका ।
सोऽयं नो विदधातु वाञ्छितफल श्रीवीतरागो जिन ॥

१३

ओंकारं बिन्दुसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।
कामदं मोक्षदं चैव ओंकाराय नमोनमः ॥

१४

क्षयमक्षयपदस्य प्रसन्नं येन दृश्यते ।
वन्दे केवलविद्वांसं सर्वज्ञानविभूतये ॥

१५

जिनेन्द्रप्रतिमानेन गुरूणां वन्दनेन च ।
तिष्ठन्ति न चिरं पाप छिद्रहस्ते यथोदकम् ॥

१६

तव दासोऽस्मि भृत्योऽस्मि सेवकोऽस्म्यस्मि किङ्करः ।
ओमिति प्रतिपद्यस्व नाथ ! नातः परं ब्रुवे ॥

१७

जन्मजन्मकृतं पाप जन्मकोटिसमर्जितं ।
जन्ममृत्युर्जरारोगाः हन्यते जिनदर्शनात् ॥

१८

भिद्यते हृदयग्रन्थिः छिद्यन्ते सर्वसंशयाः ।
[illegible] चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे ॥

२९
जितसमोह सर्वज्ञ, यथावस्थितदेशक ।
त्रैलोक्यमहित स्वामिन्, वीतराग नमोस्तुते ॥
३०
अनध्ययनविद्वासो निर्द्रव्यपरमेश्वरा ।
अनलंकारसुभगा पान्तु युष्माञ्जिनेश्वरा ॥
३१
त्रैलोक्य सकल त्रिकालविषय सालोकमालोकितम्।
साक्षाधेन यथा स्वय करतले रेखात्रय साङ्गुल ॥
रागद्वेषभया मयान्तकजरालोलत्वलोभादयो ।
नाल यत्पदलघनाय स महादेवो मया वद्यते ॥
३२
किं बाललीलाकलितो न बाल,
पित्रो पुरो जल्पति निर्विकल्प ।
तथा यथार्थं कथयामि नाथ!,
निजाशय सानुशयस्तवाग्रे ॥
३२
दत्त न दान परिशीलित च,
न शालि शील न तपोऽभितप्तम्।

क्षमो न मार्गोऽप्यभवन् मयेऽस्मिन्,
भ्रमो मया भ्रान्तमहो मुधैव ॥

१७

दग्धोऽग्निना क्रोधमयेन दष्टो
दुष्टेन लोभाख्यमहोरगेण ।
ग्रस्तोऽभिमानाजगरेण माया-
जालेन बद्धोऽस्मि कथं भजे त्वां ॥

१८

वैराग्यरङ्गः परवञ्चनाय
धर्मोपदेशो जनरञ्जनाय ।
वादाय विद्याऽध्ययनं च मेऽभूत्
कियद् ब्रुवे हास्यकरं स्वमीश ! ॥

१९

परापवादेन मुखं सदोषं नेत्रं परस्त्रीजनवीक्षणेन ।
चेतः परापायविचिन्तनेन कृतं भविष्यामि कथं विभोऽहम् ॥

२०

ततुर्गणस्तत्र न पापबुद्धिर्यतो यतो यो विषयाभिलाषः ।
तेन मेऽकल्पि विपरीतकर्म स्वामिन्महामोहविडम्बनासे ॥

३८

न देवपूजा न च पात्रपूजा न श्राद्धधर्मश्च न साधुधर्म ।
लब्ध्वापि मानुष्यमिद समस्तं कृत मयाऽरण्यविलापतुल्यं

३९

सद्भोगलीला न च रोगकीला धनागमो नो निधनागमश्च ।
दारा न कारा नरकस्य चित्ते व्यचिन्ति नित्यं मयकाऽधमेन॥

४०

अशोकवृक्ष सुरपुष्पवृष्टि.,
दिव्यध्वनिश्चामरमासन च ।
भामडल दुंदुभिरातपत्रम् ,
सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणाम् ॥

४१

श्रीपार्श्वनाथो भवपापताप—
प्रशान्तधाराधरचारुरूप ।
विघ्नौघहन्ता प्रणतोरगेन्द्र',
समस्तकल्याणकरो जिनेन्द्र. ॥

४२

श्री हारवत्तीनी विविधार्थभाजी–
महीश्वरोत्तु [illegible]॥
शिवाजयपाले भवरा [illegible]
श्रीमन्त्रिमेन्द्राननपरस्पद्धी ॥

४३

[illegible] पुषगा [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥

४४

[illegible]–
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥

देव ।

१

महाज्ञान भवेद्यस्य, लोकालोकप्रकाशकम् ।
महादया दमो ध्यान, महादेव स उच्यते ॥

२

विमुक्तिमार्गप्रतिपादको यो,
यो जन्ममृत्युव्यसनाद् व्यतीत ।
त्रिलोकलोकी विकलोऽकलङ्क,
स देवदेवो हृदये ममास्ताम् ॥

३

भवबीजांकुरजनना, रागाद्या क्षयमुपागता यस्य ।
ब्रह्मा वा विष्णुर्वा, हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥

४

पक्षपातो न मे वीरे, न द्वेषः कपिलादिषु ।
युक्तिमद् वचन यस्य, तस्य कार्य. परिग्रह. ॥

५

सर्वज्ञो जितरागादिदोषस्त्रैलोक्यपूजित ।
यथास्थितार्थवादी च, देवोऽर्हन् परमेश्वर ॥

६

रागद्वेषौ महामल्लौ दुर्जयौ येन निर्जितौ ।
महादेवं तु तं मन्ये शेषास्ते नामधारकाः ॥

७

नमोऽस्तु ते महादेव महादोषविवर्जित ।
महालोभविनिर्मुक्त महागुणसमन्वित ॥

८

महारागो महाद्वेषो महामोहस्तथापरः ।
कषायाश्च हता येन महादेवः स उच्यते ॥

९

महाक्रोधो महामानो महामाया महामदः ।
महालोभो हतो येन महादेवः स उच्यते ॥

१०

महाकामो हतो येन महाभयविवर्जितः ।
महाव्रतोपदेष्टा च महादेवः स उच्यते ॥

११

महाधैर्यो महावीर्यो महाशीलो महागुणः ।
महापूजा कृता यस्य महादेवः स उच्यते ॥

१२

स्वयभूत च यज्ज्ञान, लोकालोकप्रकाशकं ।
अनतवीर्यं चारित्र, स्वयभू सोऽभिधीयते ॥

१३

परमज्ञानयोगेन परात्मा परमव्यय ।
परमशान्तिसयुक्त, परमात्मा स उच्यते ॥

१४

देवतागणभोग्यास्तु, चामरादिविभूतय ।
मायाविष्वपि दृश्यन्ते, नातस्त्वमसि नो महान् ॥

१५

प्रशमरसनिमग्न दृष्टियुग्म प्रसन्न,
वदनकमलमङ्क कामिनीसङ्गशून्यम् ।
करयुगमपि यत् ते शस्त्रसम्बन्धवन्ध्य,
तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ॥

१६

निरातङ्को निराकाङ्क्षो, निर्विकल्पो निरजन ।
परमात्माऽक्षयोऽत्यक्षो, ज्ञेयोऽनन्तगुणोऽव्यय ॥

१७

सुरासुरनरेन्द्रार्च्यः सद्भूतार्थप्रकाशकः ।
कृत्स्नकर्मक्षयं कृत्वा संप्राप्तः परमं पदम् ॥

१८

को देवो ? वीतरागः, को गुरुः ? शुद्धमार्गसंभाषी ।
किं परमं विज्ञानं ? स्वकीयगुणदोषविज्ञानम् ॥

१९

देवोऽष्टादशभिर्दोषैर्मुक्तो धर्मो दयान्वितः ।
गुरुश्च ब्रह्मचारी च निरारम्भपरिग्रहः ॥

२०

ये स्त्रीशस्त्राक्षसूत्रादिरागाद्यङ्ककलङ्किताः ।
निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न मुक्तये ॥

२१

पद्मासनं च शिलायामी मध्यमासमुखी यथा ।
त्रिलोक्यां तु भवेत् सुराणामसमं स्वयम् ॥

२२

प्रमदा भाषते कामं द्वेषमायुधसंग्रहः ।
जपमाला ह्यसर्वज्ञं शौचाभावं कमण्डलुः ॥

२३
निर्मलस्य कुत स्नान, वस्त्र विश्वोदरस्य च ।
निरालम्बस्योपवीत, पुष्प निर्वासनस्य च ॥
२४
निर्लेपस्य कुतो गन्धो, रम्यस्याभरणा कुत. ।
निर्गंधस्य कुतो धूप', स्वप्रकाशस्य दीपनम् ॥
२५
नित्यतृप्तस्य नैवेद्य, ताम्बूल च कुतो विभोः ।
स्वय प्रकाशमानस्य, कुतो नीराजन विभो ॥
२६
अन्तर्बहिश्च पूर्णस्य, कथमुद्वासन भवेत् ।
एवमेव परा पूजा, सर्वावस्थासु सर्वदा ॥
२७
अन्तराया दानलाभवीर्यभोगोपभोगगा ।
हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥
२८
कामो मिथ्यात्वमज्ञान निद्रा चाविरतिस्तथा ।
रागो द्वेषश्च नो दोषास्तेषामष्टादशाप्यमी ॥
(युग्मम्)

१७

सुरासुरेन्द्रसंपूज्य सद्भूतार्थप्रदेशकः ।
कृत्स्नकर्मक्षयं कृत्वा सम्प्राप्तः परमं पदम् ॥

१८

को देवो ? वीततमाः कः सुगुरुः ? सन्मार्गसंमापी ।
किं परमं विज्ञानं ? स्वकीयगुणदोषविज्ञानम् ॥

१९

देवोऽष्टादशभिर्दोषैर्मुक्तो धर्मो दयान्वितः ।
गुरुश्च ब्रह्मचर्येण निरारम्भपरिग्रहः ॥

२०

ये स्त्रीशस्त्राक्षसूत्रादिरागाद्यङ्ककलङ्किताः ।
निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न मुक्तये ॥

२१

पञ्चम्यां च निशायां मध्यमासेऽथवा तथा ।
द्विकाम्यां तु भवनं सुरापानसमं स्मृतम् ॥

२२

ममता नाशयते धर्मं दैवमनुजसंभवा ।
यथा माला प्रसर्पन्ती वीचामाय कसराङ्कुरः ॥

२३
निर्मलस्य कुत स्नान, वस्त्र विश्वोदरस्य च ।
निरालम्बस्योपवीत, पुष्प निर्वासनस्य च ॥
२४
निर्लेपस्य कुतो गन्धो, रम्यस्याभरण कुत. ।
निर्गंधस्य कुतो धूप, स्वप्रकाशस्य दीपनम् ॥
२५
नित्यतृप्तस्य नैवेद्य, ताम्बूल च कुतो विभो ।
स्वय प्रकाशमानस्य, कुतो नीराजन विभो ॥
२६
अन्तर्बहिश्च पूर्णस्य, कथमुद्वासन भवेत् ।
एवमेव परा पूजा, सर्वावस्थासु सर्वदा ॥
२७
अन्तराया दानलाभवीर्यभोगोपभोगगा ।
हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥
२८
कामो मिथ्यात्वमज्ञान निद्रा चाविरतिस्तथा ।
रागो द्वेषश्च नो दोषास्तेषामष्टादशाप्यमी ॥
(युग्मम्)

२१

यः स्मर्यते सर्वमुनीन्द्रवृन्दैः यः स्तूयते सर्वनरामरेन्द्रैः ।
यो गीयते वेदपुराणशास्त्रैः स देवदेवो हृदये ममास्ताम् ॥

२२

यो दर्शनज्ञानसुखस्वभावः समस्तसंसारविकारबाह्यः ।
समाधिगम्यः परमात्मसंज्ञः स देवदेवो हृदये ममास्ताम् ॥

२३

यो व्यापको विश्वजनीनवृत्तिः सिद्धो विबुद्धो धुतकर्मबन्धः ।
ध्यातो धुनीते सकलं विकारं स देवदेवो हृदये ममास्ताम् ॥

२४

न स्पृश्यते कर्मकलङ्कदोषैः यो ध्वान्तसंघैरिव तिग्मरश्मिः
निरञ्जनं नित्यमनेकमेकं तं देवमाप्तं शरणं प्रपद्ये ॥

गुरु १

अज्ञानतिमिरान्धानां ज्ञानाञ्जनशलाकया ।
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

२

एकमप्यक्षरं यस्तु गुरुः शिष्ये निवेदयेत् ।
पृथिव्यां नास्ति तद्द्रव्यं यद्दत्त्वा ह्यनृणी भवेत् ॥

३

एकाक्षरप्रदातारं, यो गुरुं नाभिमन्यते।
शुनां योनिशतं गत्वा, चाण्डालेष्वभिजायते॥

४

महाव्रतधरा धीरा, भैक्षमात्रोपजीविन।
सामायिकस्था धर्मोपदेशका गुरवो मता॥

५

बाल पश्यति लिङ्ग, मध्यमबुद्धिर्विचारयति वृत्तम्।
आगमतत्त्व तु बुध, परीक्षते सर्वयत्नेन॥

६

योगीन्द्र श्रुतपारग समरसाम्भोधौ निमग्न सदा।
शान्तिक्षान्तिनितान्तदान्तिनिपुणो धर्मैकनिष्ठारत.॥

७

शिष्याणां शुभचित्तशुद्धिजनक ससर्गमात्रेण य।
सोऽन्यास्तारयति स्वय च तरति स्वार्थं विना सद्गुरु॥

८

य सम सर्वभूतेषु, विरागी गतमत्सर।
जितेन्द्रिय शुचिर्दक्ष, सदाचारसमन्वित॥

९

गृह्णाति शिष्येभ्यः इत्येवं नोभिकृष्यते ।
नोपदेशकमेव गुरुत्वमर्थे एव सा ॥

१०

विद्याऽभ्यासस्तपो ज्ञानमिन्द्रियाणां च संयमः ।
अहिंसा गुरुसेवा च निःश्रेयसकरं परम् ॥

११

नीचं शय्यासनं चास्य सर्वदा गुरुसन्निधौ ।
गुरोस्तु चक्षुर्विषये न यथेष्टासनो भवेत् ॥

१२

त्यजेद्धर्मं दयाहीनं विद्याहीनं गुरुं त्यजेत् ।
त्यजेत् क्रोधमुखीं भार्यां निःस्नेहान्बान्धवांस्त्यजेत् ॥

१३

गुरवो विरलाः सन्ति शिष्यसन्तापहारकाः ।
गुरवो बहवः सन्ति शिष्यवित्तापहारकाः ॥

१४

पूर्वं दयाब्धे नृपतिः सदैव भूतेऽपि नैवे ह्युचितः स भूपः ।
कल्पद्रुमे सत्यपि वै दरिद्रो गुर्वाश्रितोऽपि हि भाग्यमन्दी

१५

पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिवह ।
सुहृत् स्वामी माद्यत्करिभटरथाश्वा. परिकर ॥
निमज्जन्त जन्तु नरककुहरे रक्षितुमल ।
गुरोर्धर्माधर्मप्रकटनपरात्कोऽपि न पर ॥

१६

वेष न विश्वसेत्प्राज्ञो, वेषो दोषाय जायते ।
रावणो भिक्षुरूपेण, जहार जनकात्मजाम् ॥

१७

यथा चतुर्भि कनक परीक्ष्यते,
निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।
तथा चतुर्भि पुरुष परीक्ष्यते,
त्यागेन शीलेन गुणेन कर्मणा ॥

१८

विना गुरुभ्यो गुणनीरधिभ्यो,
जानाति तत्त्वं न विचक्षणोऽपि ।
आकर्णदीर्घायितलोचनोऽपि,
दीप विना पश्यति नांधकारे ॥

१९

असित गिरिसमं स्यात् कज्जलं सिन्धुपात्रे—
सुरतरुवरशाखा लेखिनी पत्रमुर्वी।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं
तदपि तव गुणानामीश पारं न याति॥

२०

गुशब्दस्त्वन्धकारस्य रु शब्दस्तन्निरोधकः।
अन्धकारनिरोधत्वात् गुरुरित्यभिधीयते॥

२१

दुग्धेन धेनुः कुसुमेन वल्ली
शीलेन भार्या कमलेन तोयम्।
गुरुं विना भाति न चैव शिष्यः
शमेन विद्या नगरी जनेन॥

२२

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः॥

२३

धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, सदा धर्मपरायण ।
तत्त्वेभ्य. सर्वशास्त्रार्थदेशको गुरुरुच्यते ॥

२४

निवर्तयत्यन्यजनं प्रमादत ,
स्वय च निष्पापपथे प्रवर्तते ।
गृणाति तत्त्व हितमिच्छुरङ्गिनां,
शिवार्थिना य स गुरुर्निगद्यते ॥

२५

शुभोपदेशदातारो, वयोवृद्धा बहुश्रुता ।
कुशला धर्मशास्त्रेषु, पर्युपास्या मुहुर्मुहु ॥

२६

न स्नानेन न मौनेन, नवाग्निपरिचर्यया ।
ब्रह्मचारी दिव याति, स याति गुरुपूजनात् ॥

२७

सर्वाभिलाषिण. सर्वभोजिन. सपरिग्रहा ।
अब्रह्मचारिणो मिथ्योपदेशा गुरवो न तु ॥

२८

परिग्रहारम्भमग्नास्तारयेयुः कथं परान् ? ।
स्वयं दरिद्रो न परमीश्वरीकर्तुमीश्वरः ॥

२९

वैद्यो गुरुश्च मन्त्री च यस्य कस्य प्रियः सदा ।
शरीरधर्मकोशेभ्यः क्षिप्रं स परिहीयते ॥

३०

गुरुप्रसादेन मूर्खो वा यदि पण्डितः ।
यस्तु संबुध्यते तत्त्वं विरक्तो भवसागरात् ॥

३१

गुरुशब्दो हि लोके स्याद्विकापस्य वाचकः ।
सर्वस्मादधिको ह्यात्मा तद्विदस्ततो गुरुः ॥

३२

प्राकृतं संस्कृतं चापि गद्यपद्याक्षरैस्तथा ।
देशभाषादिभिर्येन बोध्यते स गुरुः स्मृतः ॥

३३

किमत्र बहुनोक्तेन शास्त्रकोटिशतेन च ।
दुर्लभा चित्तविश्रान्तिर्विना गुरुकृपां परम् ॥

१४

श्रुतिस्मृतिमविज्ञाय, केवल गुरुसेवका: ।
ते वै सन्यासिन: प्रोक्ता इतरे वेषधारिण ॥

धर्म ।

एक एव सुहृद्धर्मो, निधनेऽप्यनुयाति य ।
शरीरेण सम नाश, सर्वमन्यद्धि गच्छति ॥ १ ॥
नामुत्र हि सहायार्थं, पिता माता च तिष्ठत ।
पुत्रो दारा न ज्ञातिर्वा धर्मस्तिष्ठति केवल ॥ २ ॥
मृत शरीरमुत्सृज्य, काष्ठलोष्ठसम क्षितौ ।
विमुखा बान्धवा यान्ति, धर्मस्तमनुगच्छति ॥ ३ ॥
तस्माद्धर्मं सहायार्थं, नित्य सञ्चिनुयाच्छनै: ।
धर्मेण हि सहायेन, तमस्तरति दुस्तरम् ॥ ४ ॥
सकलाऽपि कला कलावता, विकला धर्मकलां विना खलु
सफले नयने वृथा यथा, तनुभाजा हि कनीनिकां विना ५
आयु क्षणलवमात्र, न लभ्यते हेमकोटिभि: क्वापि ।
तच्चेद्गच्छति सर्वं, मृषा तत: काऽधिका हानि ॥६॥

शरीराणि विभवो नैव शाश्वतः ।
नित्यः सन्निहितो मृत्युः कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥ ७ ॥

यावत्स्वस्थमिदं देहं यावन्मृत्युश्च दूरतः ।
तावदात्महितं कुर्यात्प्राणान्ते किं करिष्यति ॥ ८ ॥

युवैव धर्मशीलः स्यादनित्यं खलु जीवितम् ।
को हि जानाति कस्याद्य मृत्युकालो भविष्यति ॥ ९ ॥

जीवन्त मृतवन्मन्ये देहिनं धर्मवर्जितम् ।
मृतो धर्मेण संयुक्तो दीर्घजीवी न संशयः ॥ १० ॥

अजरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिन्तयेत् ।
गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ११ ॥

उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं किमद्य सुकृतं कृतम् ।
आयुषः खण्डमादाय रविरस्तं गमिष्यति ॥ १२ ॥

अस्थिरं जीवितं लोके, अस्थिरे धनयौवने ।
अस्थिराः पुत्रदाराश्च धर्मः कीर्तिर्द्वयं स्थिरम् ॥ १३ ॥

मुहूर्तमपि जीवेत नरः शुक्लेन कर्मणा ।
न कल्पमपि पापेन लोकद्वयविरोधिना ॥ १४ ॥

यौवन जीवित चित्त, छाया लक्ष्मीश्च स्वामिता ।
चञ्चलानि षडेतानि, ज्ञात्वा धर्मरतो भवेत् ॥१५॥
दिवसेनैव तत्कुर्याद्येन रात्रौ सुख वसेत् ।
अष्टमासेन तत्कुर्याद्येन वर्षा सुखं वसेत् ॥१६॥
पूर्वे वयसि तत्कुर्याद्येन वृद्ध. सुख वसेत् ।
यावज्जीवेन तत्कुर्याद्येनामुत्र सुख वसेत् ॥१७॥
विद्या रूप धन शौर्यं, कुलीनत्वमरोगता ।
राज्य स्वर्गश्च मोक्षश्च, सर्वं धर्मादवाप्यते ॥१८॥
सर्वेषा य सुहृन्नित्य, सर्वेषा च हिते रत ।
कर्मणा मनसा वाचा, स धर्मं वेद नेतर ॥१९॥
अद्रोह सर्वभूतेषु, कर्मणा मनसा गिरा ।
अनुग्रहश्च दानञ्च, सतां धर्मं सनातन ॥२०॥
चक्षुर्दद्यान्मनो दद्याद्वाचं दद्यात्सुभाषितम् ।
उत्थाय चासन दद्यादेष धर्म· सनातन ॥२१॥
अहिंसा सत्यमक्रोधो, दानमेतच्चतुष्टयम् ।
अजातशत्रो ! सेवस्व, धर्म एष· सनातन ॥२२॥
सत्य ब्रूयात्प्रिय ब्रूयात्, न ब्रूयात् सत्यमप्रिय ।
प्रियञ्च नानृत ब्रूयात्, एष धर्म सनातन ॥२३॥

सोपानभूतं स्वर्गस्य, मानुष्यं प्राप्य दुर्लभम् ।
तथात्मानं समाधत्स्व भ्रश्यसे न पुनर्यथा ॥३३॥
धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं, शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
धीर्विद्या सत्यमक्रोधो, दशकं धर्मलक्षणम् ॥३४॥
इज्याऽध्ययनदानानि, तपः सत्यं क्षमा दमः ।
अलोभ इति मार्गोऽयं, धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥३५॥
सङ्क्षेपात्कथ्यते धर्मो, जनाः किं विस्तरेण नः ।
परोपकारः पुण्याय, पापाय परपीडनम् ॥३६॥
श्रूयतां धर्मसर्वस्वं, श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि, परेषां न समाचरेत् ॥३७॥
यथा यथा हि पुरुषः, कल्याणे कुरुते मनः ।
तथा तथाऽस्य सर्वार्थाः, सिध्यन्ते नात्र संशयः ॥३८॥
बालो वा यदि वा वृद्धो, युवा वा गृहमागतः ।
तस्य पूजा विधातव्या, सर्वस्याभ्यागतो गुरुः ॥३९॥
राज्यं सुसम्पदो भोगाः, कुले जन्म सुरूपता ।
पाण्डित्यमायुरारोग्यं, धर्मस्यैतत्फलं विदुः ॥४०॥
न पुत्रात्परमो लाभो, न भार्याया परं सुखम् ।
न धर्मात् परमं मित्रं, नानृतात्पातकं परम् ॥४१॥

धर्मस्य फलमिच्छन्ति, धर्मं नेच्छन्ति मानवाः ।
फलं पापस्य नेच्छन्ति, पापं कुर्वन्ति सादरा ॥२१॥
छिन्नमूलो यथा वृक्षो, गतशीर्षो यथा भटः ।
धर्महीनो धनी तद्वत्, कियत्कालं ललिष्यति ॥२२॥
याति कालो गलत्यायुर्विभूतिरतिचञ्चला ।
प्रियेषु क्षणिकं प्रेम, केयं धर्मेऽवधीरणा ॥२३॥
कथं चरेत् कथं तिष्ठेद्, आसीत च शयीत च ।
कथं भुञ्जीत जल्पेच्च, पापकर्म न बध्यते ॥२४॥
दयाचर्या दयास्थानं, दयाऽऽसनं दयाशयं ।
दयाभुक्तिर्दयाजल्प, पापकर्म न बध्यते ॥२५॥
धर्मं प्रसङ्गादपि नाचरन्ति,
पापं प्रयत्नेन समाचरन्ति ।
आश्चर्यमेतद्धि मनुष्यलोकेऽ-
मृतं परित्यज्य विषं पिबन्ति ॥२६॥
आहारनिद्राभयमैथुनञ्च,
सामान्यमेतत् पशुभिर्नराणाम् ।
धर्मो हि तेषामधिको विशेषो,
धर्मेण हीनाः पशुभिः समानाः ॥२७॥

न सुपात्रे सुभगं च शील
तपो विचित्रं शुभभावना च ।
भवार्णवोत्तारणयानपात्र
धर्मश्चतुर्धा मुनयो वदन्ति ॥१८॥
दीपो यथाऽल्पोऽपि तमांसि हन्ति
लवोऽपि रोगान् हरते सुधायाः ।
तृणं दहत्याशु कणोऽपि वह्नेः—
धर्मस्य लेशोऽप्यमलस्तथांहः ॥१९॥
मन्त्रो नास्ति कुतः सीमा भार्या नास्ति कुतः सुतः ।
प्रज्ञा नास्ति कुतो विद्या धर्मो नास्ति कुतः सुखम् ॥२०॥
यः प्राप्य मानुषं जन्म दुर्लभं भवकोटिभिः ।
धर्मं शर्मकरं कुर्यात् सफलं तस्य जीवितम् ॥२१॥
यो जीवति गुणा यस्य धर्मो यस्य स जीवति ।
गुणधर्मविहीनस्य निष्फलं तस्य जीवितम् ॥२२॥
संपत्तौ नियमः शक्तौ सहनं यौवने व्रतम् ।
दारिद्र्ये दानमप्यल्पं महालाभाय जायते ॥२३॥
अनन्तगुणतः सेवा ओघोऽमन्दगुणा गुणः ।
तपोऽस्मात्परिमशी हेतु धन क्रिया नहि ॥२४॥

राजन्नसारे ससारे, सारमन्यन्न किंचन ।
सारोऽस्ति धर्म एवैक, सरोजमिव कर्दमे ॥६५॥
नागो भाति मदेन क जलरुहे पूर्णेन्दुना शर्वरी ।
वाणी व्याकरणेन हसमिथुनैर्नद्य सभा पण्डितै ॥
शीलेन प्रमदा जवेन तुरगो नित्योत्सवैर्मन्दिर ।
सत्पुत्रेण कुल नृपेण वसुधा लोकत्रय धार्मिकै ॥६६॥
धर्म कल्पतरु र्मणिर्विषहरो रत्न च चिन्तामणि–
र्धर्म कामदुघा सदा सुखकरी सञ्जीवनी चौषधि ॥
धर्म कामघटश्च कल्पलतिका विद्याकलाना खनि ।
प्रेम्णैन परमेण पालय हृदा नो चेद् वृथाजीवनम् ॥६७॥
मम गृहवनमाला वाजिशाला ममेय,
गजवृषभगणा मे भृत्यसार्था ममेमे ।
वदति सति ममेति मृत्युमापद्यते चे-
न्नहि तव किमपि स्याद्धर्ममेक विनाऽन्यत् ॥६८॥
नरकान्धमहाकूपे, पतता प्राणिनां स्वयम् ।
धर्म एव स्वसामर्थ्याद्दत्ते हस्तावलम्बनम् ॥६९॥
यस्य न रागद्वेषौ, नापि स्वार्थो ममत्वलेशो वा ।
तेनोक्तो यो धर्म , सत्य पथ्य हितं मन्ये ॥७०॥

किं वा मित्रं प्रवासे च किंवा मित्रं गृहेषु च ।
व्याधितस्य किं मित्रं किं वा मित्रं मृतस्य च ॥७१॥

विद्या मित्रं प्रवासे च भार्या मित्रं गृहेषु च ।
रोगिणश्चौषधं मित्रं धर्मो मित्रं मृतस्य च ॥७२॥

लक्ष्मीः पादरजोपमा गिरिनदीवेगोपमं यौवनम्
मानुष्यं जललोलबिन्दुचपलं फेनोपमं जीवितम् ।
धर्मं यो न करोति निश्चलमतिः स्वर्गार्गलोद्घाटनं
पश्चात्तापयुतो जरापरिगतः शोकाग्निना दह्यते ॥७३॥

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो
यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्क्षयो नायुषः ।
आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्
सन्दीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ? ॥७४॥

यस्य जन्म कुले शरीरपटुता
सौभाग्यमसुदुर्लभम्
धर्मेऽपि च मतिश्च निर्मलतरो—
विद्यार्थसंपत्तयः ।

कान्ताराच्च महाभयाच्च सततं,
धर्मः परित्रायते,
धर्मं सम्यगुपासता भवति,
हि स्वर्गापवर्गप्रदः ॥७५॥

धर्मः सर्वसुखाकरो हितकरो,
धर्मं बुधाश्चिन्वते,
धर्मेणैव समाप्यते शिवसुखं,
धर्माय तस्मै नमः ।
धर्मान्नास्त्यपरः सुहृद् भवभृतां,
धर्मस्य तत्त्वं महत्,
धर्मे चित्तमहं दधे प्रतिदिनं,
हे धर्म ! मां पालय ॥ ७६ ॥

धर्मोऽयं धनवल्लभेषु धनदः,
कामार्थिनां कामदः,
सौभाग्यार्थिषु तत्प्रदः किमपरम्,
पुत्रार्थिनां पुत्रदः ।

रत्नार्थिन्यपि शक्रकः किमपरा
नानाविधस्तैर्मुखाम्,
तद् किम् यत्र ददाति वाञ्छितफलं
स्वर्गापवर्गावधि ॥७७॥
धर्मः शर्म भुजङ्गपुङ्गवपुरी-
सारं विधातुं क्षमो
धर्मः प्रापितमर्त्यलोकविपुल-
प्रीतिस्तदाशंसिनाम् ।
धर्मः स्वर्नगरीनिरन्तरसुखा-
स्वादोदयस्यास्पदम्
धर्मः किम् करोति मुक्तिललना-
सम्भोगयोग्यं जनम् ॥ ७८ ॥
यदि भवभ्रमणपरम्परामनुमानमिह-
चिदरूपविमर्शैः प्राप्तुमेकान्ततो वा ।
यदि परमपुमर्थः प्रार्थनीयस्तवामी
किमपरमभिधेयं नाम धर्मं विधत्त ॥ ७९ ॥
ते धन्यास्तरं जपन्ति सततं प्रोन्मुक्त धनप्रभुं
चिन्तारत्नमपास्य काचशकलं स्वीकुर्वते ते जडाः ।

विक्रीय द्विरद गिरीन्द्रसदृश क्रीणन्ति ते रासभं,
ये लब्ध परिहृत्य धर्ममधमा धावन्ति भोगाशया॥८०
अपारे ससारे कथमपि समासाद्य नृभव,
न धर्मं य कुर्याद्विषयसुखतृष्णातरलित ।
ब्रुडन् पारावारे प्रवरमपहाय प्रवहण,
स मुख्यो मूर्खाणामुपलमुपलब्धु प्रयतते ॥८१॥
प्रथमे नार्जिता विद्या, द्वितीये नार्जित धनम् ।
तृतीये नार्जित पुण्य, चतुर्थे किं करिष्यति ॥८२॥
मनसश्चेन्द्रियाणाञ्च, निग्रह परम तप ।
स ज्याय· सर्वधर्मेभ्य , स धर्म पर उच्यते ॥८३॥
प्रत्यक्ष चानुमान च, शास्त्र च विविधागमम् ।
त्रय सुविदित कार्यं, धर्मशुद्धिमभीप्सता ॥८४॥
क्षणा वित्त क्षणा वित्त, क्षणा जीवति मानव ।
यमस्य करुणा नास्ति, धर्मस्य त्वरिता गति· ॥८५॥
धर्मेण हन्यते व्याधिर्हन्यन्ते वै तथा ग्रहा ।
धर्मेण हन्यते शत्रुर्यतो धर्मस्ततो जय ॥८६॥
अन्नेन गात्र नयनेन वक्त्र,
नयेन राज्य लवणेन भोज्यम् ।

धर्मेण हीनं बत जीवितव्यं
न राजते चन्द्रमसा निशीव ॥८७॥
शस्येन वृक्षः पयसाम्बुवाहः
शौर्येण राजा विटपी फलेन ।
धर्मेण लोकस्तु पुमानिव सर्वो
मदेन दन्ती तुरगो जवेन ॥८८॥
शस्यानि बीजं सलिलानि मेघं
फलानि वृक्षं कुसुमानि वृन्तं ।
कार्यं महान्तोऽपि विना निमित्तं
धर्मं विना कोऽपि न सुखानि ॥८९॥
हरति कलकलुषं मुक्तिसौख्यं विधत्ते
रचयति शमबुद्धिं पापबुद्धिं धुनीते ।
भवति सकलजन्तुः कर्मणाऽपि विशुद्धः
प्रशमयति मनोर्थं बुधा धर्ममाहुः ॥९० ॥
व्याधिजन्मजरामृत्युग्रस्तानां प्राणिनामिह ।
विना जिनोदितं धर्मं शरणं कोऽपि नापरः ॥९१॥
स धर्मो यो दयायुक्तः, सर्वप्राणिहितप्रदः ।
स एवोत्तारणे शक्तो भवाम्भोधेः सुदुस्तरात् ॥९२॥

पञ्चैतानि पवित्राणि, सर्वेषा धर्मचारिणाम् ।
अहिंसा सत्यमस्तेय, त्यागो मैथुनवर्जनम् ॥९३॥

अहिंसासूनृतास्तेय—ब्रह्माकिञ्चनतामय ।
केवल्युपज्ञ परमो, धर्मश्च शरणा मम ॥९४॥

धर्मो मङ्गलमुत्कृष्ट, धर्म. स्वर्गापवर्गद ।
धर्म ससारकान्तारोल्लङ्घने मार्गदेशक ॥९५॥

चला लक्ष्मीश्चला प्राणाश्चले जीवितमन्दिरे ।
चलाचले च ससारे, धर्म एको हि निश्चल ॥९६॥

अपारे व्यसनाम्भोधौ, पतन्त पाति देहिनम् ।
सदा सविधवर्त्येको बन्धुर्धर्मोऽतिवत्सल ॥९७॥

अबन्धूनामसौ बन्धुरसखीनामसौ सखा ।
अनाथानामसौ नाथो, धर्मो विश्वैकवत्सल ॥९८॥

सुखार्थं सर्वभूताना, मता सर्वा प्रवृत्तय ।
सुख नास्ति विना धर्म, तस्माद्धर्मपरो भवेत् ॥॥९९

१००

धर्मामृत सदा पेय. दु खातङ्कविनाशनम् ।
यस्मिन् पीते पर सौख्य, जीवाना जायते सदा ॥

११

सूनृतं शौचं ब्रह्माकिञ्चनता तथा।
क्षान्तिमार्दवमृजुता मुक्तिश्च दशधा स तु ॥

१२

दयाऽहिंसा क्षमा सत्यं ह्रीरस्तेयसंयमाः।
दानमिज्या तपोध्यानं द्वादशं धर्मसाधनम् ॥

१३

दुर्गतिप्रपतज्जन्तुधारणाद्धर्म उच्यते।
दानशीलतपोभावभेदात् स तु चतुर्विधः ॥

१४

मनुष्यत्वे दयामूलं धर्मकल्पतरूत्तमम्।
दानशीलतपोभाव शाखा मुक्तिसुखं फलम् ॥

१५

विषवृक्षो यथा वृक्षो गतशीर्षो यथा नरः।
धर्महीनो धनी तद्वत् किमप्यर्थं करिष्यति ?॥

१६

धर्मस्य दुर्लभा ज्ञाता सम्यग्वक्ता ततोऽपि च।
श्रोता ततोऽपि श्रद्धावान् कर्ता कोऽपि ततः सुधीः ॥

१०७

विलम्बो नैव कर्तव्य, आयुर्याति दिने दिने ।
न करोति यम क्षान्ति, धर्मस्य त्वरिता गति ॥

१०८

दु ख पापात् सुख धर्मात्, सर्वशास्त्रेषु सस्थिति ।
न कर्तव्यमत पाप, कर्तव्यो धर्मसंचय ॥

१०९

अनन्तदु ख संसारो मोक्षोऽनन्तसुख पुन ।
तयोस्त्यागपरिप्राप्तिहेतुधर्मं विना न हि ॥

११०

न क्लेशेन विना द्रव्य, द्रव्यहीने कुत क्रिया ।
क्रियाहीने न धर्म स्याद्धर्महीने कुत सुखम् ॥

१११

धर्मकार्ये मतिस्तावद्यावदायुर्दृढ तव ।
आयु कर्माणि सक्षीणे, पश्चात्त्व किं करिष्यसि ? ॥

११२

^ धर्मेणर्ममपि च जन्तु जीवितम् ।
भेष पक्षपातं, धर्मारत्नमतो मतम् ॥

११३

विद्या तपो धनं शौर्यं कुलीनत्वमरोगता ।
राज्यं स्वर्गश्च मोक्षश्च सर्वं धर्मादवाप्यते ॥

११४

सन्ततिः शुद्धशीलान्या विभूतिर्भोगभासुरा ।
विद्या विश्वाभिरुपाता फलं धर्मतरोरिदम् ॥

११५

दीर्घमायुर्वपुःस्वास्थ्यं रूपं बुद्धिं यशः श्रियम् ।
मान्यं राज्यं सुखं सम्पद् दत्ते धर्मसुरद्रुमः ॥

११६

स्वर्गापवर्गसंपत्तिकारणं   कल्पपादपः ।
धर्म एव मतो धर्मः कर्मधर्मविनाशनः ॥

११

धर्मेणो धार्मिकेर्येन कुबेरेव सम्पदः ।
जीवत्वाम्य मातापेव धर्मः सनातन ॥

११८

जिनधर्मविनिर्मुक्तो, मा भूव चक्रवर्त्यपि।
स्या चेटोऽपि दरिद्रोऽपि, जिनधर्माधिवासित ॥

११९

जिनशासनस्य सारो, जीवदया निग्रह कषायाणाम्।
साधर्मिकवात्सल्य, भक्तिश्च तथा जिनेन्द्राणाम् ॥

१२०

म्लायन्ति पुष्पनिचया प्रहरार्धकेन,
वैगन्ध्यमेति दिवसेन कृतोऽङ्गराग ।
जीर्यन्ति रम्यवसनान्यपि भूरिवर्षै,
नो जीर्यते युगशतैर्जिनधर्मसेवा ॥

१२१

रम्य रूप करणपटुताऽऽरोग्यमायुर्विशाल ।
कान्ता रूपानमितरतय सूनवो भक्तिमन्त ॥
षट्खण्डोर्वीतलपरिवृढत्व यश. क्षीरशुभ्र ।
सौभाग्यश्रीरितिफलमहो धर्मवृक्षस्य सर्वम् ॥

१२५

कुले धर्मप्रसादे जातिः सुकुलोत्परा ।
गुणवत्ता धर्माच्च नीरोगता ॥
धर्माद्धि समभिप्रेत निरुपमा भोगाः सुकीर्तिः सुधीः ।
धर्मादेव च दृश्यन्ते प्रभवतः स्वर्गापवर्गावपि ॥

१२६

यद्देवेन्द्रो भवति सुकृते जन्मनामर्थ जीवित ।
सत्कीर्तिर्विपुले महायशसी सौभाग्यमारोग्यता ॥
साम्राज्यं चक्रवर्तित्वं पुण्ययोगात्मनां पदं ।
सार्वभौमत्वमुत्तमपदं शिखरमा सम्यक्त्वो देहिनाम् ॥

१२७

धर्मिणाम नरो धर्म दुःखमाप्नोति पापि च ।
मनुष्यजन्मसाफल्यं कर्तव्यं धर्मसेवनम् ॥

१२८

कुल रूप कलाभ्यासं विद्या लक्ष्मीर्वराङ्गना ।
ऐश्वर्यं च प्रभुत्वं च धर्मेणैव प्रजायते ॥

मुनि गुणाः ।

१

ये तीर्णा भववारिधिं मुनिवरास्तेभ्यो नमस्कुर्महे ।
येषां नो विषयेषु गृध्यति मनो नो वा कषायै प्लुतम् ॥
रागद्वेषविमुक् प्रशान्तकलुष साम्यासशर्मेद्वय ।
नित्य खेलति चात्मसंयमगुणा क्रीडे भजद्भावना ॥

२

यस्मिन्देशे भवेद्योगी, ध्यानयोगविचक्षणा ।
सोऽपि देशो भवेत्पूत , किं पुनर्यस्य बान्धव ॥

३

श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च, भुक्त्वा घ्रात्वा च यो नर. ।
न हृष्यति ग्लायति वा, स विज्ञेयो जितेन्द्रिय. ॥

४

स्थानोपवेशनस्वाप–निक्षेपग्रहणादिषु ।
जन्तुप्रमार्जनार्थं हि, रजोहरणमिष्यते ॥

५

सपातिमादिसत्त्वानां, रक्षायै मुखवस्त्रिका ।
भक्तपानस्थजंतूना, परीक्षायै च पात्रकम् ॥

६

सम्भ्रमाः क्षिपन्ति सुभ्रमन्ति चलन्ति कुलपर्वताः ।
विपद्यपि प्रलये नापि महतामीदृशं व्रतम् ॥

७

चलतु मेरुः प्रचलेत् मन्दरं
चलेत्तु तारामहचन्द्रभानुः ।
कदापि काले पृथिवी चलेद्धि,
तथापि वाक्यं न चलेद्धि साधोः ॥

८

मधुना हसते विद्वान् उच्चोच्चारेण मध्यमाः ।
अधमा अट्टहासेन न हसन्ति मुनीश्वराः ॥

९

न च राजभयं न च चौरभयं
न च वृत्तिभयं न वियोगभयम् ।
इहलोकसुखं परलोकहितं
श्रमणत्वमिदं रमणीयतरम् ॥

१०

वित्ते त्याग क्षमा शक्तौ, दु खे दैन्यविहीनता।
निर्दंभता सदाचारे, स्वभावोऽय महात्मनाम् ॥

११

आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला।
रागग्राहवती वितर्कविहगा धैर्यद्रुमध्वंसिनी ॥
मोहावर्तसुदुस्तराऽति गहना प्रोत्तुङ्ग चिन्तातटी।
तस्या पारगता विशुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वरा. ॥

१२

धैर्यं यस्य पिता क्षमा च जननी शान्तिश्चिरं गेहिनी।
सत्य सूनुरय दया च भगिनी भ्राता मन सयम ॥
शय्या भूमितल दिशोऽपि वसन ज्ञानामृत भोजन—
मेते यस्य कुटुम्बिनो वद सखे कस्माद्भय योगिन ॥

१३

कौपीन शतखण्डजर्जरतर कन्था पुनस्तादृशी।
निश्चिन्त सुखसाध्यभैक्षमशनशय्या श्मशाने वने ॥
मित्रामित्रसमानता जिनपतेश्चिन्ताथ शून्यालये।
स्वात्मानन्दमदप्रमोदमुदितो योगी सुख तिष्ठति ॥

१४

"एकरात्रं वसेद् ग्रामे पत्तने तु दिनत्रयम्।
पुरे दिनद्वयं भिक्षुर्नगरे पञ्चरात्रकम्" ॥

१५

अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च।
निर्ममो निरहंकारः, समदुःखसुखः क्षमी ॥

१६

यथा चित्तं तथा वाचो यथा वाचस्तथा क्रियाः।
चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता ॥

१७

क्वचिद् भूमौ शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयनम्।
क्वचिच्छाकाहारी क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः ॥
क्वचित्कन्थाधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो—
मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखम् ॥

१८

कुर्वन्ति भोजभिक्षाः, मधुरा वचनोक्तिभिः।
साधवः परसंतोषैः, वाचाः परमितभिषु ॥

१९

मक्षिका व्रणमिच्छन्ति, धनमिच्छन्ति पार्थिवाः ।
नीचा कलहमिच्छन्ति, शान्तिमिच्छन्ति साधवः ॥

२०

बाह्य आध्यात्मिके वापि, दुःख उत्पादिते परैः ।
न कुप्यति न चाहन्ति, दम इत्यभिधीयते ॥

२१

न यम यममित्याहु–रात्मा वै यम उच्यते ।
आत्मा संयमितो येन, त यम किं करिष्यति ? ॥

२२

उपकारिषु यः साधुः, साधुत्वे तस्य को गुणः ।
अपकारिषु यः साधुः, सः साधुः सद्भिरुच्यते ॥

२३

सुलभा पुरुषा लोके, साधवः साधुकारिषु ।
असाधुषु पुनः साधुर्दुर्लभः पुरुषो भुवि ॥

२४

यस्य चित्तं द्रवीभूतं, कृपया सर्वजन्तुषु ।
स धन्यः संसृतौ पुण्यः, किं जटाभस्मवल्कलैः ॥

२५

गृहस्थानां सहस्रेण वानप्रस्थशतेन च ।
ब्रह्मचारिसहस्रेण योगाभ्यासी विशिष्यते ॥

२६

कृतार्थौ पितरौ तेन धन्यो देशः कुलं च तत् ।
जायते योगवान्यत्र दत्तमक्षयतां व्रजेत् ॥

२७

ब्रह्मचर्यमहिमा च सप्ताहेनापरिमितम् ।
सेवेत योगी निष्कामो योगवान् भवतो भवत् ॥

२८

कर्मणा मनसा वाचा सर्वभूतेषु निस्पृहः ।
सत्वपनिमि सम्योक्तमुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

२९

धीमतां दुर्लभा देहे विषयानुरागता ।
सिद्धेषु तेषु योगेऽर्थं ननु सम्यक्सत्वतः स्थितः ॥

१

सुदुर्लभं प्राप्य मुनिरस्मार्गं मुक्तोऽपि मूढाः सुखदं सदा यत् ।
ते यान्ति घोरं नरकं नराधि यथा पतेद्वै किल कुशीकः ॥

३१

परद्रव्येषु योऽन्ध. स्यात्, परस्त्रीषु नपुसक ।
परापवादे यो मूक', सर्वदा विजितेन्द्रिय ॥

३२

सुखिनो विषयतृप्ता, नेन्द्रोपेन्द्रादयोप्यहो ।
भिक्षुरेक सुखी लोके, ज्ञानतृप्तो निरञ्जनः ॥

३३

यो दानमानस्तुतिवन्दनाभिर्न मोदतेन्यैर्न तु दुर्मनायते ।
अलाभलाभादिपरीषहान् सहन्,
यति. स तत्त्वादपरो विडम्बक. ॥

३४

सता सदा शाश्वतधर्मवृत्ति,
सन्तो न सीदन्ति न च व्यथन्ते ।
सतां सदा नाफलसङ्गमोऽस्ति,
सद्भ्यो भय नानुभवन्ति सन्तः ॥

१५

धीमन्त तु सतामाहुः सङ्गः परममुत्तमम् ।
न चैव गुणमात्रापरमार्थं चैव मया सह ॥

१६

सर्वत्र गुणवन्तः सन्तः कल्याणेप्सिताः ।
गन्धमत्कनीव सन्तुष्य कथं परमानिमुत्तमम् ॥

१७

निवासरते जनमत्स्तुतीर्थोऽभिमता मया ।
मया पृथ्वैऽव्यभिसमानामेव एव सर्वं समम् ॥

१८

यतो यतो निवर्तते ततस्ततो विमुच्यते ।
निवर्तनाद्धि सर्वतो न वेत्ति दुःखमण्वपि ॥

१९

कुलं पवित्रं जननी कृतार्था वसुन्धरा पुण्यवती च तेन ।
अपारसंवित्सुखसागरेऽस्मिन् लीनं परे ब्रह्मणि यस्य चेतः ॥

७

वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।
लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति ॥

५१

नोदेति नास्तमायाति, सुखे दुःखे मुखप्रभा ।
यथाप्राप्ते स्थितिर्यस्य, स जीवन्मुक्त उच्यते ॥

५२

शान्ता महान्तो निवसन्ति सन्तो,
वसन्तवल्लोकहितं चरन्तः ।
तीर्णाः स्वयं भीमभवार्णवं जनान्,
न हेतुनान्यानपि तारयन्तः ॥

५३

निर्वैरः सदयः शान्तो, दम्भाहङ्कारवर्जितः ।
निरपेक्षो मुनिर्वीतरागः साधुरिहोच्यते ॥

५४

न प्रहृष्यति सम्माने, नापमाने च कुप्यति ।
न क्रुद्धः परुषं ब्रूयादेतद्धि साधुलक्षणम् ॥

५५

परोपकारैकधियः, स्वसुखाय गतस्पृहाः ।
जगद्धिताय जायन्ते, साधवस्तादृशा भुवि ॥

७६

दुर्भिक्षेऽपि न मुग्धो नात्मानमभिसुच्य निःस्पृहः।
कोऽन्यः स्यादिह संसारे निर्मोहीनिर्मिमे सखि॥

७७

रागिमान्ममता विनाऽज्ञाननिर्वाहेर्गो याति समाधौ।
बहुपरिग्रहक्षोभकलितमना रंतीव दन्त विना॥
पुष्प गंधविवर्जित मूलपतितीर्थेह बहुम्मुनिः।
चारित्रेण विना न भाति सततं पञ्चमी पुरुषाणाम्॥

७८

देहे निर्ममता गुरौ विनयता नित्यं श्रुताभ्यासता।
चारित्रोज्ज्वलता महोपशमता संसारनिर्वेदता॥
अन्तर्बाह्यपरिग्रहत्यजनता धर्मज्ञता साधुता।
साधो! साधुजनस्य लक्षणमिदं संसारविच्छेदकम्॥

७९

निरीहा निरहंकारा निर्ममाः समचेतसः।
महाव्रतधरा धीराः साधवः शरणं मम॥

१

सम्यग्ज्ञानी दयालोपि, ध्यानी वल्लभते तपः।
ब्रह्मचारी च स सिध्यति महामुनिः॥

५१

न यस्य मित्रं न च कोऽपि शत्रुर्निज ,
परो वाऽपि न कश्चनास्ते ।
न चेन्द्रियार्थेषु रमेत चेत ,
कषायमुक्त परम स योगी ॥

५२

सम , शत्रौ च मित्रे च, तथा मानापमानयो ।
शीतोष्णसुखदु खेषु, सम सङ्गविवर्जित ॥

५३

दु खेष्वनुद्विग्नमना , सुखेषु विगतस्पृह ।
वीतरागभयक्रोध , स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥

५४

ये न हृष्यन्ति लाभेषु, नालाभेषु व्यथन्ति च ।
निर्ममा निरहङ्कारा स्वस्था समदर्शिन ॥

५५

य सम सर्वभूतेषु, त्रसेषु स्थावरेषु च ।
तपश्चरति शुद्धात्मा, श्रमणोऽसौ प्रकीर्त्तित ॥

२६

न बध्नाति मैव मैव पिशुनैः वैराग्
भोग सुख्यति मैव मैव तपसि क्लेश
एवं भजति मैव मैव स्पृहि ओक्षमा
वैषां द्वयकर्मा सदैव करण तं योगि

२७

आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यं
सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी

२८

न देवराजस्य न चक्रवर्तिनस्तं सुखं
यद्वीतरागस्य मुनेः सदात्मनिष्ठस्य

२९

सत्यं माता पिता ज्ञानं धर्मो भ्रा
शान्तिः पत्नी क्षमा पुत्रः षडेते

१

शिवा योगाभ्यासो विषयविरतिः
विवेकः सोदर्यः प्रतिदिनमभीष्ट

प्रिया शान्ति पुत्रो विनय उपकार प्रियसुहृत,
महायो वैराग्य गृहमुपशमो यस्य स सुखी ॥

६१

सूक्ष्माणि जन्तूनि जलाश्रयाणि,
जलस्य वर्णाकृतिसंस्थितानि ।
तस्माज्जलं जीवदयानिमित्तं,
निर्ग्रन्थशूरा परिवर्जयन्ति ॥

६२

अष्टौ मासान् विहारः स्याद्यतीनां संयतात्मनाम् ।
एकत्र चतुरो मासान्, वार्षिकान् निवसेत् पुन ॥

६३

मौनाच्च मुनिर्भवति, नारण्यवसनान्मुनि ।
स्वलक्षणं तु यो वेत्ति स मुनि श्रेष्ठ उच्यते ॥

६४

स्वैरं विहरति स्वैरं शेते स्वैरं च जल्पति ।
भिक्षुरेक सुखी लोके राजचौरभयोज्झित ॥

६५

अस्मिन्नपारसंसारे सागरे मज्जतां सताम् ।
किं समालम्बन साधो ! रागद्वेषपरिक्षय ॥

दान ।

१

दानं दारिद्र्यनाशाय शीलं दुर्गतिनाशनम् ।
तपः कर्मविनाशाय भावना भवनाशिनी ॥

२

गौरवं प्राप्यते दानान्न तु वित्तस्य सञ्चयात् ।
स्थितिरुच्चैः पयोदानां पयोधीनामधः स्थितिः ॥

३

दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं विदुः ॥

४

दरिद्रान् भर कौन्तेय मा प्रयच्छेश्वरे धनम् ।
व्याधितस्यौषधं पथ्यं नीरुजस्य किमौषधैः ॥

५

उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम् ।
तडागोदरसंस्थानां परीवाह इवाम्भसाम् ॥

६

दान भोगो नाशस्तिस्रो, गतयो भवन्ति वित्तस्य ।
यो न ददाति न भुङ्क्ते, तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥

७

यो न ददाति न भुङ्क्ते, सति विभवे नैव तस्य तद्द्रव्यम्
तृणमयकृत्रिमपुरुषो, रक्षति शस्यं परस्यार्थे ॥

८

दातव्य भोक्तव्य, सति विभवे सञ्चयो न कर्तव्य ।
पश्येह मधुकरीणां, सञ्चितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥

९

दानेन भूतानि वशीभवन्ति,
दानेन वैराण्यपि यान्ति नाशम् ।
परोऽपि बन्धुत्वमुपैति दानैर्दान हि-
सर्वव्यसनानि हन्ति ॥

१०

तुरगशतसहस्र गोगजाना च लक्ष,
कनकरजतपात्रं मेदिनी सागरान्ता

लौकिकदानफल

न हि भवति समानं पात्रदानात्प्रधानम् ॥

११

दीयन्ते चित्तगर्विष्ठमानसानां प्रार्थिनां सदा ।
दुःखेन नाश्यते तान्या सानुकम्पा विधीयते ॥

१२

तत्र महात्मानं दत्ते कामभावैरनुलिते ।
इदं धर्मार्जितं द्रव्यं विना कीर्त्यादिकारणम् ॥

१३

दानेन पात्रमव्याप्ति दानेन प्रथमो जिनः ।
दानेन मंगलो भोगी दानेन कल्पपादपः ॥

१४

इन मातङ्गन दाने पात्रापात्रविचारणा ।
इत्यादानं तु सर्वज्ञैः कुत्राऽपि न निषिध्यते ॥

१५

तृणाहारि पयस्त्यागी पयोऽहारी विषप्रदः ।
अंतरं पात्राऽपात्राणां धेनुपन्नगयोरिव ॥

१६

दीनदानाद्भवेद्भोगी, सुखी सत्पात्रदानतः ।
अभीतिदानाद्दीर्घायुः, ज्ञानी स्यात् ज्ञानदानतः ॥

१७

दानं च निजहस्तेन, मातुर्हस्तेन भोजनम् ।
तिलकं स्वसृहस्तेन, परहस्तेन मर्दनम् ॥

१८

कुभोजने दिनं नष्टं, कुनार्यां यौवनं हतम् ।
कुपुत्रेण कुलं नष्टं, धनं नष्टं न दीयते ॥

१६

शुध्यति भस्मना कांस्यं, नारी शीलेन शुध्यति ।
शुध्यति तपसा साधुर्गृही दानेन शुध्यति ॥

२०

योजने श्रूयते भेरी, मेघो द्वादश योजने ।
दातारो दानशब्देन श्रूयन्ते सचराचरे ॥

२१

उष्णकाले तक्रदानं, वर्षाकाले च मन्दिरम् ।
शीतकाले वस्त्रदानं, सर्वकाले च भोजनम् ॥

२२

ध्याने शतगुणं वित्त व्यवसाये चतुर्गुणम् ।
क्षेत्रे शतगुणं प्रोक्तं, पात्रेऽनन्तगुणं भवेत् ॥

२३

मनुष्ये स्थावरसंख्या तृणसंख्या महीतले ।
गङ्गायां वालुकासंख्या पापसंख्या न विद्यते ॥

२४

विना विप्रं च पात्रं च यदप्येकाद्य सञ्चयम् ।
दुर्लभं लभ्यते येन तदन्नं सफलं भवेत् ॥

२५

अनादरो विलम्बश्च वैमुख्यं निष्ठुरं वचः ।
पश्चात्तापश्च पञ्चापि दानस्य दूषणानि च ॥

२६

आनन्दोऽश्रूणि रोमाञ्चो बहुमानः प्रियं वचः ।
तथानुमोदना पात्रे दानभूषणपञ्चकम् ॥

२७

भाक्तिकं तौष्टिकं श्राद्धं सविज्ञानमलोलुपम् ।
सात्त्विकं क्षमकं सन्तो दातारं सप्तधा विदुः ॥

२८
किं द्रव्येण कुबेरस्य, किं समुद्रस्य वारिणा।
किं गृहेण गृहस्थस्य, भुक्तिर्यत्र न योगिनाम् ॥
२९
ध्यानेन शोभते योगी, सयमेन तपोधन ।
सत्येन वचसा राजा, गृही दानेन चारुणा ॥
३०
काले ददाति योऽपात्रे, वितीर्णं तस्य नश्यति ।
निक्षिप्तमूषरे बीज, किं कदाचिदवाप्यते ॥
३१
ताडन पीडन स्तेय, रोषणा दूषणं भयम् ।
य कृत्वा ददते दान, स दाता न मतो जिनै ॥
३२
दानतो वैरिणोऽपि स्युर्मित्राण्येव न सशय ।
दाने सर्वमिद विश्व, प्रतितिष्ठति सर्वदा ॥
३३
प्रशसन्ति प्रजा नित्य, कर्णाबल्यादिकानिह ।
वदान्या दानत स्वर्गं, व्रजन्ति सतत नरा ॥

१४

दानेन प्राप्यते स्वर्गो दानेन सुखमश्नुते ।
इहामुत्र च दानेन, पूज्यो भवति मानवः ॥

१५

यद्ददाति यदश्नाति तदेव धनिनो धनम् ।
अन्ये मृतस्य क्रीडन्ति दारैरपि धनैरपि ॥

१६

भवन्ति नरकाः पापात्पापं दारिद्र्यसंभवम् ।
दारिद्र्यमप्रदानेन, तस्माद्दानपरो भवेत् ॥

१७

द्वाविमौ पुरुषौ राजन् स्वर्गस्योपरि तिष्ठतः ।
प्रभुश्च क्षमया युक्तो दरिद्रश्च प्रदानवान् ॥

१८

दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम् ।
वित्तं त्यागसमेतं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम् ॥

१९

अपात्रेभ्यस्तु दत्तानि दानानि सुबहून्यपि ।
वृथा भवन्ति राजेन्द्र ! भस्मन्याज्याहुतिर्यथा ॥

४०

पात्रेभ्यो दीयते नित्यमनपेक्ष्य प्रयोजनम्।
केवल त्यागबुद्धया यत, धर्मदान तदुच्यते ॥

४१

अभिगम्योत्तम दानमाहूतश्चैव मध्यमम्।
अधम याच्यमान स्यात सेवादानन्तु निष्फलम् ॥

४२

दान वाचस्तथा बुद्धेश्चित्तस्य त्रिविधस्य च ।
शरीरस्य च कुत्रापि केचिदिच्छन्ति पण्डिता॰ ॥

४३

गोदुग्ध वाटिकापुष्प, विद्या कूपोदक धनम्।
दानाद्विवर्द्धते नित्यमदानाच्च विनश्यति ॥

४४

देय भेषजमार्तस्य, परिश्रान्तस्य चासनम्।
तृषितस्य च पानीय, क्षुधितस्य च भोजनम् ॥

४५

अभयाहारौषधज्ञान-भेदतस्तच्चतुर्विधम् ।
दान निगद्यते सद्भि, प्राणिनामपकारकम ॥

७६

पूजायामप्यमाने सौम्ये दुःखे समागमे विगमे ।
कुप्यति यस्य न चेतो धान्यमसाधुषमः साधुः ॥

७७

मायेयः कुमसः सौम्यस्त्यागी योगी यशोनिधिः ।
समसमयहर्मोच चिरंजीवी निरामयः ॥

७८

यत्सर्वं हरतः कुर्वीं प्रासुक पच भोजनम् ।
समयोरन्तरं मन्ये पूजाकियकयोरिय ॥

७९

सर्वेषु गात्रेषु शिरः प्रधानं
सर्वेन्द्रियाणां नयनं प्रधानम् ।
सर्वेषु पेयेषु पयः प्रधानम्
सर्वौषधीनाममृतं प्रधानम् ॥

८०

न गोप्रदानम् न महीप्रदानम्
न चान्नदानं हि तथा प्रधानम् ।

यथा वदन्तीह बुधा. प्रधानं,
सर्वप्रदानेष्वभयप्रदानम् ॥

५१

श्रीनाभेयजिनेश्वरो धनभवे श्रेय. श्रियामाश्रय ।
श्रेयांस. स च मूलदेवनृपति. सा नन्दना चन्दना ॥
धन्योऽय कृतपुण्यक. शुभमना श्रीशालिभद्रादिक' ।
सर्वेप्युत्तमदानमानविधिना जाता जगद्विश्रुता ॥

५२

दान ख्यातिकर सदा हितकरं संसारसौख्याकर ।
नृणां प्रीतिकरं गुणाकरकरं लक्ष्मीकर किङ्कर ॥
स्वर्गावासकर गतिक्षयकरं निर्वाणसम्पत्कर ।
वर्णायुर्बलबुद्धिवर्द्धनकर दान प्रदेय बुधै. ॥

५३

देय भो ह्यधने धन सुकृतिभिर्नो सञ्चित सर्वदा ।
श्रीकर्णस्य बलेश्च विक्रमपतेरद्यापि कीर्ति स्थिता ॥
आश्चर्यं मधु दानभोगरहितं नष्ट चिरात् सञ्चितम् ।
निर्वेदादिति पाणिपादयुगल घर्षन्त्यहो मक्षिका. ॥

२४

शतेषु जायते शूरः सहस्रेषु च पण्डितः ।
वक्ता दशसहस्रेषु, दाता भवति वा न वा ॥

२५

न रणे विजयाच्छूरोऽध्ययनान्न च पण्डितः ।
न वक्ता वाक्पटुत्वेन न दाता चार्थदानतः ॥

२६

इन्द्रियाणां जये शूरो धर्मं चरति पण्डितः ।
हितप्रायोक्तिभिर्वक्ता दाता सन्मानदानतः ॥

२७

मातापितागुरौ मित्रे विनीते चोपकारिणि ।
दीनानाथविशिष्टेषु दत्तं तत्सफलं भवेत् ॥

२८

न्यायागतेन द्रव्येण कर्त्तव्यं पारलौकिकम् ।
दानं हि विधिना देयं काले पात्रे गुणान्विते ॥

२९

मिथ्यादृष्टिसहस्रेभ्यो वरमेको जिनाश्रयी ।
जिनाश्रयिसहस्रेभ्यो वरमेको अणुव्रती ॥

६०

अणुव्रतिसहस्रेभ्यो, वरमेको महाव्रती ।
महाव्रतिसहस्रेभ्यो, वरमेको जिनेश्वर ॥

६१

जिनेश्वरसम पात्र, न भूतो न भविष्यति ।
अत पात्रविशेषेण, देय दान शुभात्मभि ॥

६२

पात्रे त्यागी गुणे रागी, भोगी परिजनै सह ।
शास्त्रे बोद्धा रणे योद्धा, पुरुष पञ्चलक्षणम् ॥

६३

श्रीवृद्धिर्नखवच्छेद्या, नैव धार्या कदाचन ।
प्रमादात् स्खलिते क्वापि, समूला सा विनश्यति ॥

६४

हस्तस्य भूषणं दान, सत्य कण्ठस्य भूषणम् ।
श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्र, भूषणै किं प्रयोजनम् ॥

६५

दानेन प्राप्यते स्वर्गो दानेन सुखमश्नुते ।
इहामुत्र च दानेन पूज्यो भवति मानव. ॥

६६

सार्थः प्रवसतो मित्रं भार्या मित्रं गृहे सतः।
आतुरस्य भिषङ् मित्रं दानं मित्रं मरिष्यतः॥

६७

भवत्स्तुरवलीपे—ऽप्यसोऽपि कुरुते कर।
नच स्नानं भवेत् पाप-क्षयं बहुफलं मतः॥

६८

यत्समपि क्षिती क्षिप्त वटवीज प्रवर्धते।
अश्वमीनात् यथा तस्मात् दुग्धकूपोऽपि वर्धते॥

६९

हन्यादपि न दानस्य पुण्यादपि न दीयते।
परोपकारार्थाय वचने का दरिद्रता॥

७०

गुणज्ञ वायपद्वीज गुणाने निक्षिपेद्धनम्।
गुणज्ञ च गुणाने च दत्तं दत्तं न नश्यति॥

७२

कदर्योपात्तवित्तानां, भोगो भाग्यवतां भवेत।
दन्ता दलन्ति कष्टेन, जिह्वा गिलति लीलया ॥

७३

उत्तमोऽप्रार्थितो दत्ते, मध्यम प्रार्थित पुन ।
याचकैर्याच्यमानोऽपि, दत्ते न त्वधमाधम ॥

७४

गर्जित्वा बहुदूरमुन्नति–भृतो मुञ्चन्ति मेघा जल ।
भद्रस्यापि गजस्य दानसमये सजायतेऽन्तर्मद ॥

७५

पुष्पाडम्बरयापनेन ददति प्राय फलानि द्रुमा ।
नो छेको न मदो न कालहरणं दानप्रवृत्तौ सताम् ॥

७६

धिग् धिग् दानमसत्कार, पौरुष धिक्कलङ्कितम्
जीवित मानहीन धिग्, धिक्कन्या बहुभाषिणीम्

७७

प्रियवाक्यप्रदानेन, सर्वे तुष्यन्ति जन्तव
तस्मात्तदेव वक्तव्य, वचने का दरिद्रता

६६

गार्गः प्रवसतो मित्रं भार्या मित्रं गृहे सतः।
आतुरस्य भिषङ् मित्रं दानं मित्रं मरिष्यतः॥

६७

भवसागरपतितोऽपि—कोऽपि कुरुते कर्म।
तत्र दानं भवेत् पात्र—प्राप्त गुरुत्वं यतः॥

६८

अल्पमपि क्षितौ क्षिप्तं वटबीजं प्रवर्धते।
जलयोगात् यथा दानात् पुण्यवृक्षोऽपि वर्धते॥

६९

इन्द्राद्यपि न दातव्यं गृहस्थैरपि न दीयते।
परोपकारकार्याय वचने का दरिद्रता॥

७०

सुक्षेत्रे वापयेद्बीजं सुपात्रे निक्षिपेद्धनम्।
सुक्षेत्रे च सुपात्रे च ह्युप्तं दत्तं न नश्यति॥

७१

सञ्चयैकपरः प्राप समुद्रोऽपि रसातलम्।
दाता तु जलदः पश्य भुवनोपरि गर्जति॥

७२

कदर्योपात्तवित्ताना, भोगो भाग्यवतां भवेत्।
दन्ता दलन्ति कष्टेन, जिह्वा गिलति लीलया ॥

७३

उत्तमोऽप्रार्थितो दत्ते, मध्यम प्रार्थित पुन ।
याचकैर्याच्यमानोऽपि, दत्ते न त्वधमाधम ॥

७४

गर्जित्वा बहुदूरमुन्नति-भृतो मुञ्चन्ति मेघा जल ।
भद्रस्यापि गजस्य दानसमये सजायतेऽन्तर्मद ॥

७५

पुष्पाडम्बरयापनेन ददति प्राय फलानि द्रुमा ।
नो छेको न मदो न कालहरणं दानप्रवृत्तौ सताम्॥

७६

धिग् धिग् दानमसत्कार, पौरुष धिक्कलङ्कितम्
जीवित मानहीन धिग्, धिक्कन्यां बहुभाषिणीम्

७७

प्रियवाक्यप्रदानेन, सर्वे तुष्यन्ति जन्तव
तस्मात्तदेव वक्तव्य, वचने का दरिद्रता

७८

उपभोक्तु न जानाति श्रिय प्राप्यापि मानवः।
आकण्ठ जलमग्नोऽपि श्वा हि लेढ्येव जिह्वया॥
जसे दैव तसे गुण पावे राम समागरि।
म.हे शाख स्याचे काढि विखार वस्तुवनिता॥

७९

अहो एषां वरं जन्म सर्वप्राण्युपजीवनम्।
धन्या महीरुहा येभ्यो निराशा यान्ति नार्थिनः॥

८०

छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे।
फलान्यपि परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव॥

८१

हस्तौ दानविवर्जितौ श्रुतिपुटौ सारस्वतद्रोहिणौ।
नेत्रे साधुविलोकनेन रहिते पादौ न तीर्थं गतौ॥
अन्यायार्जितवित्तपूर्णमुदरं गर्वेण तुङ्गं शिरो।
रे जम्बुक! मुञ्च मुञ्च सहसा नीचस्य निन्द्यं वपुः॥

८२

अपि तात ! धन नास्ति, पूर्वदुष्कृतकर्मणा ।
तथापि ललिता वाणी, वचने का दरिद्रता ॥

८३

दाता नीचोऽपि सेव्य स्यान्निष्फलो न महानपि ।
जलार्थी वारिधि त्यक्त्वा, पश्य कूप निषेवते ॥

८४

रक्षन्ति कृपणा पाणौ, द्रव्य प्राणमिवात्मन ।
तदेव सन्त सततमुत्सृजन्ति यथा मलम् ॥

८५

अर्थिप्रश्नकृतौ लोके, सुलभौ तौ गृहे गृहे ।
दाता चोत्तरदश्चैव, दुर्लभौ पुरुषौ भुवि ॥

८६

नाना दान मया दत्त, रत्नानि विविधानि च ।
नो दत्त मधुर वाक्य, तेनाह शूकरो मुखे ॥

८७

पश्य सङ्गमको नाम, सम्पद वत्सपालक ।
चमत्कारकरीं प्राप, मुनिदानप्रभावत ॥

८८

चतुरशीति आसनानि धर्मोपकरणानि च ।
साधुभ्यः साधुयोग्यानि देयानि विधिना बुधैः ॥

८९

यदि कश्चिदिति ब्रूते न दत्तं धनमर्थिनाम् ।
तद्धर्मं नव जानासि प्राप्तः कस्य भविष्यति ॥

९

मायाऽहङ्कारयुक्तानि वस्तुपरिग्रहवाऽपणा ।
भक्तिविरहिते दान न तद्धर्मस्य साधनम् ॥

९१

सुदानात् प्राप्यते भोग सुदानात् प्राप्यते यशः ।
सुदानात्कोमल कीर्तिः सुदानात् प्राप्यते सुखम् ॥

९२

यत्र गच्छति दातृभ्यो दान नानाविध संपदा ।
तत्र तुल्य पुण्यमेवतन्नार्थं त्वनुमोदनम् ॥

९३

दानेन शत्रून् जयति व्याधिर्नश्यति नरपति ।
दानेन लभ्यते विद्या दानेन युवतीजनाः ॥

६४

सुपात्रदानाच्च भवेद्धनाढ्यो, धनप्रभावेण करोतिपुण्यम्
पुण्यप्रभावात् सुरलोकवासी, पुनर्धनाढ्य पुनरेव भोगी

६५

कुपात्रदानाच्च भवेद्दरिद्रो,दारिद्र्यदोषेण करोति पापम् ।
पापप्रभावान्नरक प्रयाति, पुनर्दरिद्र पुनरेव पापी ॥

६६

चारित्र चिनुते तनोति विनय ज्ञान नयत्युन्नति ।
पुष्णाति प्रशम तप प्रबलयत्युल्लासयत्यागमम् ॥
पुण्य कन्दलयत्यघ दलयति स्वर्ग ददाति क्रमा–
न्निर्वाणश्रियमातनोति निहित पात्रे पवित्र धनम् ॥

६७

सत्पात्र महती श्रद्धा काले देय यथोचितम् ।
धर्मसाधनसामग्री धन्यास्येय प्रजायते ॥

अभय दान ।

१

जीवानां रक्षणं श्रेष्ठं जीवा जीवितकांक्षिणः ।
तस्मात्समस्तदानेभ्योऽभयदानं प्रशस्यते ॥

२

न स्वर्गे ब्रह्मलोके वा तत्सुखं प्राप्यते नरैः ।
यदार्तजन्तुनिर्वाणदानोत्थमिति मे मतिः ॥

३

मार्गमासाद्य हेमाद्रिं राज्यं वाऽस्य प्रयच्छतु ।
तदनिष्टं परित्यज्य जीवो जीवितुमिच्छति ॥

४

वरमेकस्य सत्त्वस्य दत्ता ह्यभयदक्षिणा ।
न तु विप्रसहस्रेभ्यो गोसहस्रमलंकृतम् ॥

५

हेमधेनुधरादीनां दातारः सुलभा भुवि ।
दुर्लभः पुरुषो लोके यः प्राणिष्वभयप्रदः ॥

६
यो दद्यात् काञ्चनं मेरुं कृत्स्नां चैव वसुन्धराम्।
एकस्य जीवितं दद्यान्न च तुल्यं युधिष्ठिर ॥
७
दत्तमिष्टं तपस्तप्तं तीर्थसेवा तथा श्रुतम्।
सर्वेऽप्यभयदानस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥
८
महतामपि दानानां कालेन क्षीयते फलम्।
भीताऽभयप्रदानस्य क्षय एव न विद्यते ॥
९
एकतः काञ्चनो मेरुर्बहुरत्ना वसुंधरा।
एकतो भयभीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥
१०
यो भूतेष्वभयं दद्याद् भूतेभ्यस्तस्य नो भयम्।
यादृग् वितीर्यते दानं तादृगासाद्यते फलम् ॥
११
अभयं सर्वसत्त्वेभ्यो यो ददाति दयापरः।
तस्य देहाद्विमुक्तस्य भयं नास्ति कुतश्चन ॥

१२
यो ददाति सहस्राणि गवामश्वशतानि च ।
अभयं सर्वसत्त्वेभ्यस्तद्दानमिति चोच्यते ॥

१३
भूतानामभयदानेन सर्वान्कामानवाप्नुयात् ।
दीर्घमायुश्च लभते सुखी चैव सदा भवेत् ॥

शीलम् ।

१
धीरत्वं भूषणं वित्तं मतिर्वा भूषणं नृपः ।
भूषणं च यतिः शीला शीलं सर्वस्य भूषणं ॥

२
ब्रह्मचर्यं सदा रक्षे-दष्टधा मैथुनं पृथक् ।
स्मरणं कीर्तनं केलिः प्रेक्षणं गुह्यभाषणम् ॥

३
संकल्पोऽध्यवसायश्च क्रियानिष्पत्तिरेव च ।
एतन्मैथुनमष्टांगं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥

४

वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं,
न चापि भग्नं चिरसंचितं व्रतम् ।
वरं हि मृत्युः सुविशुद्धचेतसः,
न चापि शीलस्खलितस्य जीवनम् ॥

५

शीलं नाम नृणां कुलोन्नतिकरं शीलं परं भूषणम् ।
शीलं चाशु करोति पावकजलं शीलं सुगत्यावहं ॥
शीलं दुर्गतिनाशनं च विपुलं शीलं यशः पावनं ।
शीलं निर्वृतिहेतुरेव परमं शीलं तु कल्पद्रुमः ॥

६

शीलेन रक्षितो जीवो, न केनाऽप्यभिभूयते ।
महाह्रदनिमग्नस्य, किं करोति दवानलः ॥

७

बान्धवाः सुहृदः सर्वे निःशीलस्य पराङ्मुखाः ।
शत्रवोऽपि दुराराध्याः, संमुखाः सन्ति शीलिनः ॥

८

इमान् ब्रह्मिसुन्दरी च विजयशीलिमती नारदः ।
सीता राजमती सती च सुषमा चूला सुभद्रा शुभा ॥
दीपवती च मृगावती प्रतिमति पद्मावती द्रौपदी ।
शीलेन प्रतिषेधिरे शुभगतिं प्राप्य प्रतिष्ठां पराम् ॥

९

किं कुलेन विशालेन शीलमेवात्र कारणम् ।
कृमयः किं न जायन्ते कुसुमेषु सुगन्धिषु ॥

१०

यज्ञोऽद्य सर्वभूतेषु कर्मणा मनसा गिरा ।
अनुग्रहश्च दानञ्च शीलमेतद्विदुर्बुधाः ॥

११

निरतानु मन चित्ता व्यसनेषु मन मतिः ।
परलोके धर्मे धर्मो शीलं सर्वत्र वै धनम् ॥

१२

एकमेव व्रतं श्लाघ्यं ब्रह्मचर्यं जगत्त्रये ।
मद्विशुद्धिं समापन्नाः पूज्यन्ते पृथिवीरपि ॥

१३

अभिवादनशीलस्य, नित्य वृद्धोपसेविन ।
चत्वारि तस्य वर्धन्ते, आयुर्विद्या यशो बलम् ॥

१४

शीलतो न परो बन्धु, शीलतो न पर सुहृत् ।
शीलतो न परा माता, शीलतो न पर पिता ॥

१५

भगस्थानपरित्यागी, व्रत पालयतेऽमलम् ।
तस्करैर्लुंप्यते कुत्र, दूरतोऽपि पलायित ॥

१६

शौचाना परम शौच, गुणानां परमो गुण ।
प्रभावो महिमा धाम, शीलमेक जगत्त्रये ॥

१७

व्यर्थं मानजीवन सविभव शील विना शोभनम् ।
व्यर्था शीलगुणं विना निपुणता शास्त्रे कलायां तथा ॥
व्यर्थं साधुपद च नायकपद शील यदा खण्डितम् ।
सेवाधर्मसमादरो न सुलभ शील व्रत चान्तरा ॥

१८

विभूषयो भुजगता शीर्षस्य चापसंभमो ।
कुचस्य विनयो विन्दव पात्रे व्ययः ॥
भक्षेपकलसः समा चलपतो धर्मस्य विर्स्पाशया ।
सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीघ्र परं भूषणम् ॥

१९

यदिन्दस्य जलायते जलनिधिः कूपायते तत्क्षणा-
न्मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ।
व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीयूषवर्षायते ।
यस्यांगेऽखिललोकवल्लभतमं शीलं समुन्मीलति ॥

२०

वेश्या रागवती सदा तदनुगा षड्भीरसैर्भोजनम् ।
शीघ्रं धाम मनोहरं वपुरहो नव्यो वयःसंगमः ॥
कालोऽयं जलदाविलस्तदपि य काम विगाम्यादरात् ।
त मन्द युवतीमनोपकुणाम् श्रीस्थूलिभद्र युमिम् ॥

२१

श्रमणानामपि गोपायां चतुर्थव्रतमङ्गके ।
शीलमा भगवतामाकृमाद् युच्यीकर्ता मजेत ॥

२२

पृथ्वी सत्पुरुष विना न रुचिरा चन्द्र विना शर्वरी ।
लक्ष्मीर्दानगुणा विना वनलता पुष्पं फल वा विना ॥
आदित्येन विना दिन सुखकर पुत्र विना सत्कुलम् ।
धर्मो नैव धृतः सदा श्रुतधरैः शील विना शोभते ॥

२३

न मुक्ताभिर्न माणिक्यैर्न वस्त्रैर्न परिच्छदैः ।
अलङ्क्रियेत शीलेन केवलेन हि मानवः ॥

२४

अग्निजल द्विपन्मित्र, तालपुट सुधानिभम् ।
सिन्धु स्थल गिरिर्भूमिर्हेतुः शीलस्य तत्र च ॥

२५

निशाना च दिनाना च, यथा ज्योतिर्विभूपणम् ।
सतीनां च यतीना च तथा शीलमखण्डितम् ॥

२६

भ्रमरा किङ्करायन्ते, सिद्धय. सह सङ्गता ।
समीपस्थायिनी सपच्छीलालङ्कारशालिनाम् ॥

१०

हृत्स्थेन जगत्त्रयीतिलकयो गोत्रे समीपस्थितेः।
चारित्रे च अथाभिनिर्जितमहावातामल-श्यामलः॥
सद्वेन: सम्पन्नो शिवपुरद्वारे कपाटे दृढ।
शील येन निज विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिन्तामणिः॥

तप।

१

विशुद्ध्यति हुताशेन सदोषमपि काञ्चनम्।
तद्वत् तथा जीवोऽयं तप्यमानस्तपोऽग्निना॥

२

यत्र ब्रह्म जिनार्चा च कषायाणां तथा हतिः।
सानुबन्धा जिनाज्ञा च तत्तपः शुद्धमिष्यते॥

३

यस्माद्विघ्नपरम्परा विघटते दास्यं सुराः कुर्वते।
कामः शाम्यति दाम्यतीन्द्रियगणः कल्याणमुत्सर्पति॥
उन्मीलन्ति महर्द्धयः कलयति ध्वंसं च यः कर्मणां।
स्वाधीनं त्रिदिवं करोति च शिवं श्लाघ्यं तपस्तत्परताम्॥

३

तनोति धर्मं विधुनोति कल्मषं,
हिनस्ति दु ख विदधाति संमदम्।
चिनोति सत्वं विनिहन्ति तामसं,
तपोऽथवा किं न करोति देहिनाम् ॥

५

कान्तारं न यथेतरो ज्वलयितुं दक्षो दवाग्निं विना।
दावाग्निं न यथेतरः शमयितुं शक्तो विनाम्भोधरम् ॥
निष्णातः पवनं विना निरसितुं नान्यो यथाऽम्भोधरम्।
कर्मौघं तपसा विना किमपरं हन्तुं समर्थं तथा ॥

६

उप-समीपे यो वासो, निजात्म-परमात्मनो.।
उपवास स विज्ञेयो, न तु कायस्य शोषणम् ॥

७

मासपक्षोपवासेन, मन्यन्ते यत्तपो जना।
आत्मविद्योपघातस्तु, न तपस्तत्सतां मतम् ॥

८

निरारम्भोऽपरिग्रहः।
ज्ञानध्यानतपोरक्तस्तपस्वी स प्रशस्यते॥

९

रागद्वेषौ यदि स्यातां तपसा किं प्रयोजनम्।
तावेव यदि न स्यातां तपसा किं प्रयोजनम्॥

१०

अहिंसा सत्यवचनमानृशंस्यं दमो घृणा।
एतत्तपो विदुर्धीरा न शरीरस्य शोषणम्॥

११

यद् दूरं यद् दुराराध्यं यच्च दूरे व्यवस्थितम्।
तत्सर्वं तपसा साध्यं तपो हि दुरतिक्रमम्॥

१२

नन्दीषेणदृढप्रहारि[illegible] [illegible] मुनिर्दण्डकः।
चाण्डालो हरिकेशिनामविदितो भूपः प्रदेशी तथा॥
पृथ्वी[illegible] प्रतिदिनं कुर्वन्तोऽधमो [illegible]।
कृत्वा शान्तिपूर्वं तपो ह्यसमता प्राप्ता गताः सद्गतिम्॥

१३

सदोषमपि दीप्तेन, सुवर्णं वह्निना यथा ।
तपोऽग्निना तप्यमानस्तथा जीवो विशुध्यति ॥

१४

क्षान्त्या शुध्यन्ति विद्वांसो, दानेनाकार्यकारिणः ।
प्रच्छन्नपापा जापेन, तपसा सर्व एव हि ॥

१५

मलं स्वर्णगतं वह्निर्हंसः क्षीरगतं जलम् ।
यथा पृथक्करोत्येव, जन्तोः कर्ममलं तपः ॥

१६

अनशनमूनोदरता, वृत्तेः सङ्क्षेपणं रसत्यागः ।
कायक्लेशः संलीनतेति बाह्यं तपः प्रोक्तम् ॥

१७

प्रायश्चित्तं वैयावृत्यं स्वाध्यायो विनयोऽपि च ।
व्युत्सर्गोऽथ शुभध्यानं षोढेत्याभ्यन्तरं तपः ॥

१८

मनःप्रसादः सौम्यत्वं, मौनमात्मविनिग्रहः ।
भावसंशुद्धिरित्येतत्, तपो मानसमुच्यते ॥

११

यत्किंचित् त्रिषु लोकेषु प्रार्थयन्ति नराः सुखम् ।
तत्सर्वं तपसा साध्यं तपो हि दुरतिक्रमम् ॥

भाव ।

१

मा कार्षीत् कोऽपि पापानि मा च भूत् कोऽपि दुःखितः ।
मुच्यतां जगदप्येषा मतिर्मैत्री निगद्यते ॥

२

अपास्ताशेषदोषाणां वस्तुतत्त्वावलोकिनाम् ।
गुणेषु पक्षपातो यः स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥

३

दीनेष्वार्तेषु भीतेषु याचमानेषु जीवितम् ।
प्रतीकारपरा बुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥

४

क्रूरकर्मसु निःशङ्कं देवतागुरुनिन्दिषु ।
आत्मशंसिषु योपेक्षा तन्माध्यस्थ्यमुदीरितम् ॥

५

नन्दति मन्दा श्रियमाप्य नित्य,
पर विपीदन्ति विपद्गृहीता ।
विवेकदृष्ट्या चरता जनानां,
श्रियो न किञ्चिद् विपदो न किञ्चित् ॥

६

प्राप्तव्यमर्थं लभते मनुष्यो,
देवोऽपि त लङ्घयितु न शक्त ।
तस्माद् न शोचामि न विस्मयो मे,
यदस्मदीयं न हि तत् परेपाम ॥

७

जीवन्तु मे शत्रुगणा सदैव,
येपा प्रसादेन विचक्षणोऽहम् ।
यदा यदा मां भजते प्रमाद-
स्तदा तदा ते प्रतिबोधयन्ति ॥

८

त्यक्तसगो जीर्णवासा, मलक्लिन्नकलेवर ।
भजन् माधुकरीं वृत्ति, मुनिचर्यां कदा श्रये ॥

९

त्यजन् दुःशीलसंसर्गं गुणानुरक्तः स्मरन्।
ध्याऽऽत्म योगमभ्यस्यन् प्रमादं मर्दयेत् ॥

१०

निरामिषैः संयमसर्वयोगैः
पवित्रितस्ते भवदुःखराशी।
ध्यानाग्नि शिक्षोपविशुद्धलेश्या
[illegible] ॥

११

अधीश [illegible] [illegible]।
अहो! [illegible] न [illegible] ॥

१२

गते शोको न कर्तव्यो भविष्यं नैव चिन्तयेत्।
वर्तमानेषु कार्येषु वर्तयन्ति विचक्षणाः॥

१३

सत्त्वेषु मैत्रीं गुणिषु प्रमोदं क्लिष्टेषु जीवेषु कृपापरत्वम्।
माध्यस्थभावं विपरीतवृत्तौ सदा ममात्मा विदधातु देव

१४

धन दत्तं वित्तं जिनवचनमभ्यस्तमखिलं ।
क्रियाकाण्डं चण्डं रचितमवनौ सुप्तमसकृत ॥
तपस्तीव्रं तप्तं चरणमपि चीर्णं चिरतरम् ।
न चेच्चित्ते भावस्तुषवपनवत्सर्वमफलम् ॥

१५

तर्कविहीनो वैद्यो, लक्षणहीनश्च पण्डितो लोके ।
भावविहीनो धर्मो, नूनं हस्यन्ते त्रीण्यपि ॥

१६

स्तोकमप्यनुष्ठानं, भावविशुद्धं हन्ति कर्ममलम् ।
लघुरपि सहस्रकिरणस्तिमिरनितम्बं प्रणाशयति ॥

१७

न काष्ठे विद्यते देवो, न शिलायां न मृण्मये
भावेषु विद्यते देवस्तस्माद् भावो हि कारणम्

१८

पुत्रमित्रकलत्रादि, वस्तूनि च धनानि च
सर्वथाऽन्यस्वभावानि भावय त्वं प्रतिक्षणम्

१९

परहितचिन्ता मैत्री परदुःखविनाशिनी तथा करुणा ।
परसुखतुष्टिर्मुदिता परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥

४

एक एव पदार्थस्तु त्रिधा भवति वीक्षितः ।
कामिनी कुणप मांस कामिभिर्योगिभिः श्वभिः ॥

२१

शत्रुर्दहति संयोगे वियोगे मित्रमप्यहो ।
उभयोर्दुःखदायित्वात् को भेदः शत्रुमित्रयोः ॥

१

का दारा कानि मित्राणि का कान्ता के स्वबान्धवाः ।
अहं कस्य च मे कोऽपीति चिन्त्य मुहुर्मुहुः ॥

२२

शास्त्राभ्यासो जिनपदनतिः सङ्गतिः सर्वदार्यैः ।
सद्वृत्तानां गुणगणकथा दोषवादे च मौनम् ॥
सर्वस्यापि प्रियहितवचो भावना चात्मतत्त्वे ।
सम्पद्यन्तां मम भवभवे यावदाप्तोऽपवर्गः ॥

२४

अन्मैव व्यर्थता नीतं, भवभोगप्रलोभिना।
काचमूल्येन विक्रीतो, हन्त चिन्तामणिर्मया॥

२५

पुराणान्ते श्मशानान्ते, मैथुनान्ते च या मति ।
सा मति. सर्वदा चेत्स्यात्को न मुच्येत बन्धनात्॥

२६

यस्मिन् सर्वाणि भूतानि ह्यात्मैवाभूद्विजानत ।
तत्र को मोहः क शोक एकत्वमनुपश्यत.॥

२७

एकाकी चिन्तयेन्नित्य विविक्ते हितमात्मन ।
एकाकी चिन्तमानो हि, परं श्रेयोऽधिगच्छति॥

२८

क्वासं क च गमिष्यामि, कश्चाह किमिहागत ।
को बन्धुर्मम कस्याहमित्यात्मान विचिन्तय॥

२९

शिवमस्तु सर्वजगत , परहितनिरता भवन्तु भूतगणा ।
दोषा. प्रयान्तु नाश, सर्वत्र सुखी भवतु लोक ॥

१०

का मे जननी को मे तातः ।
इति परिभावय सर्वमसारं सर्वं त्यक्त्वा स्वप्नविचारम् ॥

११

धनहीनमवस्थं दुर्लभं च भोजनम् ।
सत्रीन च गान्धर्वं मानहीन च मैथुनम् ॥

१२

[illegible] पुरुषरिपौ ।
[illegible] [illegible] [illegible] परमेश्वरिका [illegible] ॥

१३

पृथ्वीजन्मतपो मुनिः [illegible] ।
[illegible] श्रीमरवेश्वरत्व [illegible] श्रीसारदैमी यथा ॥
आपाढो गुणसमतो [illegible] मिल्यो न यो ।
भावेनैव [illegible] मानवाः ॥

१४

[illegible] भजते [illegible] ।
लाभः मातुर्मोषोऽपि किं नाम [illegible] विना ? ॥

३५

दानमिज्या तपः शौचं, तीर्थं चेष्टा श्रुतं तथा ।
सर्वाण्येतानि तीर्थानि, यदि भावोऽस्ति निर्मलः ॥

३६

भव्यैश्च भावना भाव्या, भवेत्तेश्वरवद्यथा ।
फलन्ति दानशीलाद्या, वृष्ट्या यथेह पादपाः ॥

३७

क्रियाशून्यस्य यो भावो, भावशून्या च या क्रिया ।
अनयोरन्तरं दृष्टं, भानुखद्योतयोरिव ॥

३८

षट्खंडराज्ये भरतो निमग्नस्तथाभूतवस्त्र सविभूषणाश्च ।
आदर्शहर्म्ये जटिते सुरत्नैर्ज्ञानं स लेभे वरभावतोऽत्र ॥

३९

ज्वालाभिश्शलभा जलैर्जलचरास्तिर्यग्गजटाभिर्यटा ।
मुण्डैरेडकका समस्तपशवो नग्नाः खरा भस्मभिः ॥
काष्ठाभिस्सकला द्रुमा शुकवरा पाठाद्बका ध्यानतो ।
नो शुध्यन्ति विशुद्धभावचपला नैते क्रियातत्पराः ॥

३०

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चित्पापमाचरेत् ॥

३१

अभिमानाः प्रणश्यन्तु हानिदैन्य सुखुभिः ।
मा सुखितैर्नमोपासराचयोऽस्त्वनम्नुराः ॥

३२

विध्याति कषायानिर्विणाति रागे विलीयते ध्यान्तम् ।
उन्मिषति बोधदीपो हृदि पुंसो भावनाभ्यासात् ॥

३३

ममत्वं भज भूतेषु निर्ममत्वं विचिन्तय ।
अपाकुरु मममायेषे मानवृत्तिं समाचर ॥

३४

चित्तु चित्ते धृतं भव्य ! भावना भावशुद्धये ।
याः सिद्धान्तमहातन्त्रे देवदेवैः प्रतिष्ठिताः ॥

ज्ञ ।

१

न ज्ञानतुल्य किल कल्पवृक्षो,
न ज्ञानतुल्या किल कामधेनुः ।
न ज्ञानतुल्य किल कामकुम्भो,
ज्ञानेन चिन्तामणिरप्यतुल्य ॥

२

अक्रोधवैराग्यजितेन्द्रियत्व,
क्षमा दया सर्वजनप्रियत्वम् ।
निर्लोभदान भयशोकहान,
ज्ञानस्य चिह्न दशलक्षणं च ॥

३

अज्ञानं नरको घोर—स्तमोरूपमया मत ।
अज्ञानमेव दारिद्र्य—मज्ञान परमो रिपुः ॥

४

अज्ञान रोगसघातो, जरा ह्यज्ञानमुच्यते ।
अज्ञान विपदः सर्वा, अज्ञान मरणं मतम् ॥

५

न जानन्ति गम्यागम्यं च तत्त्वतः ।
भक्ष्याभक्ष्यं न बुध्यन्ते पेयापेयं च सर्वथा ॥

६

रागवशी रमति येन जीवो
निरस्तेऽसन्मार्गसीमनात् ।
स्वमपि पापं कुरुते विहर्षि
ज्ञान परिह सम्यगर्थविजितः ॥

७

यदग्रजीवो विपुलोसि धर्मे
नमोस्मिन्नेमेवकोरिकार्यः ।
ज्ञानी तु चैकाग्रयतो हिनस्ति,
तथा कर्माणि विना वदन्ति ॥

८

न देवं नादेवं न शुभगुरुमेवं न कुगुरुं,
न धर्मं नाधर्मं न गुणपरिणद्धं न विगुणम् ।
न कृत्यं नाकृत्यं न हितमहितं नापि निपुणं
विलोकन्ते लोकाः जिनवचनचक्षुर्विरहिताः ॥

९

संसारसागर घोर, तर्तुमिच्छति यो नर ।
ज्ञाननावम् समासाद्य, पार याति सुखेन स ॥

१०

किं गर्जितेन वृषभेण प।।जितेन,
किं कोकिलस्वरकृतेन विना वसन्तम् ।
किं कातरेण बहुशास्त्रपरिग्रहेण,
किं जीवितेन पुरुषेण निरक्षरेण ॥

११

यथैधासि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।
ज्ञानाग्नि सर्वकर्माणि, भस्मसात्कुरुते तथा ॥

१२

चर्मचक्षुर्भृत. सर्वे, देवाश्चावधिचक्षुष ।
सर्वचक्षुर्धरा॰ सिद्धा, साधव शास्त्रचक्षुष. ॥

१३

ये द्वेषरागाश्रयलोभमोहप्रमादनिद्रामदखेदहीना ।
विज्ञातनि.शेषपदार्थतत्त्वास्तेषा प्रमाणं वचन विधेयम्

१४

यथा धुनीत कुरुते प्रकाशं ग्राम विभाव विभित भिव कोपम्
यतोऽपि यत्नं विधुनोति पापं,ज्ञानं न किं किं कुरुतेऽनराणाम्

१५

पूर्वापरविरोधेन वर्जितं यच्च निर्मलं ।
तदेव भुवने शास्त्रं भव्यानां बोधकं परं ॥

१६

जीवानां सुदया यत्र व्याख्यते धर्मकारिणी ।
तच्छास्त्रं मुमुक्षुभिः प्रोक्तं सर्वसंपद्विधायकम् ॥

१७

सच्छास्त्रं जिनभाषितं सुमतरं कुज्ञानविध्वंसनं ।
लोकालोकविलोकनैकनयनं सत्तत्वनिर्धारणम् ॥
जीवाजीवसुतत्त्वभेदकथकं स्याद्वादिसद्दीपनम् ।
सर्वप्राणिसुखं प्रमोदजनकं कुर्यात्सदा मङ्गलम् ॥

१८

किं क्लिष्टेन्द्रियरोधेन किं सदा पठनादिभिः ।
किं सर्वस्वप्रदानेन वरं नोन्मीलितं यदि ॥

१६

ज्ञानाजीर्णमृता केचिज्ज्ञानदग्धास्तथाऽपरे ।
अन्ये तु ज्ञानवाहीका केचिज्ज्ञानमयाः पुनः ॥

२०

ज्ञानं नाम महारत्नं, यन्न प्राप्तं कदाचन ।
संसारे भ्रमता भीमे, नानादुःखविधायिनि ॥

२१

सन्तु शास्त्राणि सर्वाणि, सरहस्यानि दूरतः ।
एकमप्यक्षरं सम्यक्, शिक्षितं निष्फलं न हि ॥

२२

भुवने हि परं ज्ञानं, ज्ञानं सर्वार्थसाधकम् ।
अनिष्टवस्तुविस्तारवारकं ज्ञानमीरितम् ॥

२३

सामायिकविशुद्धात्मा, सर्वथा घातिकर्मणः ।
क्षयात्केवलमाप्नोति, लोकालोकप्रकाशकम् ॥

२४

सर्वं द्वन्द्वं परित्यज्य, निभृतेनान्तरात्मना ।
ज्ञानामृतं सदा पेयं, चित्ताह्लादनमुत्तमम् ॥

२५

धानानि वह्निदग्धानि न रोहन्ति यथा पुनः।
ज्ञानदग्धैस्तथा क्लेशैर्नात्मा सम्बध्यते तथा ॥

२६

ज्ञानाद्विदन्ति खलु कृत्यमकृत्यजातं
ज्ञानाच्चरित्रममलं च समाचरन्ति।
ज्ञानाच्च भव्यभविनः शिवमाप्नुवन्ति
ज्ञानं हि मूलमतुलं सकलश्रियां तत् ॥

२७

यथा यथा ज्ञानबलेन जीवो
जानाति तत्त्वं जिनराजवाक्यम्।
तथा तथा धर्ममतिः प्रशस्ता
प्रजायते पापविनाशशस्त्रम् ॥

२८

क्षेत्रे प्रकाशं नियतं करोति
रविर्दिनेऽस्तं पुनरेति रात्रौ।
ज्ञानं त्रिलोके सकले प्रकाशं
करोति नाच्छादनमस्ति किञ्चित् ॥

२६

पूज्य स्वदेशे भवतीह राज्यं,
ज्ञानं त्रिलोकेऽपि महार्घनीयम् ।
ज्ञानं विवेकाय मदाय राज्यं,
ततो न ते तुल्यगुणे भवेताम् ॥

३०

जानन्ति केचिन्न तु कर्तुमीशाः
कर्तुं क्षमा ये न च ते विदन्ति ।
जानन्ति तत्त्वं प्रभवन्ति कर्तुं
ते केऽपि लोके विरला भवन्ति ॥

३१

मोहान्धकारे भ्रमतीह तावत्
संसारदुःखैश्च कदर्थ्यमानः ।
यावद्विवेकार्कमहोदयेन
यथास्थितं पश्यति नात्मरूपम् ॥

३२

ज्ञानं स्यात् कुमतान्धकारतरणिर्ज्ञानं जगल्लोचनं ।
ज्ञानं नीतितरङ्गिणीकुलगिरिर्ज्ञानं कषायापहम् ॥

निर्वृतिश्रमपमनस्ममक्ष ज्ञानं भवःपावक ।
ज्ञानं स्वर्गगतिप्रपापापद ज्ञान निहन्ति क्रिया ॥

१६

अज्ञानतमसाच्छन्नो मूढात्मभ्रमतो नरः ।
न जानाति कुतः कोऽहं क्वाहं गन्ता किमात्मकः ॥

१७

अज्ञानी क्षपयेत् कर्म यज्जन्मशतकोटिभिः ।
तज्ज्ञानी तु त्रिगुप्तात्मा निहन्त्यन्तर्मुहूर्तके ॥

१८

जन्मजरामरणभयैरभिद्रुते व्याधिवेदनाग्रस्ते ।
जिनवरवचनादन्यत्रास्ति शरणं क्वचिल्लोके ॥

दर्शन ।

१

प्राप्यं हि चरणज्ञानविपुलमपि दुर्लभम् ।
न पुनर्दर्शनं जातु मिथ्यात्वविषदूषिते ॥

२

सम्यक्शास्त्रपरिज्ञाना-द्विरक्ता भवतो जना ।
लब्ध्वा दर्शनसशुद्धिं, ते यान्ति परमां गतिम् ॥

३

ध्यान दु खनिधानमेव, तपस सतापमात्र फल ।
स्वाध्यायोऽपि हि वध एव कुधिया तेऽभिग्रहा. कुग्रहा ॥
अश्लाघ्या खलुदानशीलतुलनातीर्थादियात्रा वृथा ।
सम्यक्त्वेन विहीनमन्यदपि यत्तत्सर्वमतर्गडु ॥

४

सम्यक्त्वसहिता एव, शुद्धा दानादिकाः क्रिया ।
तासां मोक्षफल प्रोक्त, यदस्य सहचारिता ॥

५

पिधान दुर्गतिद्वारे, निधान सर्वसम्पद ।
विधान मोक्षसौख्याना, पुण्यै सम्यक्त्वमाप्नुयात् ॥

६

सम्यक्त्वरत्नान्न पर हि रत्न
सम्यक्त्वमित्रान्न पर हि मित्रम् ।

। परो हि बन्धुः
सम्यक्त्वरत्नान्न परो हि लाभः ॥

७

यस्मान्मुहूर्तमपि यः समुपास्य जन्तुः
संसारसागरमपारमपि निस्तरति सद्यः ।
यस्मात्कृते भवपथे सुचिरं न कोऽपि
तद् विमलमविरतं विमलयति भावनाः ॥

८

मायाबुद्धिविवेकजालनिपुणो यज्ञाग्निहोत्रोपिकः ।
गम्भीरः प्रशमप्रिया परिगतो यत्येन्द्रियो धैर्यवान् ॥
प्रार्थयत हृदि निजशेन सहितो महिमा देवे गुरौ ।
सत्यमार्दिगुणैरलंकृततनुः सम्यक्त्ववान्मो भवेत् ॥

९

श्रद्धया साध्यते धर्मो महद्भिर्नार्थराशिभिः ।
अकिञ्चना हि मुनयः श्रद्धावन्तो दिवं गताः ॥

१०

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥

११

अश्रद्धा परम पाप श्रद्धा पापप्रमोचिनी ।
जहाति पापं श्रद्धावान्, सर्पो जीर्णामिव त्वचम् ॥

१२

नलिन्या च यथा नीरं, भिन्नन्तिष्ठति सर्वदा ।
अयमात्मा स्वभावेन, देहे तिष्ठति निर्मल ॥

१३

शङ्का काङ्क्षा निन्दा, परशंसा संस्तवोऽभिलापश्च ।
परिहर्तव्या सद्भि, सम्यक्त्वविशोधिभि सततम् ॥

१४

नरत्वेपि पशूयन्ते, मिथ्यात्वग्रस्तचेतस ।
पशुत्वेऽपि नरायन्ते, सम्यक्त्वव्यक्तचेतना ॥

१५

अप्राप्ते बोधिरत्ने हि, चक्रवर्त्यपि रङ्कवत् ।
सम्प्राप्ते बोधिरत्ने तु, रङ्कोपि स्यात्ततोऽधिक ॥

१६

या देवे देवताबुद्धि-र्गुरौ च गुरुतामति ।
धर्मे च धर्मधी. शुद्धा, सम्यक्त्वमिदमुच्यते ॥

१७

मरणं दुर्लभं लोके, विद्या तत्र सुदुर्लभा ।
धर्मित्वं दुर्लभं तत्र श्रद्धा तत्र सुदुर्लभा ॥

१८

सम्यग्दर्शनसम्पन्ना कर्मणा न हि बध्यते ।
दर्शनेन विहीनस्तु संसारं प्रतिपद्यते ॥

१९

विवेकेन समायुक्ता वृथा जपा ।
विवाकेलो नयने वृथा जपा ॥
विना सुवृष्टिं च कृषिर्यथा वृथा ।
विना सुदृष्टिं विपुलं तपस्तथा ॥

२०

न तत्त्वं येन न ज्ञायते सुखं ।
न तत्सुखं येन न लोपसम्भवः ॥
न तांपत्यं तत्र यतो भवाप्तिरो ।
मतं न सम्यक्त्वयुतं भवेच्च येन् ॥

२१

चिरं गतस्य संसारे बहुयोनिसमाकुले ।
मता सुदुर्लभा बोधिः शासने जिनभाषिते ॥

२२

सुरेन्द्रनागेन्द्रनरेन्द्रसपद , सुखेन सर्वा लभते ऽमन् भवे
अशेषदु खक्षयकारणं परं, न दर्शनं पावनमश्नुते जन ॥

२३

मूल बोधिद्रुमस्यैतद्, द्वार पुण्यपुरस्य च ।
पीठ निर्वाणहर्म्यस्य, निधान सर्वसपदाम् ॥

२४

मूल धर्मस्य सम्यक्त्व, स्वर्गसौख्यफलप्रदम् ।
अनुक्रमेण मोक्षस्य, सुखदं भणित ध्रुवम् ॥

२५

कनीनिकेव नेत्रस्य, कुसुमस्येव सौरभम् ।
सम्यक्त्वमुच्यते सार, सर्वेषा धर्मकर्मणाम् ॥

२६

वर नरकवासोऽपि, सम्यक्त्वेन समायुत ।
न तु सम्यक्त्वहीनस्य, निवासो दिवि राजते

२७

शमसवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्यलक्षणै ।
लक्षणै पञ्चभि सम्यक् सम्यक्त्वमुपलक्ष्यते ॥

२८

पण्डितोऽपी विनीतोऽपी, धर्मज्ञः प्रियदर्शनः ।
यः सदाचारसम्पन्नः सम्यक्त्वदृढमानसः ॥

२९

सम्यक्त्वेन हि युक्तस्य ध्रुवं निर्वाणसंगमः ।
मिथ्यात्वोऽस्य जीवस्य संसारे भ्रमणं सदा ॥

३०

सम्यक्त्वं परमं रत्नं शङ्कादिमलवर्जितम् ।
संसारदुःखदारिद्र्यं, नाशयेत् सुविनिश्चितम् ॥

३१

धनेन हीनोऽपि धनी मनुष्यो
यस्यास्ति सम्यक्त्वधनं प्रधानम् ।
धनं भवेदेकभवे सुखाय
भवे भवेऽनन्तसुखी सुदृष्टिः ॥

दश प्रकार सम्यक्त्व की रुचि।

१ निसर्ग सम्यक्त्व।

३२

द्रव्यक्षेत्रादिभावा ये, जिनै र्व्यातास्तथैव च।
श्रद्धत्ते स्वयमेवैतान्, स निसर्गरुचि स्मृत.॥

२ उपदेश सम्यक्त्व।

३३

य परेणोपदिष्टस्तु, छद्मस्थेन जिनेन वा।
तानेव मन्यते भावादुपदेशरुचि स्मृत॥

३ आज्ञा सम्यक्त्व।

३४

रागो द्वेषश्च मोहश्च, यस्याज्ञान क्षय गतम्।
जिनाज्ञायां रुचि कुर्वन्निहाज्ञारुचिरिष्यते॥

४ सूत्ररुचि सम्यक्त्व।

३५

श्रीसर्वज्ञागमो येन, दृष्ट स्पष्टार्थतोऽखिल।
आगमज्ञैरभिगमरुचिरेषोऽभिधीयते॥

५ बीजरुचि सम्यक्त्व ।

१६

स बीजरुचिरासाद्य पदमेकमनेकधा ।
योऽध्यासयति सम्यक्त्वं तैलबिन्दुरिवोदके ॥

६ अधिगमरुचि सम्यक्त्व ।

१७

गुरूपदेशमालम्ब्य प्रादुर्भवति देहिनाम् ।
यत्तु सम्यक्त्वमाख्यातं तत् स्यादधिगमजं परम् ॥

७ विस्ताररुचि सम्यक्त्व ।

१८

द्रव्याणां निखिला भावाः प्रमाणैरखिलैर्नयैः ।
उपलम्भगता यस्य स विस्ताररुचिर्मतः ॥

८ क्रियारुचि सम्यक्त्व ।

१९

ज्ञानदर्शनचारित्रतपःसमितिगुप्तिषु ।
या क्रियासु रतो नित्यं स विज्ञेयः क्रियारुचिः ॥

९ सक्षेपरुचि सम्यक्त्व ।

४०

आज्ञाप्रवचने जने, कुदृष्टावनभिग्रह ।
य स्याद् भद्रभावेन, त सक्षेपरुचि विदुः ॥

१० धर्मरुचि सम्यक्त्व ।

४१

यो धर्मं श्रुतचारित्रास्तिकायविषय खलु ।
श्रद्दधाति जिनाख्यात, स धर्मरुचिरिष्यते ॥

चारित्र ।

१

चारित्रेण विहीन , श्रुतवानपि नोपजीव्यते सद्भि ।
शीतलजलपरिपूर्ण , कुलजश्चाण्डाल कूप इव ॥

२

सद्दर्शनज्ञानबलेन भूता ।
पापक्रियाया विरतिस्त्रिधा या ॥
जिनेश्वरैस्तद् गदित चरित्र ।
समस्तकर्मक्षयहेतुभूतम् ॥

३

शाम्यति नो पापो यथा।
विनाध्यानं शाम्यति नो क्षुधा यथा॥
तृषाप्यथा यथा।
विना सर्वं धर्मस्यातत्त्वतथा॥

४

सत्यं तपो ज्ञानमहिंसता च।
विद्वत्प्रणामं च सुशीलता च॥
एतानि यो धारयते स विद्वान्।
न केवलं यः पठते स विद्वान्॥

५

त्वरितं किं कर्तव्यं ? विदुषा संसारसन्ततिच्छेदः।
किं मोक्षतरोर्बीजं ? सम्यग्ज्ञानं क्रियासहितम्॥

६

शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खा—
यस्तु क्रियावान्पुरुषः स विद्वान्।
सुचिन्तितं चौषधमातुराणां
न नाममात्रेण करोत्यरोगम्॥

७

आचाराल्लभते ह्यायुराचारादीप्सिता. प्रजा ।
आचाराद्धनमक्षय्यमाचारो हन्त्यलक्षणम् ॥

८

आचारप्रभवो धर्मो, नृणां श्रेयस्करो महान् ।
इह लोके परा कीर्ति', परत्र परम सुखम् ॥

९

सर्वागमानामाचार., प्रथम परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो, धर्मस्य प्रभुरच्युत ॥

१०

आचार परमो धर्म आचार. परम तपः ।
आचार' परमं ज्ञानमाचारात्किं न साध्यते ॥

११

गर्भे विलीन वरमत्र मातु ,प्रसूतिकालेऽपि वर विनाशः ।
असंभवो वा वरमगभाजो, न जीवित चारुचरित्रमुक्त ॥

१२

वेषधारणं सिद्धे., कारणं न च तत्कथा ।
क्रियैव कारणं सिद्धे', सत्यमेतन्न सशयः ॥

१३

दृष्ट्वा त्वया परिक्षिप्त शीतपावनम्–
मज्ञानकर्दे नरके च पातनम् ।
निर्वेद दुःखदुःखपयःप्रवर्तन–
मेनैवमासा मयनीह निर्वेरा ॥

१४

क्रियाविरहित ज्ञान ! ज्ञानमत्यन्तमनर्थकम् ।
गतिं विना पथज्ञोऽपि नाप्नोति पुरमीप्सितम् ॥

१५

ईर्याभाषणयाऽऽदाननिक्षेपोत्सर्गसंज्ञिकाः ।
पञ्चाहुः समितीस्तिस्रो गुप्तीस्त्रियोगनिग्रहात् ॥

१६

साधव न निर्वेगु कुरु वा निरीक्षन् पर्यरेत् सुधा ।
युगमात्र महीपृष्ठ गतो गच्छेद्विलोकयन् ॥

१७

मात्मप्रशंसापरलोपघातमपरुष्य–
कार्कश्यविरहात्मकम् ।

विवर्ज्य भाषा वदता मुनीना,
वदन्ति भाषासमिर्ति जिनेन्द्रा' ॥

१८

द्विचत्वारिंशतभिक्षादोषैर्नित्यमदूषितम् ।
मुनिर्यदन्नमादत्ते, सैषणासमितिर्मता ॥

१६

आसनादीनि सवीक्ष्य, प्रतिलिख्य च यत्नत. ।
गृह्णीयान्निक्षिपेद्वा यत् , साऽऽदानसमिति स्मृता ॥

२०

कफमूत्रमलप्राय, निर्जन्तुजगतीतले ।
यत्नाद्यदुत्सृजेत्साधु , सोत्सर्गसमितिर्भवेत् ॥

२१

विमुक्तकल्पनाजाल, समत्वे सुप्रतिष्ठितम् ।
आत्माराम मनस्तज्ज्ञैर्मनोगुप्तिरुदाहृता ॥

२२

सज्ञादिपरिहारेण, यन्मौनस्यावलम्बनम् ।
वाग्वृत्ते सवृत्तिर्वा या, सा वागगुप्तिरिहोच्यते ॥

२३

उपसर्गप्रसङ्गेऽपि कायोत्सर्गतपो मुनेः ।
स्थिरीभावः शरीरस्य कायगुप्तिर्निगद्यते ॥

२४

कलङ्कविकलस्याम्यसर्वसङ्गविवर्जितः ।
समित्योतोत्[illegible] शीलं तावदवश्यमरत् ॥

२५

मसृणीभूतगण्डपाठपाठकलकलमविधेः ।
एकमहारिमभूतेर्नोभो हृदाम्बरमम्बरम् ॥

२६

अपठञ्च च बन्धु च जनाः सर्वोऽपि पण्डिताः ।
तद्गुणानश्नुते मुनयोऽपि च पण्डिताः ॥

२७

पठकः पाठकश्चैव ये चान्ये शास्त्रचिन्तकाः ।
सर्वे व्यसनिनो ज्ञेया यः क्रियावान् स पण्डितः ॥

२८

सामायिकमित्याद्यं छेदोपस्थापनं द्वितीयं तु ।
परिहारविशुद्धिकं सूक्ष्मसम्परायं यथाख्यातम् ॥

२९

पञ्चास्रवाद्विरमणं पञ्चेन्द्रियनिग्रह कषायजय.।
दण्डत्रयविरतिश्चेति सयम ससदशभेद ॥

३०

चारित्ररत्नान्न परं हि रत्न, चारित्रवित्तान्न परं हि वित्तम्।
चारित्रलाभान्न परो हि लाभश्चारित्रयोगान्न परो हि योग.

३१

क्षितितलशयनं वा प्रान्तभैक्षाशन वा।
सहजपरिभवो वा नीचदुर्भाषित वा॥
महति फलविशेषे, नित्यमभ्युद्यताना।
न मनसि न शरीरे दुःखमुत्पादयन्ति ॥

३२

दीक्षा गृहीता दिनमेकमेव, येनोग्रचित्तेन शिव स याति
न वद् कदाचित् तदवश्यमेव वैमानिक. स्यात् त्रिदशप्रधानः

६

ज्ञानावरणहानान्ते, केवलज्ञानशालिन· ।
दर्शनावरणच्छेदादुद्यत्केवलदर्शन. ॥

७

वेदनीयसमुच्छेदादव्याबाधत्वमाश्रिता ।
मोहनीयसमुच्छेदात्सम्यक्त्वमचल श्रिता. ॥

८

आयु कर्मसमुच्छेदादवगाहनशालिन ।
नामकर्मसमुच्छेदात्परम सौक्ष्म्यमाश्रिता ॥

९

गोत्रकर्मसमुच्छेदात्सदाऽगौरवलाघवाः ।
अन्तरायसमुच्छेदादनन्त वीर्यमाश्रिता ॥

१०

यस्य चित्त निर्विषय, हृदय यस्य शीतलम् ।
तस्य मित्र जगत्सर्वं, तस्य मुक्ति करस्थिता ॥

११

मोक्षस्य काङ्क्षा यदि वै तवास्ति,
त्यजातिदूराद्विषयान् विष यथा ।

पीयूषवत्तोषदयाक्षमार्जव—
सत्यानिवृत्तीर्भज विषमात्सरात् ॥

१२

मोक्षस्य हेतुः प्रथमो निगद्यते
वैराग्यमत्यन्तमनित्यवस्तुषु ।
ततः शमश्चापि दमस्तितिक्षा
न्यासः प्रसक्ताखिलकर्मणां भृशम् ॥

१३

धर्माधर्मौ सुखं दुःखं मानसानि न ते विभो ।
न कर्तासि न भोक्तासि मुक्त एवासि सर्वदा ॥

१४

सर्वविषयरहितं मनः कृत्वा सुनिश्चलम् ।
एतज्ज्ञानं च मोक्षं च शेषास्तु ग्रन्थविस्तराः ॥

१५

वदन्तु शास्त्राणि यजन्तु देवान्
कुर्वन्तु कर्माणि भजन्तु देवताः ।
आत्मैक्यबोधेन विनापि मुक्तिर्न—
सिध्यति ब्रह्मशतान्तरेऽपि ॥

१६

नाशाम्बरत्वे न सिताम्बरत्वे,
न तर्कशास्त्रे न च तत्त्ववादे ।
न पक्षसेवाश्रयरणेन मुक्ति,
कषायमुक्ति किल मुक्तिरेव ॥

१७

सुरासुरनरेन्द्राणां, यत्सुख भुवनत्रये ।
तत्स्यादनन्तभागोऽपि, न मोक्षसुखसम्पदाम् ॥

१८

ससारे निवसन् स्वार्थ–सज्ज कज्जलवेश्मनि ।
लिप्यते निखिलो लोको, ज्ञानसिद्धो न लिप्यते ॥

१९

न निन्दति न च स्तौति, न हृष्यति न कुप्यति ।
न ददाति न गृह्णाति, मुक्त सर्वत्र नीरस ॥

२०

मोक्षस्य न हि वासोऽस्ति, न ग्रामान्तरमेव वा ।
अज्ञानहृदयग्रन्थि–नाशो मोक्ष इति स्मृत ॥

२१

न दृश्ये भासः संसार इति कीर्तितः ।
ततो सर्वात्मना त्याज्यो मोक्ष इच्छे मनीषिभिः ॥

२२

निरूपो निष्कलः शुद्धो निष्क्रियोऽनन्तनिर्गुणः ।
निर्विकल्पश्च शुद्धात्मा परमात्मेति वर्णितः ॥

२६

सर्वसङ्गपरित्याग, सर्वद्वन्द्वसहिष्णुता ।
सर्वद्वन्द्वसमत्व च, मोक्षस्य विधिरुत्तम ॥

२७

गतपङ्क यथा तुम्ब, जले यात्युपरि स्वयम् ।
क्षीणकर्ममलो जीवस्तथा याति शिवालयम् ॥

२८

निर्ममत्व, विरागाय, वैराग्याद्योगसङ्गति ।
योगात्सञ्जायते ज्ञान, ज्ञानान्मुक्ति प्रजायते ॥

२९

शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्य बाधा न विद्यते ।
न भीतिमेति चान्येभ्यस्तस्य सिद्धिरुपस्थिता ॥

३०

न ज्ञान केवल मुक्त्यै, न क्रिया केवला भवेत् ।
सयोगादुभयो सम्यग्, मुक्तिमाहुर्मनीषिण ॥

३१

केवल केवलज्ञान, प्राप्नुवन्ति स्ववीर्यत ।
स्ववीर्येणैव गच्छन्ति, जिनेन्द्रा परम पदम् ॥

१२

स्वर्गापवर्गौ भवतो विभिन्नौ
स्वर्गात् पतः स्यात् पतनं न मोक्षात् ।
स्वर्गे सुखश्रीः पुनरिन्द्रियोत्था
ज्ञेया परात्ममयी तु मोक्षे ॥

१३

कृत्स्नकर्मक्षयान्मोक्षो जन्ममृत्य्वादिवर्जितः ।
सर्वबाधाविनिर्मुक्त एकान्तसुखसङ्गतः ॥

मिथ्यात्व स्वरूप ।

१

मिथ्यात्वं परमो रोगो मिथ्यात्वं परमं तमः ।
मिथ्यात्वं परमः शत्रु-मिथ्यात्वं परमं विषम् ॥

२

[illegible] रागो [illegible] रिपुर्विषम् ।
धर्मे अधर्मबुद्धिस्तु मिथ्यात्वमिति कीर्तितम् ॥

३

अदेवे देवबुद्धिर्या, गुरुधीरगुरौ च या।
अधर्मे धर्मबुद्धिश्च, मिथ्यात्व तद्विपर्ययात् ॥

४

अदेवे देव सङ्कल्प—मधर्मे धर्ममानिताम् ।
अतत्त्वे तत्त्वबुद्धि च, विधत्ते सुपरिस्फुटम् ॥

५

अपात्रे पात्रतारोप—मगुणेषु गुणाग्रहम् ।
ससारहेतौ निर्वाण—हेतुभाव करोत्ययम् ॥

६

मिथ्यात्वपङ्कमलिनो, जीवो विपरीतदर्शनो भवति ।
श्रद्धत्ते न च धर्म मधुरमपि रस यथा ज्वरित ॥

७

पटोत्पत्तिमूल यथा तन्तुवृन्द ।
घटोत्पत्तिमूल यथा मृत्समूह ॥
तृणोत्पत्तिमूल यथा तस्य बीज।
तथा कर्ममूल च मिथ्यात्वमुक्तम् ॥

८

यस्मात्रि घोरे वेमे निपतितानि कदाचन ।
न भवानि प्ररोहंति बीजे मिथ्यात्ववासिते ॥

९

सुभद्रविपर्यासमिथ्यात्वसंसिद्धः शरीरिणाम् ।
विनाशयति सर्वमिह, मिथ्यात्वं कोटिशो भवान् ॥

१०

नास्ति मिथ्यो न कर्ता च मोक्षपदा न निर्वृतः ।
तदुपायस्य मोक्षगुभिथ्यात्वस्य पदानि षट् ॥

११

करोति दोषं न तमत्र केसरी ।
न दन्दशूको न करी न भूमिपः ॥
अतीव रुष्टो न च शत्रुरुद्धतो ।
यमत्र मिथ्यात्वरिपुः शरीरिणाम् ॥

१२

यथान्धकारान्धपटावृतो जनो ।
विचित्रचित्रं न विलोकितुं क्षमः ॥

यथोक्ततत्त्व जिननाथभाषित।
निसर्गमिथ्यात्वतिरस्कृतस्तथा ॥

१३

दुर्वचन पराधीन, शरीरे कष्टकारकम्।
शल्य शल्यतर तस्मात्, मिथ्यात्व शल्यमात्मनि ॥

१४

शत्रुभिर्निहित शस्त्रं, शरीरे जगति नृणाम्।
यथा व्यथा करोत्येव, तथा मिथ्यात्वमात्मन ॥

१५

मिथ्यात्वशल्यमुन्मूल्य, स्वात्मान निर्मलीकुरु ।
यथाऽजस्त्र सुसिंदूररजसा भुवि दर्पण ॥

१६

स्वाध्यायेन गुरोर्भक्त्या, दीक्षया तपसा तथा ।
येन केनोद्यमेनैव, मिथ्यात्वशल्यमुद्धरेत् ॥

१७

मिथ्यात्वमविरतिश्च, कषाया दु खदायिन ।
प्रमादा दुष्टयोगाश्च, पञ्चैते बन्धकारणम् ॥

६

अनुमन्ता विशसिता, निहन्ता क्रयविक्रयी।
सस्कर्ता चोपहर्ता च, खादकश्चेति घातका.॥

७

यो न हि कुरुते पाप, सर्वभूतेषु कर्हिचित्।
कर्मणा मनसा वाचा, स ज्ञानी कथ्यते बुधै ॥

८

इन्द्रियाणि पशून् कृत्वा, वेदीं कृत्वा तपोमयीम्।
अहिंसा आहुतीर्दद्यादेष यज्ञ. सनातन ॥

९

जले जन्तु स्थले जन्तुराकाशे जन्तुरेव च।
जन्तुमालाकुले लोके कथ भिक्षुरहिंसक.॥

१०

सूक्ष्मा न प्रतिपीड्यन्ते, प्राणिन· स्थूलमूर्त्तय।
ये शक्यास्ते विवर्ज्यन्ते, का हिंसा सयमात्मन. ?॥

११

दु खोत्पत्तिर्मन क्लेश, तत्पर्यायस्य च क्षय।
यस्या स्यात् सा प्रयत्नेन, हिंसा हेया विपश्चिता॥

१८

जरायुजाण्डजोद्भिज्जस्वेदजानि कदाचन ।
ये न हिंसन्ति भूतानि, शुद्धात्मानो दयापरा॰ ॥

१९

अहिंसार्थाय भूताना, धर्मप्रवचन कृतम् ।
य॰ स्यादहिंसासयुक्त॰, स धर्म इति निश्चय॰ ॥

२०

अहिंसा परमो धर्मस्तथाऽहिंसा परो दमः ।
अहिंसा परम दानमहिंसा परमं तप ॥

२१

अहिंसा परमो यज्ञस्तथाऽहिंसा पर फलम् ।
अहिंसा परम मित्रमहिंसा परम सुखम् ॥

२२

सर्वयज्ञेषु वा दान, सर्वतीर्थेषु वाऽऽप्लुतम् ।
सर्वदानफल वाऽपि, नैतत् तुल्यमहिंसया ॥

२३

अहिंस्रस्य तपोऽक्षय्यमहिंस्रो यजते सदा ।
अहिंस्र सर्वभूतानां, यथा माता यथा पिता ॥

२४

अहिंसा परमं दानमहिंसा परमो दमः।
अहिंसा परमो यज्ञस्तथाऽहिंसा परं पदम्॥

२५

अहिंसा परमं ध्यानमहिंसा परमं तपः।
अहिंसा परमं ज्ञानमहिंसा परमं पदम्॥

२६

अहिंसा परमो धर्मस्तथाऽहिंसा परं तपः।
अहिंसा परमं ज्ञानमहिंसा परमं पदम्॥

२७

अहिंसा परमो धर्मो ह्यहिंसैव परं तपः।
अहिंसा परमं दानमित्याहुर्मुनयः सदा॥

२८

अहिंसा परमं दानमहिंसा परमो दमः।
अहिंसा परमो तपः, अहिंसा परम सुखम्॥

२९

सर्वयज्ञेषु यद्दानं सर्वतीर्थेषु चाप्लवम्।
सर्वदानफलं वाऽपि नैव तुल्यमहिंसया॥

३०

एतत्फलमहिंसाया भूयश्च कुरुपुङ्गव ! ।
न हि शक्ता गुणा वक्तुमपि वर्षशतैरपि ॥

३१

सर्ववेदाधिगमनं, सर्वतीर्थावगाहनम् ।
सर्वयज्ञफल चैव, नैव तुल्यमहिंसया ॥

३२

नास्त्यहिंसापर पुण्य, नास्त्यहिंसापरं सुखम् ।
नास्त्यहिंसापर ज्ञान, नास्त्यहिंसापरो दम. ॥

३३

दीर्घमायु पर रूपमारोग्य श्लाघनीयता ।
अहिंसाया फल सर्वं किमन्यत् कामदेव सा ॥

३४

लक्ष्मी. पाणितले तस्य, स्वर्गस्तस्य गृहाङ्गणे ।
कुरुते यो जन सर्वजीवरक्षा सदाऽऽदरात् ॥

हिंसा।

१

दमो देवगुरूपास्तिर्दानमध्ययनं तपः।
सर्वमप्येतदफलं हिंसां चेन्न परित्यजेत्॥

२

कुर्वीद्वर्षसहस्रं तु, अश्वमेधानि मज्जनम्।
सागरेष्वपि स्नानेन वधको नैव शुध्यति॥

३

शमशीलदयामूलं हित्वा धर्मं जगद्धितम्।
अहो! हिंसाऽपि धर्माय जगदे मन्दबुद्धिभिः॥

४

प्रमादेन यथा विद्या कुशीलेन यथा धनम्।
कपटेन यथा मैत्री तथा धर्मो न हिंसया॥

५

ये [illegible]।
त एव घातका यन्न वधको भक्षकं विना॥

६

पङ्गु-कुष्ठि-कुणित्वादि, दृष्ट्वा हिंसाफलं सुधी ।
निरागस्त्रसजन्तूनां, हिंसां संकल्पतस्त्यजेत् ॥

७

शिला समधिरूढाश्च, निमज्जन्ति जलान्तरे ।
हिंसाश्रिताश्च ते तद्वत, समाश्रयन्ति दुर्गतिम् ॥

८

यावन्ति पशुरोमाणि, पशुगात्रेषु भारत ! ।
तावद्वर्षसहस्राणि, पच्यन्ते नरके नरा ॥

९

स कमलवनमग्नेर्वासर भास्करास्ता-
दमृतमुरगवक्त्रात साधुवाद विवादात् ।
रुगपगममजीर्णाज्जीवित कालकूटा-
दभिलषति वधाद् यः प्राणिनां धर्ममिच्छेत् ॥

दया ।

१

परस्मिन्बन्धुवर्गे वा मित्रे द्वेष्ये रिपौ तथा ।
आत्मवद्वर्तितव्यं हि दयैषा परिकीर्तिता ॥

२

सत्यं तीर्थं क्षमा तीर्थं तीर्थमिन्द्रियनिग्रहः ।
सर्वभूतदया तीर्थं सर्वत्रार्जवमेव च ॥

३

शान्तितुल्यं तपो नास्ति संतोषान्न सुखं परम् ।
नास्ति तृष्णासमो व्याधिर्न च धर्मो दयापरः ॥

४

न च विद्यासमो बन्धुर्न च व्याधिसमो रिपुः ।
न चापत्यसमः स्नेहो न च धर्मो दयापरः ॥

५

प्रतप्ताचरणं नित्यमममत्वविसर्जनम् ।
एतद्धि महतां मोक्षं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

६

धर्मो जीवदयातुल्यो, न क्वापि जगतीतले।
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन, कार्या जीवदयाऽङ्गिभिः॥

७

लावण्यरहित रूप, विद्यया वर्जित वपु।
जलत्यक्त सरो भाति, तथा धर्मो दयां विना॥

८

दयाऽङ्गना सदा सेव्या, सर्वकामफलप्रदा।
सेविताऽसौ करोत्याशु, मानसं करुणामयम्॥

९

अहिंसालक्षणो धर्मोऽधर्मश्च प्राणिनां वध।
तस्माद्धर्मार्थिभिर्लोके, कर्तव्या प्राणिनां दया॥

१०

दयाहीनं निष्फल स्यान्नास्ति धर्मस्तु तत्र हि।
एते वेदा अवेदा स्युर्दया यत्र न विद्यते॥

११

सर्वे वेदा न तत् कुर्यु, सर्वे यज्ञाश्च भारत !।
सर्वे तीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया॥

मारोग्य विगतान्तर त्रिजगति श्लाघ्यस्त्वमल्पेतर।
मम्माराम्बुनिधि करोति सुतर चेत· कृपार्द्रान्तरम् ॥

१७

ससारे मानुष्य, सार मानुष्ये च कौलीन्यम्।
कौलीन्ये धर्मित्व, धर्मित्वे चापि सदयत्वम् ॥

यज्ञ।

१

निहतस्य पशोर्यज्ञे स्वर्गप्राप्तिर्यदीष्यते।
स्वपिता यजमानेन कि न तस्मिन्निहन्यते ? ॥

२

अश्व नैव गज नैव व्याघ्र नैव च नैव च।
अजापुत्र बलि दद्याद् दैवो दुर्बलघातक ॥

३

नाह स्वर्गफलोपभोगतृषितो नाभ्यर्थितस्त्व मया।
संतुष्टस्तृणभक्षणेन सतत साधो ! न युक्त तव ॥
स्वर्गे यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे ध्रुव प्राणिनो।
यज्ञ कि न करोषि मातृपितृभि पुत्रैस्तथा बान्धवै· ! ॥

४

परदारसहस्रधनार्पणैः सुरासेवनात् ।
पद्ममांसभक्षणादिमहापापा हे वीर ! ते ॥
प्रायश्चित्तेन येन भवेत् स्वर्गापवर्गाप्तये ।
ऽसत्यकर्मणा तथा परिस्थितः कल्पेऽपि यामीमहे ॥

सत्य ।

१

सत्येन धार्यते पृथ्वी सत्येन तपते रविः ।
सत्येन वायवो वान्ति सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥

२

सत्यं हृदयं यस्य भाषितं सत्यभूषितम् ।
कायः परहिते यस्य कलिस्तस्य करोति किम् ॥

३

विश्वासायतनं विपत्तिदलनं देवैः कृताराधनं ।
मुक्तेः पथ्यदनं जलाग्निशमनं व्याघ्रोरगस्तम्भनम् ॥
श्रेयः संवननं समृद्धिजननं सौजन्यसंजीवनम् ।
कीर्तेः केलिवनं प्रभावभवनं सत्यं वचः पावनम् ॥

४

नानृतात्पापक किञ्चिन्न सत्यात्सुकृत परम्।
विवेकान्न परो बन्धुरिति वेदविदो विदु ॥

५

सत्य ब्रूयात्प्रियं ब्रूयान्न ब्रूयात्सत्यमप्रियम् ।
नासत्य च प्रिय ब्रूयात् एष धर्म सनातन ॥

६

न पुत्रात्परमो लाभो, न भार्याया पर सुखम् ।
न धर्मात्परम मित्र, नानृतात्पातक परम् ॥

७

सत्यं जनविरोधाय, असत्य जनरञ्जनम्।
सुरा विक्रीयते स्थाने, दधि क्षीर गृहे गृहे ॥

८

सत्यमेव जयते नानृतम् ,सत्येन पन्था विततो देवयान
येनाक्रमन्त्यृष्यो ह्याप्तकामा,यत्र तत्सत्यस्य परमं निधानम्

९

सत्य सत्सु सदा धर्म ,, सत्य धर्म सनातन ।
सत्यमेव नमस्येत, सत्य हि परमा गति ॥

१

नम्रं मृदु प्रियं वाक्यं धीरो हितकरं वदेत् ।
आत्मोत्कर्षं तथा निन्दां परेषां परिवर्जयेत् ॥

११

सत्यमेव व्रतं यस्य दया दीनेषु सर्वदा ।
कामक्रोधौ वशे यस्य स साधुः कथ्यते बुधैः ॥

१२

नास्ति सत्यसमो धर्मो न सत्याद्विद्यते परम् ।
न हि तीव्रतरं किंचिद्-अनृतादिह विद्यते ॥

१३

सत्येन पूयते साक्षी धर्मः सत्येन वर्धते ।
तस्मात्सत्यं हि वक्तव्यं सर्ववर्णेषु साक्षिभिः ॥

१४

सत्यं स्वर्गस्य सोपानं पारावारस्य नौरिव ।
न पावनतमं किंचित्सत्यादध्यगमं क्वचित् ॥

१५

सत्यधर्मं समाश्रित्य यत्कर्म कुरुते नरः ।
तदेव सकलं कर्म सत्यं जानीहि सुव्रते ॥

१६

ऋषयश्चैव देवाश्च, सत्यमेव हि मेनिरे।
सत्यवादी हि लोकेऽस्मिन्, पदं गच्छति चाक्षयम् ॥

१७

भूमिं कीर्तिर्यशो लक्ष्मी, पुरुषं प्रार्थयन्ति हि ।
सत्यं समनुवर्तन्ते, सत्यमेव भजेत्ततः ॥

१८

ये वदन्तीह सत्यानि, प्राणत्यागेऽप्युपस्थिते।
प्रमाणभूता भूतानां, दुर्गाण्यति तरन्ति ते ॥

१९

न तत्त्ववचनं सत्यं, नातत्त्ववचनं मृषा ।
यद्भूतहितमत्यन्तं, तत्सत्यमिति कथ्यते ॥

२०

सत्यहीना वृथा पूजा, सत्यहीनो वृथा जपः ।
सत्यहीनं तपो व्यर्थमूषरे वपनं यथा ॥

२१

नास्त्यसत्यवादिनः सख्यं, न पुण्यं न यशो भुवि ।
दृश्यते नापि कल्याणं, कालकूटमिवाश्नतः ॥

२२

यथार्थकथनं यच्च सर्वलोके सुखप्रदम् ।
तत्सत्यमिति विज्ञेयमसत्यं तद्विपर्ययम् ॥

२३

सत्येन रक्ष्यते धर्मो विद्याऽभ्यासेन रक्ष्यते ।
मृजया रक्ष्यते रूपं कुलं वृत्तेन रक्ष्यते ॥

२४

प्रियं पथ्यं वचस्तथ्यं सूनृतमभ्युच्यते ।
तथ्यमपि नो तथ्यमप्रियं चाहितं च यत् ॥

२५

प्रभिना सिच्यमानोऽपि वृक्षो वृद्धिं न चाप्नुयात् ।
यथा सत्यं विना धर्मो वृद्धिं नाप्नोति कर्हिचित् ॥

२६

सत्ये प्रतिष्ठिता लोकाः धर्मः सत्ये प्रतिष्ठितः ।
सत्ये प्रतिष्ठितं कार्यं सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥

२७

नास्ति सत्यात् परो धर्मो नानृतात् पातकं परम् ।
स्थितिर्हि सत्यं धर्मस्य तस्मात्सत्यं न लोपयेत् ॥

२८

तस्याऽग्निर्जलमर्णवः स्थलमरिर्मित्र सुरा किंकरा ।
कान्तार नगर गिरिर्गृहमहिर्माल्य मृगारिर्मृग ॥
पाताल विलमस्त्रमुत्पलदल व्याल शृगालो विषं ।
पीयूष विपम सम च वचन सत्याञ्चित वक्ति य ॥

२६

चञ्चन्मस्तकमौलिरत्नविकटज्योतिश्छटाडम्बरै—
र्देवा· पल्लवयन्ति यच्चरणयो पीठे लुठन्तोऽप्यमी ॥
कुर्वन्ति ग्रहलोकपालखचरा यत्प्रातिहार्यं नृणाम् ।
शाम्यन्ति ज्वलनादयश्च नियत तत्सत्यवाच फलम् ॥

असत्य ।

१

कामाल्लोभाद्भयात्क्रोधात् साक्षिवादात्तथैव च ।
मिथ्या वदति यत्पाप, तदसत्य प्रकीर्तितम् ॥

२

कन्या–गो–भूम्यलीकानि, न्यासापहरण तथा ।
कूटसाक्ष्य च पञ्चेति, स्थूलासत्यानि सत्यजेत् ॥

३

सर्वलोकविरुद्धं यत् यद् विश्वसितघातकम् ।
पापीयसः पुरुषस्य न भवेत् तदसुखम् ॥

४

भाऽरुचे रोहणात् सिद्धिर्वा, सिद्धिः क्षीरक्षेपणात् ।
कृपाणसेवनात् सिद्धिः, सा सिद्धिः पूर्वमात्रयात् ॥

५

यदिह पश्यामना वस्तुपूर्णत्व् पारदारिकः ।
हारपाशस्य कीचक समासप्तस्य मस्मिरम् ॥

६

निगोदस्थस्य तिर्यक्षु तथा नरकवासिषु ।
उत्पद्यन्ते भवावाद्यमसाधेन शरीरिणः ॥

७

पारदारिक–वस्तूनामस्मिन् व्याधिन् प्रतिक्रिया ।
अनन्यवादिनः पुंसः प्रतीकारो न विद्यते ॥

८

मानाहारं यदि वा लोभात् लोभाहारं यदि वा भयात् ।
यो ध्यानमन्यथा धत्ते स याति नरकं नरः ॥

९

धर्महानिरविश्वासो, देहार्थव्यसन तथा ।
असत्यभापिणा निन्दा, दुर्गतिश्चोपजायते ॥

१०

असत्यवक्तुर्भुवि पक्षपातं, कुर्यान्न विद्वान् किल सङ्कटेऽपि
तेन ध्रुव हि वसुराजवत् स, इहापवाद नरकं परत्र ॥

११

मूकता मतिवैकल्य मूर्खता बोधविच्युतिः ।
बाधिर्य मुखरोगित्वमसत्यादेव देहिनाम् ॥

१२

कुटुम्ब जीवित वित्त यद्यसत्येन वर्द्धते ।
तथापि युज्यते वक्तुं नासत्य शीलशालिभि ॥

अचौर्य ।

१

प्रच्छन्न वा प्रकाश वा, निशायामथवा दिवा ।
स्यात् परद्रव्यहरणं स्तेयं तत्प्रकीर्तितम् ॥

२

सर्वं राजा मानवानां रोहन बलम् ।
मूर्खस्य मौनित्वं धीराणाममृत बलम् ॥

३

इमपिशुमसमनानानि हत्वा कोपेन मानवाः ।
विविधानि च रत्नानि व्यवहारेषु आप्नुते ॥

४

चौर्यकर्मप्रसादेन सम्पदो दुर्बोध्यता ।
दुःख हि परमं मत्वो पश्चात् किमपरं परम् ॥

५

युक्तियोगेन केनचिदाचारेण तथा परे ।
नासिकाकर्णच्छेदादि केचिद् चतुरङ्गनाम् ॥

६

धनानि रत्नवस्तूनि चौरिकायां तथैव च ।
चौर्यकर्मप्रसादेन प्राप्नोति दुःखमेव च ॥

७

परस्व हरति यस्तु चौर्यकर्म तदेव हि ।
न्यासापहारश्च पापं न भूतं न भविष्यति ॥

८

अन्ये ये ये नरा लोके, चौर्यकर्मप्रभावत ।
दु ख हि परमं प्राप्ता, कस्तांस्तान् कथयितु क्षम ॥

९

वित्तमेव मत सूत्रे, प्राणा बाह्या शरीरिणाम् ।
तस्यापहारमात्रेण, स्युस्ते प्रागेव घातिता ॥

१०

अनादानमदत्तस्यास्तेयव्रतमुदीरितम ।
बाह्यप्राणा नृणामर्थो, हरता त हता हि ते ॥

११

परार्थग्रहणे येषा, नियम शुद्धचेतसाम् ।
अभ्यायान्ति श्रियस्तेषा, स्वयमेव स्वयवरा ॥

१२

यदा सर्वं परद्रव्य, बहिर्वा यदि वा गृहे ।
अदत्त नैव गृह्णाति, ब्रह्म सपद्यते तदा ॥

१३

पतित विस्मृत नष्ट स्थित स्थापितमाहितम् ।
अदत्त नाददीत स्व परकीय क्वचित्सुधी ॥

१४

यस्य यत्र यथे परवित्तामिषस्पृहा ।
करोति किं न किं तस्य कण्ठस्थेव सर्पिणी ॥

१५

गुरवो यान्ति लीला गुणिनोऽप्यस्य कवितम् ।
धीरसंभवदोषेण यतयो निर्गुणं गताः ॥

१६

विषयविरतिमूलं संयमोद्दामशाखम्
प्रशमकुसुमपुष्पं ज्ञानलीलाफलाढ्यम् ।
त्रिभुवनजनकुक्षौ सेवितं धर्मवृक्षं
दहति मुनिरपीह लोभतीव्रानलेन ॥

चौर्य ।

१

यथार्थं स्वामिनाऽदत्तं जीवादत्तं तथाऽपरम् ।
तृतीयं तु जिनादत्तं गुर्वदत्तं तुरीयकम् ॥

२

एकस्यैकं क्षणं दुःखं मार्यमाणस्य जायते ।
सपुत्रपौत्रस्य पुनर्यावज्जीवं हृते धने ॥

३

अनिष्टः खेचरे घूक, स्वामिद्रोही नरेषु च।
अनिष्टादप्यनिष्ट च, अदत्तमपलचरणे ॥

४

अदत्तादानमाहात्म्यमहो वाचामगोचरम्।
यदर्थमाददानानामनर्थोऽभ्येति सद्मनि ॥

५

दौर्भाग्य प्रष्यतां दास्यमङ्गच्छेद दरिद्रताम्।
अदत्तात्तफल ज्ञात्वा स्थूलस्तेय विवर्जयेत् ॥

६

यातनां विविधामत्र, परत्र नरके गतिम्।
दौर्भाग्य च दरिद्रत्वं लभते चौर्यतो नर ॥

७

कातराणां यथा धैर्यं, वन्ध्यानां सततिर्यथा।
न विश्वासस्तथा लोके, नृणामदत्तहारिणाम् ॥

ब्रह्मचर्यम् ।

१

ब्रह्मचर्यं परं शौचं ब्रह्मचर्यं परन्तपः ।
स्थिता ब्रह्मचर्येण ब्राह्मणास्ते दिवं गताः ॥

२

धर्म्यं यशस्यमायुष्यं लोकद्वयरसायनम् ।
अनुमोदामहे ब्रह्मचर्यमेकान्तनिर्मलम् ॥

३

समुद्रतरणे यद्वदुपायो नौः प्रकीर्तिता ।
संसारतरणे तद्वद् ब्रह्मचर्यं प्रकीर्तितम् ॥

४

नीरोग [illegible]सम्पन्ना, सर्वदुःखविवर्जितः ।
ब्रह्मचारी भवेल्लोके पापमना च [illegible]

५

[illegible]सि गृहेण लोकेऽस्मिन् साक्ष[illegible]

६

यथा गजपदे सर्वे, पादा अन्तर्भवन्ति हि ।
तेतस्मादधिक किञ्चिद्, ब्रह्मचर्याद्धि विद्यते ॥

७

सर्वसाधनसम्पन्ना ब्रह्मचर्यविवर्जिता ।
क्लेश हि मुनयो भेजुर्विद्वांसोऽपि च कोटिश ॥

८

कर्मणा मनसा वाचा, सर्वावस्थासु सर्वदा ।
सर्वत्र मैथुनत्यागो, ब्रह्मचर्यं प्रचक्षते ॥

९

आजन्ममरणाद्यस्तु, ब्रह्मचारी भवेदिह ।
न तस्य किञ्चिदप्राप्यमिति विद्धि नराधिप ! ॥

१०

आयुस्तेजो बल वीर्यं, प्रज्ञा श्रीश्च महायशा ।
पुण्यञ्च प्रीतिमत्त्व च, हन्यतेऽब्रह्मचर्यया ॥

११

मरणं बिन्दुपातेन जीवन बिन्दुधारणात् ।
तस्माद्यति प्रयत्नेन, कुरुते बिन्दुधारणम् ॥

१२

थ स्थितो देहे यावद्ब्रह्मोर्मेव कुम्भः ।
संरक्षेद्विन्दु, धर्म्यं भवति योगवित् ॥

१३

शुक्र रक्ताद्विरोधेन रक्तारोग्यमिष्यति ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्य मूलमुत्तमम् ॥

१४

सुखं शय्या सुस्नानस्य सम्पूर्ण मानमञ्जनम् ।
इत्यादि सुगन्धानां ब्रह्मचर्यस्य दूषणम् ॥

१५

ब्रह्मचर्यप्रतिष्ठायां वीर्यलाभो भवत्यपि ।
सुरत्न मानवो याति चान्ते याति परां गतिम् ॥

१६

चिरायुषः सुसंस्थाना दृढसंहनना नराः ।
तेजस्विनो महावीर्या भवेयुर्ब्रह्मचर्यतः ॥

१७

मृत्युव्याधिजराणाशी पीयूष परमौषधम् ।
ब्रह्मचर्यमहद्यत्नं सत्यमेव वदाम्यहम् ॥

१८

शान्ति कान्ति स्मृति ज्ञान–मारोग्यञ्चापि सन्ततिम् ।
य इच्छति महद्धर्मं, ब्रह्मचर्यं चरेदिह ॥

१९

ब्रह्मचर्यं परं ज्ञान, ब्रह्मचर्यं परं बलम् ।
ब्रह्मचर्यमयो ह्यात्मा, ब्रह्मचर्येव तिष्ठति ॥

२०

पुष्प दृष्ट्वा फल दृष्ट्वा, दृष्ट्वा योषित्यौवनम् ।
त्रीणि रत्नानि दृष्ट्वैव, कस्य नोच्चलते मन ? ॥

२१

पिता यस्य शुचिर्भूतो, माता यस्य पतिव्रता ।
ताभ्यां य सुनुरुत्पन्नस्तस्य नोच्चलते मन ॥

२२

अग्निकुण्डसमा नारी, घृतकुम्भसमो नरः ।
जानुस्थिता परस्त्री चेत्कस्य नोच्चलते मन. ? ॥

२३

मनो धावति सर्वत्र, मदोन्मत्तगजेन्द्रवत् ।
ज्ञानाङ्कुशे समुत्पन्ने, तस्य नोच्चलते मन. ॥

२४

ब्रह्मचर्य सर्वेभ्यस्तु सर्वेषां व्रतधारिणाम् ।
ब्रह्मचर्येऽस्य भंगे तु, व्रतं सर्वं निरर्थकम् ॥

२५

मैथुनं ये न सेवन्ते ब्रह्मचारी दृढव्रताः ।
ते संसारसमुद्रस्य पारं गच्छन्ति शीघ्रतः ॥

२६

पंचमासुपविष्टेषु, मैथुनं वर्जयेद् बुधः ।
अमरत्वपदप्राप्त्यै ब्रह्म सम्पद्यते तदा ॥

२७

स्त्रीणां परिभ्रममाणा कृतानुमतिकारितैः ।
मनोवाक्कायसंत्यागो ब्रह्मचर्यत्वमा भवत् ॥

२८

सताना स्त्रीषु दारेषु, ब्रह्मचर्यपरायणम् ।
प्रवदन्ति गृहस्थानां चतुर्थं व्रतमुत्तमम् ॥

२९

पात्राई परित्यज्य सर्वो स्त्री समाचरेत् ।
नारी स विज्ञेयो न पुनर्ब्रह्मचारिणः ॥

२०

स्नानमुद्वर्तनाभ्यङ्ग, नखकेशादिसंक्रियाम्।
गन्ध-माल्यं प्रदीप च त्यजन्ति ब्रह्मचारिण ॥

२१

ब्रह्मचर्यं ध्रुव यज्ञ, परब्रह्मैककारणम्।
देहशोभा तदर्थं हि, त्यज्यते ब्रह्मचारिभि ॥

२२

य स्वदारेषु सन्तुष्ट, परदारपराङ्मुख ।
स गृही ब्रह्मचारित्वाद् यतिकल्प प्रकल्प्यते ॥

२३

योनियन्त्रसमुत्पन्ना, सुसूक्ष्मा जन्तुराशय ।
पीड्यमाना विपद्यन्ते यत्र तन्मैथुन त्यजेत् ॥

२४

रम्यमापातमात्रे यत् परिणामेऽति दारुणम्।
किंपाकफलसकाशं तत् क· सेवेत मैथुनम् ॥

२५

कम्प स्वेद· श्रमो मूर्छा भ्रमिर्ग्लानिर्बलक्षय. ।
राजयक्ष्मादिरोगाश्च भवेयुर्मैथुनोत्थिता ॥

५

स्मरदहनसुतीव्रानन्तसन्तापविद्ध,
भुयनमिति समस्त वीक्ष्य योगिप्रवीरा ।
विगतविषयसङ्गा प्रत्यह मश्रयन्ते,
प्रशमजलधितीर सयमारामरम्यम् ॥

६

परिभवफलवर्ल्लीं दु खदावानलालीम्,
विषयजलधिवेला श्वभ्रसौधप्रतोलीम् ।
मदनभुजगदंष्ट्रा मोहतन्द्रासवित्रीम्,
परिहर परिणामैर्धैर्यमालम्ब्य नारीम् ॥

७

यासां सीमन्तिनीनां कुरबकतिलकाशोकमाकन्दवृक्षा ,
प्राप्योच्चैर्विक्रियन्ते ललितभुजलताश्लिङ्गनादीन्विलासान्
तासा पूर्णेन्दुगौर मुखकमलमल वीक्ष्य लीलारसाढ्यम् ,
को योगी यस्तदानीं कलयति कुशलो मानस निर्विकारम्

८

तावद्धत्ते प्रतिष्ठां परिहरति मनश्चापल चैष तावत् ,
तावत्सिद्धान्तसूत्र स्फुरति हृदि पर विश्वतत्त्वैकदीपम् ।

२

ममारम्भमारम्भास्तेषां हेतु परिग्रहः ।
तस्मादुपासकः कुर्यादल्पमल्पं परिग्रहे ॥

३

असतोपमविश्वासमारम्भं दुःखकारणम् ।
मत्वा मूर्छाफलं कुर्यात्, परिग्रहनियन्त्रणम् ॥

४

करोति हे देत्यसुत! यावन्मात्रं परिग्रहम्।
तावन्मात्रं स एवास्य, दुःखं चेतसि यच्छति ॥

५

परिग्रहार्थमारम्भमसन्तोषाञ्चितन्वते ।
ममारवृद्धिस्तेनैव, गृहीतं तदिदं व्रतम् ॥

६

परिग्रहमहत्त्वाद्धि, मज्जत्येव भवाम्बुधौ ।
महापोत इव प्राणी, त्यजेत् तस्मात् परिग्रहम् ॥

७

सर्वभावेषु मूर्छायास्त्यागः स्यादपरिग्रहः ।
यदसत्स्वपि जायेत, मूर्छया चित्तविप्लवः ॥

१३

एवं तावदहं लभेय विभव रक्षेयमेव तत—
स्तद्वृद्धिं गमयेयमेवमनिशं भुञ्जीय चैव पुन ।
द्रव्याशारसरुद्धमानस ! भृशं नात्मानमुत्पश्यसि,
क्रुद्ध्यत्क्रूरकृतान्तदन्तपटलीयन्त्रान्तरालस्थितम् ॥

रात्रि भोजन निषेध ।

१

घोरान्धकार रुद्धाक्षै, पतन्तो यत्र जन्तव ।
नैव भोज्ये निरीक्ष्यन्ते, तत्र भुञ्जीत को निशि ? ॥

२

मेधां पिपीलिका हन्ति, यूका कुर्याज्जलोदरम् ।
कुरुते मक्षिका वान्तिं, कुष्टरोगं च कोलिक ॥

३

कण्टक दारुखण्ड च, स्वरभङ्गाय जायते ।
इत्यादयो दृष्टदोषा, सर्वेषां निशि भोजने ॥

१०

उलूक काकमार्जार—गृध्रशंबरशूकरा॰ ।
अहिवृश्चिकगोधाश्च, जायन्ते रात्रिभोजनात् ॥

११

हृन्नाभिपद्मसङ्कोच—श्चण्डरोचिरपायत ।
अतो नक्तं न भोक्तव्य, सूक्ष्मजीवादनादपि ॥

१२

हिंस्यन्ते प्राणिन सूक्ष्मा, यत्राशुच्यभिभक्ष्यते ।
तद्रात्रिभोजन सतो, न कुर्वन्ति दयापरा॰ ॥

१३

वासरे च रजन्या च, य खादन्नेव तिष्ठति ।
शृङ्गपुच्छपरिभ्रष्ट, स्पष्ट स पशुरेव हि ॥

१४

स्वपरसमये गर्त्तं, आद्य श्वभ्रस्य गोपुरम् ।
सर्वज्ञैरपि यत्यक्त पापाढ्य रात्रिभोजनम् ॥

१५

करोति विरतिं धन्यो, य सदा निशिभोजनात् ।
सोऽर्धं पुरुषायुषस्य, स्यादवश्यमुपोषित ॥

सामायिक।

१

त्यक्तार्त्तरौद्रध्यानस्य, त्यक्तसावद्यकर्मणः ।
मुहूर्तं समता या ता, विदुः सामायिकव्रतम् ॥

२

समता सर्वभूतेषु, सयम॰ शुभभावना।
आर्त्तरौद्रपरित्यागस्तद्धि सामायिक व्रतम् ॥

३

मुहूर्त्तावधिसावद्य–व्यापारपरिवर्जनम्।
आद्य शिक्षाव्रत सामायिक स्यात् समताजुषा ॥

४

सामायिक स्यात् त्रिविध, सम्यक्त्व च श्रुत तथा।
चारित्र तृतीय तच्च, गृहिकमनगारिकम् ॥

५

रागादिध्वान्तविध्वसे, कृते सामायिकांशुना ।
स्वस्मिन् स्वरूप पश्यन्ति, योगिन परमात्मन ॥

११

तस्यैवाविचलं सौख्यं तस्यैव पदमव्ययम्।
तस्यैव बन्धविश्लेषः समत्वं यस्य योगिनः॥

पौषध व्रत।

१

चतुष्पर्व्यां चतुर्थादि—कुव्यापारनिषेधनम्।
ब्रह्मचर्यं क्रियास्नाना—दित्यागः पौषधव्रतम्॥

२

चत्वारि सन्ति पर्वाणि, मासे तेषु विधीयते।
उपवासः सदा यस्तत्, पौषधव्रतमीर्यते॥

३

सर्वारम्भपरित्यागात्, पाक्षिकादिषु पर्वसु।
विधेयः पौषधोऽजस्र—मिव सूर्ययशा नृपः॥

४

चतुर्दश्यष्टमीराको—द्दिष्टा—पर्वसु पौषधः।
विधेयः सौधस्थेनेत्थं, पर्वाण्याराधयेद्गृही॥

३

पुष्पाणि क्षारवस्त्राणि, गन्धमाल्यानुलेपनम् ।
उपवासे न शुध्यंति, दन्तधावनमञ्जनम् ॥

४

कषायविषयाहार—त्यागो यत्र विधीयते ।
उपवास. स विज्ञेय., शेष लङ्घनकं विदुः ॥

५

उपावृत्तस्य पापेभ्यो, यस्तु वासो गुणैः सह ।
उपवास स विज्ञेय, सर्वभोगविवर्जितः ॥

६

कर्मेन्धन यदज्ञानात्, संचितं जन्मकानने ।
उपवासशिखी सर्वं, तद्भसीकुरुते क्षणात् ॥

अतिथि व्रत ।

१

हिरण्ये वा सुवर्णे वा, धने धान्ये तथैव च ।
अतिथिं तं विजानीयाद्यस्य लोभो न विद्यते ॥

२

गृहिणोऽपि हि धन्यास्ते पुण्यं ये पौषधव्रतम्।
दुष्पालं पालयन्त्येव यथा स चुलनीपिता॥

३

सर्वेष्वपि तपोयोगः प्रशस्तः कालपर्वसु।
अष्टम्यां पञ्चदश्यां च नियतं पौषधं वसेत्॥

४

पोषं धर्मस्य धत्ते यत् तद्भवेत् पौषधव्रतम्।
चतुर्धा समाम्नात—आहारपौषधादिकम्॥

उपवास।

१

त्यक्तभोगोपभोगस्य सर्वारम्भविमोचिनः॥
चतुर्विधाशनत्याग उपवासो मतो जिनैः॥

२

स्नानाञ्जनकषायाणां, ताम्बूलस्य च वर्जनात्।
उपवासः प्रकुर्वीत दिवास्वापाच्च मैथुनात्॥

८

कोविदो वाऽथवा मूर्खो, मित्रं वा यदि वा रिपु.।
निदान स्वर्गभोगाना—मशनावसरेऽतिथि ॥

अतिथि-सत्कारः।

१

सम्प्राप्ताय त्वतिथये, प्रदद्यादासनोदके।
अन्न चैव यथाशक्ति, सत्कृत्यविधि पूर्वकम् ॥

२

श्रद्धया चान्नदानेन, प्रियप्रश्नोत्तरेण च।
गच्छतश्चानुयानेन, प्रीतिमुत्पादयेद् गृही ॥

३

अतिथि पूजितो यस्य, गृहस्थस्य तु गच्छति।
नान्यस्तस्मात्परो धर्म इति प्राहुर्मनीषिण ॥

४

पात्रन्त्वतिथिमासाद्य, शीलाढ्यं यो न पूजयेत्।
स दत्वा दुष्कृत तस्मै, पुण्यमादाय गच्छति ॥

२

समार्जवत्वसुख पापारम्भविवर्जितम् ।
सम्यपरस्मात्पुण्यमिति विद्धि पाप्यम् ॥

३

निविवर्तोऽपि सर्वे स्वाय वेच महात्मना ।
मतिर्मि च निमगीषा—प्रोपमम्यागतं विदु ॥

४

सदा पापादिसंपर्के साधूनां तत्पूर्वकम् ।
मुच्यते पचनविधि—संविभागातिर्क मतम् ॥

५

मतिथिभ्यो प्रमाणास—वासः पात्राविवस्तुना ।
पम्यताम पवविधि—संविभागाख्यं भवेत् ॥

६

धर्मकृत्येषु सार्ध हि वैयावृत्त्य प्रयुक्तिना ।
सन्तुलम्भोमसवमिव विना पुण्यं न लभ्यते ॥

७

यथाकृत्य विलम्भास, साधूनां परमार्थता ।
सन्मानि समयमान्निवेषणम् कर्म सुन्दरम् ॥

६

क्रोधात्प्रीतिविनाश, मानाद्विनयोपघातमाप्नोति ।
शाठ्यात्प्रत्ययहानिं, सर्वगुणविनाशनं लोभात् ॥

७

नित्य क्रोधात्तपो रक्षेच्छ्रिय रक्षेच मत्सरात् ।
विद्या मानापमानाभ्यामात्मान च प्रमादत ॥

८

हन्तव्य· क्षमया क्रोधो, मानो मार्दवयोगत ।
माया चार्जवभावेन, लोभ सतोपपोपत· ॥

९

क्षमया मृदुभावेन, ऋजुत्वेनाप्यनीहया ।
क्रोध मान तथा मायां, लोभ रुन्ध्याद् यथाक्रमम् ॥

१०

विषयोरगदष्टस्य, कपायविपमोहिन ।
सयमो हि महामन्त्रस्त्राता सर्वत्र देहिन ॥

११

कपायविजये सौख्यमिन्द्रियाणा च निग्रहे ।
जायते परमोत्कृष्ट—मात्मनो भवभेदियत् ॥

कषाय।

१

पक्ष संज्वलनः प्रत्याख्यानो मासचतुष्टयम्।
अप्रत्याख्यानको वर्षं जन्मानन्तानुबन्धकः॥

२

कषायकलुषो जीवो रागरञ्जितमानसः।
चतुर्गतिभवाम्भोधौ भिन्ननौरिव सीदति॥

३

कषायविषयार्त्तानां, देहिनां नास्ति निर्वृतिः।
तेषां च विरमे सौख्यं जायते परमाद्भुतम्॥

४

शमः क्रोधस्य नाशाय हेतुं विदन्ति सत्तमाः।
मानादिकमपाहारि ऋजुतामुत जायते॥

५

कषायान् शत्रुवत् पश्येत् विषयान् विषवत्तथा।
मोहं च परमं व्याधिमेवमूचुर्विचक्षणाः॥

४

क्रोधो नाशयते धैर्यं, क्रोधो नाशयते श्रुतम्।
क्रोधो नाशयते सर्वं, नास्ति क्रोधसमो रिपुः॥

५

यस्तु क्रोधं समुत्पन्नं, प्रज्ञया प्रतिबाधते।
तेजस्विनन्तं विद्वांसो, मन्यते तत्वदर्शिनः॥

६

अश्वारोहं यथा दुष्टो, वाजिः गर्ते निपातयेत्।
एवं क्रोधोऽपि नरके, नरमाशु निपातयेत्॥

७

क्रुद्धः पापं नरः कुर्यात्क्रुद्धो हन्याद्गुरूनपि।
क्रुद्धः परुषया वाचा, श्रेयांस्यवमन्यते॥

८

एतान्दोषान्प्रपश्यद्भिर्जितः क्रोधो मनीषिभिः।
इच्छद्भिः परमं श्रेयः, इह चामुत्र चोत्तमम्॥

९

मातरं पितरं पुत्रं, भ्रातरं वा सुहृत्तमम्।
क्रुद्धो नरो हन्ति, स्वामिनं वा सहोदरम्॥

१५

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यानं करोतु विदधातु बहिर्निवासम्।
ब्रह्मव्रतं धरतु भैक्ष्यरतोऽस्तु नित्यम्,
रोषं करोति यदि सर्वमनर्थकं तत् ॥

१६

भ्रूभंगभंगुरमुखो विकरालरूपो,
रक्तेक्षणो दशनपीडितदन्तवासा।
त्रासंगतोति मनुजो जननिन्द्यवेष,
क्रोधेन कम्पिततनुर्भुवि राक्षसो वा ॥

१७

अत्यन्त क्रोधसतप्ता, मृतास्ते सर्पमागता।
अद्यापि तत्स्वभावेन, फूत्कारै भीषणा ननु ॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितरं मातरं गुरुम्।
सुहृदं सोदरं दारानात्मानमपि निर्घृणा ॥

१९

. . . त, श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षितः।
. . त्वरायुक्त, कामुकश्च न धर्मवित् ॥

१५

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यानं करोतु विदधातु बहिर्निवासम्।
ब्रह्मव्रतं धरतु भैक्ष्यरतोऽस्तु नित्यम्,
रोषं करोति यदि सर्वमनर्थकं तत्॥

१६

भ्रूभङ्गभङ्गुरमुखो विकरालरूपो,
रक्तेक्षणो दशनपीडितदन्तवासाः।
त्रासंगतोऽति मनुजो जननिश्चयेष,
क्रोधेन कम्पिततनुर्भुवि राक्षसो वा॥

१७

अत्यन्त क्रोधसतता, मृतास्ते सर्पमागता।
अद्यापि तत्स्वभावेन, फूत्कारे भीषणा ननु॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितरं मातरं गुरुम्।
सुहृदं सोदरं दारानात्मानमपि निर्घृणाः॥

१९

मत्तः प्रमत्तश्चोन्मत्तः, श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षितः।
लुब्धो भीरुस्त्वरायुक्तः, कामुकश्च न ध

१०

क्रोधः परितापकरः सर्वस्योद्वेगकारकः क्रोधः ।
वैरानुषङ्गजनकः क्रोधः क्रोधः सुगतिहन्ता ॥

११

यो विमदयति क्रोध सदा क्रोधेन ज्वलति ।
गावो दुग्धवतोऽपि हरितो क्रोधाग्निसमा ॥

१२

क्रोधो दिग्धमुखमपसोपरान्तो वैरविभो देहविनाशनाय
यमाविष्टाः कालातो हि नहि सपदमहितैरवे नकाय

१३

संतापं तनुते भिनत्ति विनयं सौहार्दमुत्सादय—
त्युद्वेगं जनयत्यवद्यवचनं सूते विधत्ते कलिम् ।
कीर्तिं कृन्तति दुर्मतिं वितरति व्याहन्ति पुण्योदयं ।
दत्ते यः कुगतिं स हातुमुचितो रोषः सदोषः सताम् ॥

१४

हस्त्येकहीनेनैव तेषां पाषाणतुल्यं जनाः ।
क्रोधः पुनः क्रोधेनापि पूर्वोक्तवर्जितं तपः ॥

१५

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यानं करोतु विदधातु बहिर्निवासम्।
ब्रह्मव्रतं धरतु भैक्ष्यरतोऽस्तु नित्यम्,
रोषं करोति यदि सर्वमनर्थकं तत् ॥

१६

भ्रूभंगभंगुरमुखो विकरालरूपो,
रक्तेक्षणो दशनपीडितदन्तवासा।
त्रासंगतो ति मनुजो जननिश्चवेषः,
क्रोधेन कंपिततनुर्भुवि राक्षसो वा ॥

१७

अत्यन्तं क्रोधसंतप्ता, मृतास्ते सर्पमागता।
अद्यापि तत्स्वभावेन, फूत्कारैः भीषणा ननु ॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितरं मातरं गुरुम्।
सुहृदं सोदरं दारानात्मानमपि निर्घृणाः ॥

१९

मत्तः प्रमत्तश्चोन्मत्तः, श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षितः।
लुब्धो भीरुस्त्वरायुक्तः, कामुकश्च न धर्मवित् ॥

क्लेश ।

१

स्तोकोऽप्यग्निर्दहत्येव, काष्ठादिप्रभृतं घनम् ।
क्लेशलेशोऽप्य तद्वत्, वृद्धितस्तनुदाहकः ॥

२

आत्मानं तापयेन्नित्यं, तापयेच्च परानपि ।
उभयोर्दुःखकृत्क्लेशो, यथोष्णा रेणुका क्षितौ ॥

क्षमा ।

१

क्षमा शस्त्रं करे यस्य, दुर्जनः किं करिष्यति ।
अतृणे पतितो वह्निः, स्वयमेवोपशाम्यति ॥

२

क्षमा बलमशक्तानां, शक्तानां भूषणं क्षमा ।
क्षमा वशीकृतिर्लोके, क्षमया किन्न साध्यते ॥

९

ददतु ददतु गालीर्गालिमन्तो भवन्तो,
वयमिह तदभावाद्गालिदानऽसमर्था ।
जगति विदितमेतद्दीयते विद्यमान,
न तु शशकविषाणं कोऽपि कस्मै ददाति ॥

१०

मेतार्यश्च सुकोशलो गजमुनिश्चिच्छन्नत्वच स्खन्धक ।
शिष्या स्खधकचण्डरुद्रकृतिनो चन्द्रावतसो नृप ॥
चन्द्राभिधर्दमदन्तकूरगडुकौ गाढप्रहारी मुनि—
रघ्रङ्कारि मृगावतिप्रभृतयस्तीर्णा क्षमानौकया ॥

११

बाह्ये चाध्यात्मिके चैव दु खे चोत्पादिते क्वचित् ।
न कुप्यति न वा हन्ति सा क्षमा परिकीर्तिता ॥

१२

शम एव पर तीर्थ, शम एव पर तप ।
शम एव पर ज्ञान, शमो योग परस्तथा ॥

१३

क्षान्तिरेव महादान, क्षान्तिरेव महातपः ।
क्षान्तिरेव महाज्ञान, क्षान्तिरेव महादम ॥

१४

कुर्वन्ति कर्मशं कर्म समाप्तागिनि सज्जते।
प्रादुर्भवति समार्थिर्मैविताश्चन्नाशपि॥

१५

यमवा क्रियते कर्म तुल्यद् सर्वमिश्रम्।
चित्त च जायते तर्द मिश्रुपमनवर्जितम्॥

१६

आक्रुष्टेन हतो नैव हतो वा न प्रियाकृता।
मारितो न हतो कर्मो अतीयोऽनेन मनुवा॥

१७

निरभ्यासेन किं तेन समेवासेन वा भवत्।
नार्भीभवति तत्कर्मे मनुष्यो शरीरिवाम्॥

अभिमान।

१

पर मान्य परित्याज्यो मा मानपरिवर्जनम्।
मनुष्य वर्जिता पीड़ा मानजो पदे पदे॥

२

अगाधजलसंचारी, न गर्वं याति रोहित॰।
अगुष्ठोदकमात्रेण, शफरी फर्फरायते ॥

३

खद्योतो द्योतते तावद्यावन्नोदयते शशी।
उदिते तु सहस्रांशौ, न खद्योतो न चन्द्रमा॰ ॥

४

विषभारसहस्रेण, गर्वं नायाति वासुकि॰।
वृश्चिको बिन्दुमात्रेण, ऊर्ध्वं वहति कण्टकम् ॥

५

दिव्य आम्ररस पीत्वा, गर्वं नो याति कोकिल ।
पीत्वा कर्दमपानीय, भेको टरटरायते ॥

६

गङ्गादीनां सकलसरिता प्राप्य तोयं समुद्र ।
किञ्चिद्गर्वी न भवति पुनर्दिव्यरत्नाकरोऽपि ॥
एको भेक॰ परममुदित प्राप्य गोष्पादनीर ।
को मे को मे रटति बहुधा स्पर्धया विश्वमुच्चै॰ ॥

१२

अल्पतोयश्चलत्कुम्भो, ह्यल्पदुग्धाश्च धेनव: ।
अल्पविद्यो महागर्वी कुरूपी बहुचेष्टित: ॥

१३

अत्यहङ्कारयोगेन, ते भवन्ति खरा नरा: ।
अद्यापि तत्स्वभावेन, हु हु कुर्वन्ति सर्वदा ॥

१४

अरण्यज तरो पुष्प, समुद्राम्भश्च शीतलम् ।
लावण्य दशिना तद्वन्मानिमान निरर्थकम् ॥

१५

मा तात ! साहस कार्षीर्विभवैर्गर्वमागत: ।
स्वगात्राण्यपि भाराय, भवन्ति हि विपर्यये ॥

१६

विनयश्रुतशीलानां, त्रिवर्गस्य च घातक: ।
विवेकलोचन लुम्पन्, मानोऽन्धङ्करणो नृणाम् ॥

१७

अहङ्कारो हि लोकाना, नाशाय न तु वृद्धये ।
यथा विनाशकाले स्यात् , प्रदीपस्य शिखोज्ज्वला ॥

२

असूनृतस्य जननी, परशुः शीलशाखिनः ।
जन्मभूमिरविद्यानां, माया दुर्गतिकारणम् ॥

३

दौर्भाग्यजननी माया, माया दुर्गतिदायिनी ।
नृणां स्त्रीत्वप्रदा माया, ज्ञानिभिस्त्यज्यते ततः ॥

४

कौटिल्यपटवः पापा मायया बकवृत्तयः ।
भुवनं वञ्चयमाना, वञ्चयन्ते स्वमेव हि ॥

५

दम्भेन व्रतमास्थाय, यो वाञ्छति परं पदम् ।
लोहनावं समारुह्य, सोऽब्धेः पारं यियासति ॥

६

प्राक् पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं ।
कर्णे कलं किमपि रौति शनैर्विचित्रम् ॥
छिद्रं निरूप्य सहसा प्रविशत्यशङ्कः ।
सर्वं खलस्य चरितं मशकः करोति ॥

दम्भ ।

१

जटाभारविनिर्युक्ता, दाम्भिका वेषधारिणः ।
भ्रमन्ति ज्ञानिवल्लोके, भ्रामयन्ति जनानपि ॥

२

मृद्भस्मोध्दूलनादेव, मुक्ताः स्युर्यदि मानवाः ।
मृद्भस्मवासी नित्यं श्वा, स किं मुक्तो भविष्यति ॥

३

तृणपर्णोदकाहाराः सततं वनवासिनः ।
जम्बुकाखुमृगाद्याश्च, तापसास्ते भवन्ति किम् ॥

४

आजन्ममरणान्तं च गङ्गादितटिनीस्थिताः ।
मण्डूका मत्स्यप्रमुखा योगिनस्ते भवन्ति किम् ॥

५

पारावताः शिलाहाराः, कदाचिदपि चातकाः ।
न पिबन्ति महीतोयं, व्रतिनस्ते भवन्ति किम् ॥

लोभ ।

१

लोभमूलानि पापानि, रसमूलानि व्याधय ।
स्नेहमूलानि दु खानि, त्रीणि त्यक्त्वा सुखी भव ॥

२

गुरवो यत्र पूज्यते, वित्त यत्र नयार्जित ।
अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वसाम्यहम् ॥

३

द्यूतपोषी निजद्वेषी, धातुवादी सदालस ।
आयव्ययमनालोची तत्र तिष्ठाम्यह हरे ॥

४

अति लोभो न कर्तव्यो, लोभो नैव च नैव च ।
अति लोभाभिभूतात्मा, सागर सागर गत ॥

५

जनक सर्वदोषाणा, गुणग्रसनराक्षस ।
कंदो व्यसनवल्लीना, लोभ सर्वार्थबाधक ॥

११

एकं दृष्ट्वा शतं दृष्ट्वा, दृष्ट्वा पञ्चशतान्यपि ।
अतिलोभो न कर्तव्यश्चक्रं भ्रमति मस्तके ॥

१२

लोभमूलानि पापानि, लाभाल्लोभो विवर्धते ।
त्रिमाषघटितं कार्यं, त्रिकोट्यापि न पूर्यते ॥

१३

लोभश्चेदगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः ।
सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ॥
सौजन्यं यदि किं गुणैः सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः ।
सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥

१४

शेते नित्यं शटितपटके मञ्चके भग्नपादे ।
भुङ्क्ते स्तोकं तदपि कुथितं जीर्णमन्नं क्षुधार्तः ॥
धत्ते शीर्णं मलमलिनतरं वस्त्रखण्डं च कक्ष्या-
मेवं लोभी द्रविणमधिकं प्रत्यहं सञ्चिनोति ॥

१५

वस्त्राणि सीव्यति तनोति विचित्रचित्रं,
मृत्काष्ठलोहकनकादिविधिं चिनोति ।

२१
वर्धस्व जीव जय नन्द विभो चिर त्व—
मित्यादिचाटुवचनानि विभापमाण. ।
दीनाननो मलिनर्निदितरूपधारी,
लोभाकुलो वितनुते सधनस्य सेवाम् ॥
२२
यद्दुर्गामटवीमटन्ति विकट क्रामन्ति देशान्तर ।
गाहन्ते गहनसमुद्रमतनुक्लेशा कृषिं कुर्वते ॥
सेवन्ते कृपरा पतिं गजघटासघट्टदुस्सञ्चर ।
सर्प्पन्ति प्रधन धनान्धितधियस्तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥
२३
दिनयामिन्यौ साय प्रात , शिशिरवसन्तौ पुनरायात ।
काल क्रीडति गच्छत्यायु , तदपि न मुञ्चत्याशावायु ॥
२४
आशा हि लोकान् बध्नाति, कर्मणा बहुचिंतया ।
आयु क्षय न जानासि, तस्माज्जागृत जागृत ॥
२५
भूशय्या भैक्षमशन, जीर्णं वासो वन गृहम् ।
तथाऽपि नि स्पृहस्याहो, चक्रिणोऽप्यधिक सुखम् ॥

३२

प्राप्योपशान्तमोहत्व, क्रोधादिविजये सति।
लोभांशमात्रदोषेण, पतन्ति यतयोऽपि हि॥

३३

सर्पोऽनिष्टोऽथवा लोभो, द्वयोर्लोभस्त्वनिष्टक·।
दशेच्च मर्दित. सर्पो, लोभो दशति सर्वदा॥

३४

न सहस्राद्भवेत्तुष्टिर्न, लक्षान्न च कोटिभि।
न राज्यान्न च देवत्वान्नेन्द्रत्वादपि देहिनाम्॥

३५

आकांक्षितानि जन्तूनां, सपद्यन्ते यथा यथा।
तथा तथा विशेषाप्तौ, मनो भवति दु.खितम्॥

३६

इच्छति शती सहस्र, सहस्री लक्षमीहते।
लक्षाधिपस्ततो राज्य, राज्याच्च स्वर्गमीहते॥

६

उत्खात निधिशङ्कया क्षितितलं ध्माता गिरेर्धातवो ।
निस्तीर्णं सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन सन्तोषिता ॥
मन्त्राराधनतत्परेण मनसा नीता श्मशाने निशाः ।
प्राप्तः काणवराटकोऽपि न मया तृष्णेऽधुना मुञ्च माम् ॥

७

भ्रान्तं देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किञ्चित्फलं ।
त्यक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचितं सेवा कृता निष्फला ॥
भुक्तं मानविवर्जितं परगृहेष्वाशङ्कया काकवत् ।
तृष्णे ! जृम्भसि पापकर्मनिरते ! नाद्यापि संतुष्यसि ॥

८

निःस्वो वष्टिशतं शती दशशतं लक्षं सहस्राधिपो ।
लक्षेशः क्षितिराजतां क्षितिपतिश्चक्रेशतां वाञ्छति ॥
चक्रेशः सुरराजतां सुरपतिर्ब्रह्मास्पदं वाञ्छति ।
ब्रह्मा विष्णुपदं हरिः शिवपदं तृष्णाऽवधिं को गतः ॥

९

बद्धो हि को ? यो विषयानुरागी,
को वा विमुक्तो ? विषये विरक्तः ।

१४

बलिभिर्मुखमाक्रान्तं, पलितैरङ्कितं शिरः।
गात्राणि शिथिलायन्ते, तृष्णैका तरुणायते ॥

१५

च्युता दन्ताः सिताः केशा, दृङ्निरोधः पदे पदे।
पातसज्जमिमं देहं, तृष्णा साध्वी न मुञ्चति ॥

१६

न जातु कामः कामानामुपभोगेन शाम्यति।
हविषा कृष्णवर्त्मेव भूय एवाभिवर्द्धते ॥

१७

धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु।
अतृप्ता मानवाः सर्वे याता यास्यन्ति यान्ति च ॥

१८

यावती यावती जन्तोरिच्छोदेति यथा यथा।
तावती तावती दुःखबीजमुष्टिः प्ररोहति ॥

१९

हते भीष्मे हते द्रोणे, कर्णे च त्रिदिवं गते।
आशा बलवती राजन्!, शल्यो जेष्यति पाण्डवान् ॥

२५

आशादासस्तु यो जातो, दासस्त्रिभुवनस्य स ।
आशा दासीकृता येन, तस्य दास्ये जगत्त्रयी ॥

२६

को वा वित्त समादाय, परलोक गतः पुमान् ।
येन तृष्णाग्निसतप्त, कर्म बध्नाति दारुणम् ॥

२७

भुक्त्वाऽप्यनतशो भोगान्, देवलोके यथेप्सितान् ।
यो हि तृप्तिं न सप्राप्त, स किं प्राप्स्यति साम्प्रतम् ? ॥

२८

तृष्णाऽन्धा नैव पश्यन्ति, हित वा यदि वाऽहितम् ।
सतोषाञ्जनमासाद्य, पश्यन्ति सुधियो जना ॥

२६

आशैव मदिराऽक्षाणामाशैव विषमञ्जरी ।
आशामूलानि दु खानि, प्रभवन्तीह देहिनाम् ॥

३०

आशामपि न सर्पन्तीं य सर्पां रक्षितु क्षमः ।
तस्यापवर्गसिद्ध्यर्थं वृथा मन्ये परिश्रमम् ॥

३

अकिञ्चनोऽप्यसौ जन्तु, साम्राज्यसुखमश्नुते।
आधिव्याधिविनिर्मुक्त, सन्तुष्टं यस्य मानसम्॥

४

अन्तो नास्ति पिपासाया, सतोष परम सुखम्।
तस्मात्सन्तोषमेवेह, पर पश्यन्ति पण्डिता॥

५

न योजनशत दूर, बाध्यमानस्य तृष्णया।
सन्तुष्टस्य करप्राप्तेऽप्यर्थे भवति नादर॥

६

वृत्त्यर्थं नाति चेष्टेत, सा हि धात्रैव निर्मिता।
गर्भादुत्पतिते जन्तौ, मातु प्रस्नवत स्तनौ॥

७

सतोष परमास्थाय, सुखार्थी सयतो भवेत्।
सन्तोषमूल हि सुख, दु खमूल विपर्यय॥

८

सन्तोषैश्वर्यसुखिना, दूरे दुर्गतिभूमय।
भोगाशापाशबद्धानामवमाना पदे पदे॥

१२

तृणं ब्रह्मविदः स्वर्गस्तृणं शूरस्य जीवनम्।
जिताक्षस्य तृणं नारी, निस्पृहस्य तृणं जगत् ॥

१३

उदारस्य तृणं वित्तं, शूरस्य मरणं तृणम्।
विरक्तस्य तृणं भार्या, निस्पृहस्य तृणं जगत् ॥

१४

आशैव राक्षसी पुंसामाशैव विषमञ्जरी।
आशैव जीर्णमदिरा, नैराश्यं परमं सुखम् ॥

१६

पितृ-पूर्वार्जिता भूमिर्दरिद्रापि सुखावहा।
अपि स्वर्णमयी लङ्का, न मे लक्ष्मण ! रोचते ॥

१७

सौमित्रिर्वदति विभीषणाय लङ्का,
देहि त्वं भुवनपते विनैव कोशम्।
एतस्मिन् रघुपतिराह वाक्यमेतत्,
विक्रीते करिणि किमङ्कुशे विवादः ॥

राग-द्वेष।

१

इच्छा मूर्च्छा काम, स्नेहो गार्ध्यं ममत्वमभिनन्दः।
अभिलाष इत्यनेकानि, रागपर्यायवचनानि॥

२

दृष्टिरागो महामोहो, दृष्टिरागो महाभवः।
दृष्टिरागो महामारो, दृष्टिरागो महाज्वरः॥

३

रागान्धो हि जनः सर्वो न पश्यति हिताहितम्।
रागं तस्मान्न कुर्वीत यदीच्छेदात्मनो हितम्॥

४

स्वस्वकर्मकृतावेशा, स्वस्वकर्मभुजो नरा।
न रागं नापि च द्वेषं, मध्यस्थस्तेषु गच्छति॥

५

रे रे चित्त कथं भ्रात, प्रधावसि पिशाचवत्।
अभिन्नं पश्य चात्मानं, रागत्यागात्सुखी भव॥

जीव स्वरूप ।

१

ज्ञानदर्शनसंपन्न आत्मा चैको ध्रुवो मम ।
शेषा भावाश्च मे बाह्याः, सर्वे संयोगलक्षणाः ॥

२

अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयमविकारी स उच्यते ।
नित्य सततग स्थाणुरचलोऽयं सनातन. ॥

३

केवल केवलज्ञान, प्राप्नुवन्ति स्ववीर्यत. ।
स्ववीर्येणैव गच्छन्ति. जिनेन्द्रा परम पदम् ॥

४

समस्तलोकाकाशेऽपि, नानारूपै स्वकर्मत ।
बालाग्रमिव तन्नास्ति, यन्न स्पृष्ट शरीरिभि· ॥

५

नैन छिन्दन्ति शस्त्राणि, नैन दहति पावक ।
न चैन क्लेदयन्त्यापो, न शोषयति मारुत· ॥

१२

नरकेषु देवयोनिषु तिर्यग्योनिषु च मनुजयोनिषु च ।
पर्यटति घटीयन्त्रवदात्मा बिभ्रन्शरीराणि ॥

१३

विभवश्च शरीरं च, बहिरात्मा निगद्यते ।
तदधिष्ठायको जीवस्त्वन्तरात्मा सकर्मकः ॥

१४

यो न साधयते धर्मं, कामक्रोधौ तदाश्रयौ ।
महामोहविमूढेन, तेनात्मा वञ्चितो ध्रुवम् ॥

१५

स्वहितं तु भवेज्ज्ञानं, चारित्रं दर्शनं तथा ।
तपः संरक्षणं चैव, सर्वविद्भिस्तदुच्यते ॥

१६

तैलक्षये यथा दीपो, निर्वाणमधिगच्छति ।
कर्मक्षयात् तथा जन्तुः, शरीरान्नाशमृच्छति ॥

१७

संसारी कर्मसम्बन्धान्नटवत् परिभ्राम्यति ।
अनन्तकालपर्यन्तं, जीवः संसारवर्त्मनि ॥

२३

नलिन्या च यथा नीर भिन्न तिष्ठति सर्वदा।
अयमात्मा स्वभावेन देहे तिष्ठति सर्वदा॥

२४

अनन्तब्रह्मणो रूप निजदेहे व्यवस्थित।
ज्ञानहीना न पश्यन्ति जात्यन्धा इव भास्कर॥

२५

लोकमात्रप्रमाणो हि निश्चये न हि सशय।
तनूमात्र व्यवहारो कथयन्ति मुनीश्वरा॥

२६

द्रव्यकर्मविनिर्मुक्त भावकर्मविवर्जित।
नोकर्मरहित विद्धि निश्चयेन चिदात्मन॥

पुण्य।

१

अग्निस्तम्भो जलस्तम्भ, शस्त्रस्तम्भस्तथैव च।
दुष्टानां दमन चैव, पुण्यकारस्य दर्शनात्॥

८

जैनो धर्मः प्रकटविभवः सङ्गतिः साधुलोके ।
विद्वद्गोष्ठिर्वचनपटुता, कौशलं सत्क्रियासु ॥
साध्वी लक्ष्मीश्चरणकमलोपासनं सद्गुरूणां ।
शुद्धं शीलं सुमतिरमला प्राप्यते नाल्पपुण्यैः ॥

९

पत्नी प्रेमवती सुतः सविनयो भ्राता गुणालङ्कृतः ।
स्निग्धो बन्धुजनः सखाऽति चतुरो नित्यं प्रसन्नः प्रभुः ॥
निर्लोभोऽनुचरः स्वबन्धुसुमुनिप्रायोपयोग्यं धनं ।
पुण्यानामुदयेन सन्ततमिदं कस्यापि सम्पद्यते ॥

१०

तावच्चन्द्रबलं ततो ग्रहबलं ताराबलं भूबलं ।
तावत्सिध्यति वाञ्छितार्थमखिलं तावज्जनः सज्जनः ॥
विद्यामण्डलमन्त्रतन्त्रमहिमा तावत्कृतं पौरुषम् ।
यावत्पुण्यमिदं नृणां विजयते पुण्यक्षये क्षीयते ॥

पाप ।

१

पापबुद्ध्या भवेत् पापं को मुग्धोऽपि न वेत्त्यदः ।
धर्मबुद्ध्या तु यत् पापं तच्चिन्त्यं निपुणैर्बुधैः ॥

२

न स मन्त्रो न सा बुद्धिर्न स दोष्णां पराक्रमः ।
अनुपायोपस्थितं येन व्यसनं प्रतिरुध्यते ॥

३

सर्वेषु प्राणिनः पापात् कालस्यामनगरात्मा ।
सन्तापोऽपि जन्तोर्हि ममाप्रीतिप्रदीयते ॥

४

अन्यून कारणं ज्ञात्वा, मिथ्या मत्वा सुधीरपि ।
सम्यक् तु नः पापाद्विपरीतं कथं हि हि ॥

५

परत्र जन्मन्यज्ञैर्मूढाः कुर्वन्ति यानि पापानि ।
अनयन्ति तानि पुनः तेषां जन्मान्तरसम्पत् ॥

६

हिंसाऽनृताद्य पञ्च, तत्र श्रद्धानमेव च।
क्रोधादयश्च चत्वार इति पापस्य हेतव. ॥

७

श्रीब्रह्मदत्तो नरचक्रवर्ती,
मृत्वा गत सोऽपि हि सप्तमीं च।
निर्गत्य तस्माद्भवपङ्कमग्न,
तत्रापि हेतु किल पातकस्य ॥

८

बन्धुर्वैरिजनायते गुणवती कान्ता च सर्पायते।
मित्र चापि खलायते गुणनिधि पुत्रोऽप्यमित्रायते॥
श्रीखण्डं दहनायते श्रवणयो सूक्त तु शूलायते।
जाते पुण्यविपर्यये तनुभृतामर्थोऽप्यनर्थायते ॥

९

जीवित यस्य धर्मार्थं, धर्मो ज्ञानार्थमेव च।
ज्ञान च ध्यानयोगार्थं, सर्वपापै. स मुच्यते ॥

संवर।

१

सर्वेषामास्रवाणां तु निरोधः संवरः स्मृतः।
स पुनर्भिद्यते द्वेधा द्रव्यभावविभेदतः॥

२

यः कर्मपुद्गलादानच्छेदः स द्रव्यसंवरः।
भवहेतुक्रियात्यागः स पुनर्भावसंवरः॥

३

सर्वेषामास्रवाणां यो रोधहेतुः स संवरः।
कर्मणां भवहेतूनां, जरणादिह निर्जरा॥

४

विहाय कल्पनाजालं स्वरूपे निश्चलं मनः।
यदाधत्ते तदैव स्यान्मुनेः परमसंवरः॥

५

सज्जसमितिनिगूढः संयमोद्दामकपाटः,
सदागमनिपुणयानो धर्मपुण्यप्रसिद्धैः।
सविवेकसदनन्तैर्युक्तो भावनाभि—
र्जयति निजविपक्षान् संवरोऽद्भुतश्रीः॥

मनः ।

१

चक्षुःपूतं न्यसेत्पादं, वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।
सत्यपूतां वदेद्वाणीं, मनःपूतं समाचरेत् ॥

२

मनो मधुकरो मेघो, मानिनी मदनो मरुत् ।
मा मदो मर्कटो मत्स्यो, मकारा दश चञ्चलाः ॥

३

मनसैव कृतं पापं, न शरीरकृतम् कृतम् ।
येनैवालिङ्गिता कान्ता, तेनैवालिङ्गिता सुता ॥

४

मन एव मनुष्याणां, कारणं बन्धमोक्षयोः ।
सप्तम्यां चणके यान्ति, जीवास्तण्डुलमत्स्यवत् ॥

५

यशं मनो यस्य समाहितं स्यात्,
किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ।
हतं मनो यस्य च दुर्विकल्पैः,
किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

६

दान श्रुतध्यानतपोऽर्चनादि
वृथा मनो निग्रहमन्तरेण।
कषायचिन्ताकुलतोज्झितस्य
परो हि योगो मनसो वशत्वम्॥

७

योगस्य हेतुर्मनसः समाधिः
परं निदानं तपसश्च योगः।
तपश्च मूलं शिवशर्मवल्ला—
मनःसमाधिं भज तत्कथंचित्॥

८

स्वाध्याययोगैश्चरण क्रियासु—
व्यापारणैर्द्वादशभावनाभिः।
सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्ति—
फलोपयोगैश्च मनो निरुन्ध्यात्॥

९

मनः सहृद् हे विद्वन्! वशीभूतमना यदा।
याति तदुत्तमनस्को याति सहसी परमपदीम्॥

१०

मन एव मनुष्याणां, कारणं बंधमोक्षयोः।
बंधाय विषयासक्तं, मुक्त्यै निर्विषयं स्मृतम्॥

११

मनोयोगो बलीयांश्च, भाषितो भगवन्मते।
यः सप्तमीं क्षणार्धेन, नयेद्वा मोक्षमेव च॥

१२

वपु कुब्जीभूतं गतिरपि तथा यष्टिशरणा।
विशीर्णा दन्तावली श्रवणविकलं श्रोत्रयुगलम्॥

१३

शिरः शुक्लं चक्षुस्तिमिरपटलैरावृतमहो।
मनो मे निर्लज्जं तदपि विषयेभ्यः स्पृहयति॥

१४

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं।
भास्वानुदेष्यति हसिष्यति पंकजश्रीः॥
एवं विचिन्तयति कोशगते द्विरेफे।
हा हन्त हन्त नलिनीं गज उज्जहार॥

६

दानं श्रुतं ध्यानतपोऽर्चनादि

वृथा मनो निग्रहमन्तरेण ।

कषायचिन्ताकुलतोज्झितस्य

परो हि योगो मनसो वशत्वम् ॥

७

योगस्य हेतुर्मनसः समाधिः

परं निदानं तपसश्च योगः ।

तपश्च मूलं शिवशर्मवल्ल्याः—

मनःसमाधिं भज तत्कथंचित् ॥

८

स्वाध्याययोगैश्चरणक्रियासु—

व्यापारणैर्द्वादशभावनाभिः ।

सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्ति—

फलोपयोगैश्च मनो निरुन्ध्यात् ॥

९

मनः सदृक्ष हे विद्वन् !, यत्संवृतमथा वचः ।

नाति संवृतमत्यो मन्ये सप्तमी नरकावनीम् ॥

२०

मनःकपिरय विश्वपरिभ्रमणलम्पट ।
नियन्त्रणीयो यत्नेन, मुक्तिमिच्छुभिरात्मन ॥

२१

चञ्चल हि मन कृष्ण !, प्रमाथि बलवद् दृढम् ।
तस्याह निग्रह मन्ये, वायोरिव सुदुष्करम् ॥

२२

असशय महाबाहो !, मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय !, वैराग्येण च गृह्यते ॥

२३

मानस प्राणिनामेव, सर्वकर्मैककारणम् ।
मनोरूप हि वाक्य च, वाक्येन प्रस्फुट मनः ॥

२४

अन्तश्चित्त न चेच्छुद्ध, बहि॰ शौचे न शौचभाक् ।
सुपक्कमपि निम्बस्य, फल बीजे कटु स्फुटम् ॥

२५

दानं पूजा तपश्चैव, तीर्थसेवा श्रुतं तथा ।
सर्वमेव वृथा तस्य, यस्य शुद्धं न मानसम् ॥

१५

आत्मानं रथिनं विद्धि, शरीरं रथमेव तु।
बुद्धिं तु सारथिं विद्धि, मनः प्रग्रहमेव च॥

१६

ज्ञानं तीर्थं धृतिस्तीर्थं, पुण्यं तीर्थमुदाहृतम्।
तीर्थानामपि तत्तीर्थं विशुद्धिर्मनसः परा॥

१७

दुःखानि दुःखाय न सन्ति देवा
न चापि कामाः सुखदोऽथवा वा।
मनोऽपरं मानसमेव जन्तोः
संसारचक्रभ्रमकारकः॥

१८

दुःखं मनःप्रवृत्तिर्वै सुखं दुःखं तथा।
सुखमोऽभिनिरोधस्तु दुःखं चित्तरोधनम्॥

१९

मनो हि जगतां कर्तृ, मनो हि पुरुषः स्मृतः।
मनःकृतं कृतं लोके, न शरीरकृतं मतम्॥

२६

चिरं रागाग्निभिः क्लिष्टमसीकमचौर्युक्तस्।
चीर्णद्धिसर्पिभिः कायो, नाद्य तस्य पराङ्मुखो ॥

२७

सत्येन लभ्यते लक्ष्मी, मनो ध्यानेन लभ्यति।
गुणयुक्ता जनः सुसिद्धेपा समाप्ती ॥

२८

दमो न दुष्टे न तपो निमेषु
न संयमो नास्ति दमो न मौनम्।
न साधनार्थं पवनादिकस्य
किं लोकसत्कारकर्तं प्रभुत्वम् ॥

२९

हे चित्त पैरि तव किं नु मयापराद्धं,
यद् दुर्गतौ क्षिपसि मां कुविकल्पजालैः।
जानासि मामयमपास्य शिवेऽस्मि यन्त्र,
तत्किं न पश्यसि पद यातनं कर्मणा ॥

३०

अन्तर्गतं महाशल्य-मस्थैर्यं यदि नोद्धृतम् ।
क्रियौषधस्य को दोषस्तदा गुणमयच्छतः ॥

३१

प्रसन्नचन्द्रराजर्षेर्मन.प्रसरसंवरौ ।
नरकस्य शिवस्यापि, हेतुभूतौ क्षणादपि ॥

३२

मनो हि द्विविध प्रोक्तं, शुद्धं चाशुद्धमेव च ।
अशुद्ध कामसंकल्प, शुद्ध कामविवर्जितम् ॥

३३

यदि वहसि त्रिदण्डं नग्नमुण्ड जटा वा ।
यदि वससि गुहायां पर्वताग्रे शिलायाम् ॥
यदि पठसि पुराण वेद सिद्धान्ततत्त्वं ।
यदि हृदयमशुद्ध सर्वमेतन्न किञ्चित् ॥

३४

विद्या हि का ? ब्रह्मगतिप्रदा या,
बोधो हि को ? यस्तु विमुक्तिहेतु. ।

को लाभ ? आत्मावगमो हि यो वै
जितं जगत्केन ? मनो हि येन ॥

१५

पङ्कैर्विना सरो भाति सभा खलजनैर्विना ।
कटुवर्णैर्विना काव्यं मानसं विषयैर्विना ॥

जिह्वा वचन ।

१

जिह्वे ! प्रमाणं जानीहि भोजने वचने तथा ।
अतिभुक्तमति चोक्तम्, प्राणिनां मरणप्रदम् ॥

२

अपस्मारविसर्पादिकं सर्वं तत्कृतं समं ।
वचमात्मप्रयुक्तार्थे नीरसं कुर्वीत नो मुधा ॥

३

न मातापितृभ्यां वरजन्मनां कुलमस्तुते न च पार्थिवपदं ।
यदा यदा मुञ्चति वाक्यबाणं तदा तदा तस्य कुलप्रमाणम् ॥

४

रे जिह्वे! कटुके स्नेहे, मधुरं किं न भाषसे।
मधुरं वद कल्याणि, लोकोय मधुरप्रिय ॥

५

रे जिह्वे! कुरु मर्यादां, भोजने वचने तथा।
वचने प्राणसन्देहो, भोजने च स्वजीर्णता ॥

६

जिह्वाया खण्डन नास्ति, तालुको नैव भिद्यते।
अक्षरस्य क्षयो नास्ति, वचने का दरिद्रता ? ॥

७

न तथा शशी न सलिलं, न चन्दनरसो न शीतला छाया
आह्लादयन्ति पुरुष, यथा हि मधुराक्षरा वाणी ॥

८

न तथा रिपुर्न शस्त्रं न विष, न हि दारुणो महाव्याधि ।
उद्वेजयन्ति पुरुष, यथा हि कटुकाक्षरी वाणी ॥

९

स्वजिह्वा नो वशे यस्य, जल्पने भोजने तथा।
स भवेद् दुःखितो नित्यमात्मनो दुष्टचेष्टितैः ॥

१०

इन्द्रियग्रन्थसमानां हि निसर्गं महतां यथा ।
कूर्मग्रीवेव लीलानां पुनरायाति याति च ॥

११

सप्तजीवत्यपि जिह्वाग्रे जिह्वाग्रे मित्रबान्धवाः ।
जिह्वाग्रे बन्धनं प्राप्तं जिह्वाग्रे मरणं ध्रुवम् ॥

१२

धर्ममर्म न जानन्ते, ममत्वमपि त्यजते ।
जिह्वा चापि पापीयं नीचे पातयति नरान् ॥

१३

जिह्वालौल्यप्रसक्तानां जलमध्यनिवासिनाम् ।
अचिन्तितो वधोऽज्ञानां मीनानामिव जायते ॥

१४

मधुरस्वरसिक्ता वाणी गुणवन्तापि शोभते पुमान् ।
दीप्तिसमये युवतीनां भूषणाभिर्भूषणं भवति ॥

१५

नाधिकेन्द्रियो न स्याद्विजितान्येन्द्रियः पुमान् ।
न यावेन्मृषान्नं यावच्चित्त सर्वं जिते रसे ॥

१६

आस्वाद्यस्य हि सर्वस्य, जिह्वाग्रे क्षणसङ्गमः।
कण्ठनाडीमतीतं च, सर्वं, चैवाशनं समम्॥

१७

अनुद्वेगकरं वाक्यं, सत्यं प्रियहितं च यत्।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव, वाङ्मयं तप उच्यते॥

१८

यस्य वाण्यस्ति मधुरा, तस्यैव सफलं तपः।
नो चेज्जीवन्ति पशवोऽप्यनिशं पुष्टिशालिनः॥

१९

मदरक्तस्य हंसस्य, कोकिलस्य शिखण्डिनः।
हरन्ति न तथा वाचो, यथा वाचो विपश्चिताम्॥

२०

यदीच्छसि वशीकर्तुं, जगदेकेन कर्मणा।
परापवादशस्येभ्यो, गां चरन्तीं निवारय॥

२१

अवसरपठिता वाणी, गुणगणरहितापि शोभते पुंसाम्।
ग्रामे प्रयाणसमये, रासभशब्दोऽपि मंगलं कुरुते॥

२२

याचा रोदनं मुखानि अथोर्ध्वं मुखानि नयाना ।
हरितः सायान्मुखानि नास्ति नायसमो रसः ॥

२३

विरचत्वं नयो भूहि नानावचनैर्वेतः ।
सयावा नस्क योरं बहुरागाद्यो गुणम् ॥

२४

इहामुत्र च पराय दुर्लभो नरस्य च ।
नाशिरगता मरोहन्ति दुर्विरचय दुर्लभं हि ॥

२५

मव एव मिता शीतातपादालेपयोजनम् ।
मयपादिमिता मूर्खालनयभूयोऽपि न ॥

२६

परस्परस्य मर्माणि ये भाषन्ते नराधमा
त एव विलयं यान्ति वल्मीकोदरसर्पवत्

२८

केयूरा न विभूषयन्ति पुरुष हारा न चन्द्रोज्ज्वला ॥
न स्नान न विलेपन न कुसुम नालकृता मूर्द्धजा ।
वाण्येका समलंकरोति पुरुष या सस्कृता धार्यते ।
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषण भूषणम् ॥

२९

परपरिवाद परिषदि न कथञ्चित् पण्डितेन वक्तव्य ।
सत्यमपि तन्न वाच्य, यदुक्तमसुखावह भवति ॥

३०

रोहते शायकैर्विद्ध, वन परशुनाऽऽहतम् ।
वाचा दुरुक्त वीभत्स, नापि रोहति वाक्क्षतम् ॥

३१

वचन हारित येन, सुकृत तेन हारितम् ।
इति मत्वा मया कार्यम्, वाचाया मोचन ध्रुवम् ॥

३२

यदि न दीयते राज्य, वाक्य मे याति निश्चितम् ।
यदि वा दीयते राज्य, रामो निष्कास्यते कथम् ॥

२२

बाला रोदन्ते सुखमिव, शोके सुखमिव यत्नतः।
हरिता अन्यान्सुखमिव, नास्ति मत्सरमो रसः॥

२३

निरवद्य वचो भूरि प्रायकमर्थेनैव।
मधाता मार्गे घोरे, वह्नुरात्मनो गुणम्॥

२४

रागाणु च वैराग्य दुर्लभो यस्मय च।
अभिरक्ता मरोहन्ति दुर्विरक्ता पुनर्हि हि॥

२५

मत एव जिना हीनानमनात्मवेषवोऽस्मय।
मधमानेतिमिता गुणोऽभिनवमुखोऽपि च॥

२६

परस्परस्य मर्माणि ये भाषन्ते नराधमाः।
त एव विलयं यान्ति वल्मीकोदरसर्पवत्॥

२७

सर्वं सर्वं तत्वं धर्मं मधुरं हितं वचो वाङ्मय।
विपरीतं मोक्षणं जिनवचनविचारसर्वथिकम्॥

३६

प्रस्तावे भाषित वाक्य प्रस्तावे दानमगिनाम् ।
प्रस्तावे वृष्टिरल्पाऽपि, भवेत्कोटिफलप्रदम् ॥

काया ।

१

पृथिवी दह्यते यत्र, मेरुश्चापि विशीर्यते ।
सुशोष सागरं नीर, शरीरे तत्र का कथा ॥

२

पुनर्वित्त पुनर्मित्र, पुनर्भार्या पुनर्मही ।
एतत्सर्वं पुनः लभ्यं न शरीरं पुनः पुनः ॥

३

तरङ्गतरलां लक्ष्मीमायुर्वायुवदस्थिरम् ।
बुद्धिमन्तश्च पश्यन्ति, अभ्रवद् भङ्गुरं वपु ॥

४

प्रसवस्रवभिर्द्वारैः, पूतिगन्धाभिरन्तरम् ।
स्वगात्रं पराधीनं, शश्वन्नरकलेवरम् ॥

१३

सिन्धुगुरो क्व यात !, त्वत्ते दुःखितो यथा।
दुःखस्य कारणं पूर्वं कल्पतां वैमतो मम ॥

१४

इत्थं स्मयमानोऽपि वचनं प्राह वैलक्ष्यम्।
एतैव स्वस्वकार्येण कि पूर्वं हि सिद्धमेव ॥

१५

कुमार ! समागतम् कुमारं वर्तते त्वम् !।
महाप्राप्तं परे कार्यं व्यापितोऽपि मया मुखम् ॥

१६

मिलीयस्वोऽपि न प्राह महन्तो हि पराक्रमेण न।
परस्य तु निश्चय धनाद्युवर्तेन एते यथा ॥

१७

एकमेव महत्पूर्वं स्थितं च मम मानसे।
मैमीयवाहन च प्रभातरं प्रकाशा न समर्थित्वम् ॥

१८

गुर्वंश समो मैत्रा व्यापिस्थित जायते।
पदान्यसमये व्याख्यातमितानां हि निर्बंधा ॥

कलेवर मूत्रपूरीषभाजन,
रमन्ति मूढा न रमन्ति पण्डिता ॥

११
वासांसि जीर्णानि यथा विहाय,
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥

१२
त्वङ्मांसरुधिरस्नायु-मेदोमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
विण्मूत्रपूये रमतां, कृमीणां कियदन्तरम् ॥

१३
प्रतिक्षणमयं कायः, क्षीयमाणो न लक्ष्यते ।
आमकुम्भ इवाम्भःस्थो, विशीर्णः सन्विभाव्यते ॥

१४
मांसासृक्पूयविण्मूत्रस्नायुमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
देहे चेत्प्रीतिमान्मूढो, भविता नरकेऽपि सः ॥

१५
जीवितं विद्युता तुल्यं, संयोगाः स्वप्नसन्निभाः ।
सन्ध्यारागसमः स्नेहः, शरीरं तृणबिन्दुवत् ॥

५

भस्मना कम्पया कस्य करय मिये महीपतिः ।
शरीरं च भिन्नं कस्य कस्य करया करात्मा ॥

६

उत्पत्तिनवज्वार पञ्चर विशोभिता ।
वलिमानि तदापय प्रकाशे विस्मयः कृतः ॥

७

पञ्चाग्नि संग्रहमार्गं सात सर्वे विमदयति ।
नदीपरसविश्व काले यत् नाम निमया ॥

८

सर्वोद्भविनिचारस्य इवास्य विनाशिनः ।
शरीरस्यापि हते मुक्ता पापानि कुर्वते ॥

९

स्वमर्मभिदि मस्तं कुरुपापिः पतवं मिरे ।
निमित्त किंचिनासाय देही मन्यामिमुक्ति ॥

१०

मनोन्यपूर्वं इभिजम्भसमुत्थं ।
तमामपूर्वमप्रतीयमसुभय —।

कलेवर मूत्रपूरीषभाजन,
रमन्ति मूढा न रमन्ति पण्डिता ॥

११

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय,
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥

१२

त्वङ्मांसरुधिरस्नायु-मेदोमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
विण्मूत्रपूये रमतां, कृमीणां कियदन्तरम् ॥

१३

प्रतिक्षणमयं कायः, क्षीयमाणो न लक्ष्यते ।
आमकुम्भ इवाम्भःस्थो, विशीर्णः सन्विभाव्यते ॥

१४

मांसासृक्पूयविण्मूत्रस्नायुमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
देहे चेत्प्रीतिमान्मूढो, भविता नरकेऽपि स ॥

१५

जीवितं विद्युता तुल्यं, संयोगाः स्वप्नसन्निभाः ।
सन्ध्यारागसमः स्नेहः, शरीरं तृणबिन्दुवत् ॥

१६

संसारे [illegible]।
भवे सुगार्भकस्येव शरणं नास्ति देहिनां ॥

१७

यस्मिन् वपुरिदं [illegible] शरीरम्।
मानवपीति को रक्षां करोति ममतां वृथा ? ॥

१८

[illegible] सुमनिव [illegible] सुतो [illegible] स्मे।
[illegible] यत्र तत् किं मधु [illegible] ? ॥

१९

[illegible] सुगन्धको [illegible]।
[illegible] नास्ति [illegible] सोऽपि [illegible] ॥

२०

[illegible]।
[illegible], शरीरं को [illegible] ? ॥

२१

[illegible] [illegible] अपि।
[illegible] यत्र [illegible], तच्छरीरं कथं [illegible] ? ॥

२२

शुक्रशोणितसम्भूतो, मज्जनिःस्यन्दवर्धितः ।
गर्भे जरायुसञ्छन्नः, शुचिः कायः कथं भवेत् ? ॥

२३

रसासृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्त्रवर्चसाम् ।
अशुचीनां पदं कायः, शुचित्वं तस्य तत् कुतः ? ॥

२४

न शक्यं निर्मलीकर्तुं, गात्रं स्नानशतैरपि ।
आश्रान्तमिव स्रोतोभिर्नवभिर्मलमुद्गिरत् ॥

२५

वसारुधिरमांसास्थियकृद्विण्मूत्रपूरिते ।
वपुष्यशुचिनिलये, मूर्छां कुर्वीत कः सुधीः ? ॥

२६

यत् परित्यज्य गन्तव्यं, तत् स्वकीयं कथं भवेत् ? ।
इत्यालोच्य शरीरेऽपि, विद्वानाशां परित्यजेत् ॥

२७

कृमिजालशताकीर्णे, रोगप्रचयपीडिते ।
जराजर्जरिते काये, कीदृशी महतां रतिः ? ॥

८

पर्याप्त शोध्यमान पृथगपकुरीरं सागराम्बुभिः ।
पृथगपमपि ताम्येन शोध्यमानमपि चये ॥

९

स्तनवरमिव न स्यावदि धर्मावगुण्ठितम् ।
मक्षिकाद्यभिकावक्रः स्वात्मातु स्पष्टा प्रभुः ॥

१०

सर्वेऽव स्त्राधाम सर्वैरेवस्तु पर्युषितम् ।
सर्वेषा यतमयाव वेदितो वेदपक्षान् ॥

११

कर्पूरकुङ्कुमागुरुमृगमदहरिचन्दनादि वस्तूनि ।
मध्यान्यपि समर्गान्मलिनयति कलेवरं नृणाम् ॥

१२

मलिनपटकराग पत्रं कीकसानाम्
कृमिनिकुलपराम्बे पूरितं मूढ ! मांसम् ।
परमवनमिदवही रोगमाणीग्रयोर्य
कथमिह मनुजानां प्रीतये स्यात्शरीरम् ॥

॥ संस्कृत स्वर्कर्मग्रहः प्रथम भाग समाप्तम् ॥

